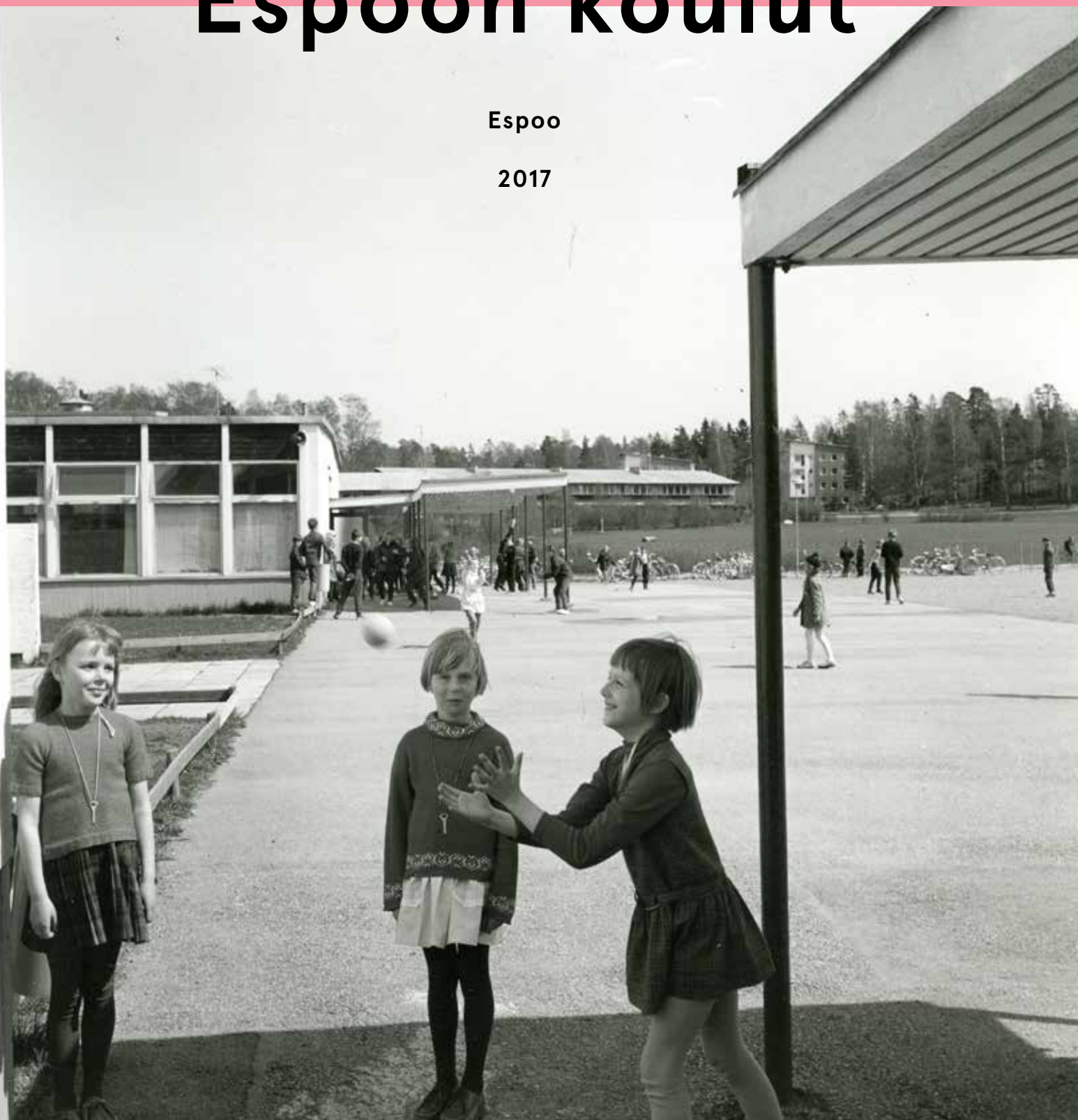

Sektori-inventointi

Espoon koulut

Espoo

2017

Tilaja

Espoon kaupunki, Tilapalvelut-liikelaitos

Ohjausryhmä

Juha Iivanainen, Tilapalvelut-liikelaitos, hankekehityspäällikkö

Juha Hovinen, sivistystoimi, suunnittelupäällikkö

Maarit Henttonen, kaupunginmuseo, tutkuspäällikkö

Jyri Vilja, kaupunginmuseo, intendentti

Marja Sahlberg, kaupunginmuseo, intendentti, arkkitehti

Konsultti

ark-byroo Oy

Kustaankatu 3, 00500 Helsinki

www.arkbyroo.fi

info@arkbyroo.fi

010 2350 566

Työryhmä

Marianna Heikinheimo, TkT, arkkitehti SAFA, vastaava tutkija

Johanna Nordman, arkkitehti SAFA, tutkija

Anne Vähätalo, arkkitehti SAFA, tutkija

Noora Laak, TkK, arkkitehtiopiskelija, avustava tutkija

Anna Solin, TkK, arkkitehtiopiskelija, avustava tutkija

Kerttu Loukusa, arkkitehti, avustava graafikko, valokuvien käsittely

Atte Karttunen, graafikko, valokuvaus (mainittu AK), ulkoasu

Etukannen kuva

Pallonheittoa Aarnivalkean kansakoulun pihalla. EKM.

Takakannen kuva

Kaitaan koulu kuvattuna 2016. Kuva AK/ark-byroo 2016.

Suoritus aika

Kesäkuu 2016–tammikuu 2017

© Arkkitehtitoimisto ark-byroo

Asiasanat

Espoon kaupunki, koulu, kansakoulu, peruskoulu, opettaja-asuntola, Espoon koulujen sektori-inventointi, 1900-luku, arkkitehtuuri, pihapiiri

Sisällys

1. Johdanto	4
2. Koulurakentamisen normit	11
3. Espoon kouluarkkitehtuurin vuosikymmenet	22
3.1. 1910-luku	24
3.2. 1920-luku	29
3.3. 1930-luku	32
3.4. 1940-luku	36
3.5. 1950-luku	42
3.6. 1960-luku	55
3.7. 1970-luku	63
3.8. 1980-luku	69
4. Arvottaminen	75
4.1. Arvottamisen kriteerit	75
4.2. Espoon koulujen arvottaminen	77
4.3. Johtopäätöksiä	84
5. Lähdeluettelo	86

Johdanto

Espoon koulujen sektori-inventoinnin kohteena ovat ennen vuotta 1990 rakennetut koulurakennukset, niiden opettaja-asuntolat ja pihapiirit, kaikkiaan 82 kohdetta. Kouluja korjataan jatkuvasti ja niitä kehitetään oppimisympäristöinä. Espoon ennen vuotta 1990 rakennettujen koulujen sektori-inventoinnin tarkoituksena on piirtää yleiskuvaa espoolaisten koulujen kulttuurihistoriallisista arvoista ja siten tukea kaavoitusta sekä yksittäisten koulujen korjaus- ja muutoshankkeiden suunnittelua.

Inventointi käsitti kenttätyön valmisteluvaiheen sekä varsinaisen kenttätyön ja jälkityön. Kenttätyön valmisteluvaiheessa kohteista kerättiin taustatietoa arkisto- ja kirjallisuustutkimuksen avulla. Kenttätyön aikana konsultti inventoi kohdekoulut sekä sisältä että ulkoa verraten paikan päällä tehtyjä havaintoja taustatietoihin. Jälkityövaiheessa taustoitukseen ja inventoinnin tulokset syötettiin Espoon kaupungin museon Kauko-kokoelmahallintajärjestelmään. Arvottaminen suoritettiin kenttätyövaiheen jälkeen yhteistyössä ohjausryhmän kanssa konsultin tuottaman alustavan arvion pohjalta. Tämä raportti on inventoinnin ja arvotuksen yhteenveto. Kouluista on inventoinnissa käytetty niiden nykyisiä suomen- ja ruotsinkielisiä nimiä.

Kenttätyövaiheessa ulkopuolelle rajattiin neljä koulua, jotka on purettu.¹ Kyseisistä kouluista täydennettiin Kauko-kokoelmahallintajärjestelmään kuitenkin taustatiedot. Tarkastelun ulkopuolelle rajattiin kokonaan koulut, jotka toimivat alun perin muuhun käyttöön rakennetussa rakennuksessa. Inventointiin ei myöskään otettu ennen 1910 rakennettuja Espoon vanhimpia kouluja, jotka eivät enää toimi kouluina.²

Tässä inventoinnissa espoolaista koulurakentamista käsitellään vuosikymmenittäin suhteessa koulusuunnittelun normeihin ja ihanteisiin. Espoolaisia kouluja tarkastellaan yleistä taustaa vastaan pyrkien

erottamaan paikkakunnan koulurakentamisen ominaispiirteitä. Tavoitteena on siten koota yleiskuvaa Espoon koulujen arkkitehtuurista, typologisesta kehityksestä ja rakentamisen laajuudesta eri vuosikymmenillä.

Kenttäkatselmuksissa kouluympäristöjä on verrattu alkuperäisiin suunnitelmiin ja muutossuunnitelmiin sekä ulkoa että sisältä havaintoja tehden. Tämän työn kohteena olevat koulut on arvotettu säilyneisyyden, kaupunkikuvallisten, historiallisten ja arkkitehtonisten arvojen perusteella kolmeen luokkaan. Arviointimenetelmä on selostettu tarkemmin luvussa 4. Kauko-kokoelmahallintajärjestelmää on täytetty Espoon kaupungin museon arviointimenetelmää käyttäen. Museon ylläpitämässä tietokannassa kouluja ei tarkastella omana ryhmänä, toisin kuin tässä raportissa.

Inventointi tarkastelee paitsi koulurakennuksia, niiden yhteyteen rakennettuja opettaja-asuntoloita ja koulujen pihapiirejä. Inventoinnin piiriin kuului yhteensä 22 opettaja-asuntolaa, joista kuusi sijaitsi koulurakennuksessa tai sen siivessä. Osa asunloista käsiteltiin itsenäisinä inventointikohteinaan, osa inventoitiin koulun pihapiirin osana.³ Lisäksi inventoitiin yksi itsenäinen talonmiehen asunto. Kolmen inventoinnin piiriin kuuluneen koulun opettaja-asuntola oli purettu.

Koulupihat ja niihin lukeutuvat rakennukset inventoitiin osana koulujen sektori-inventointia. Kirjallisuustutkimus tuotti jonkun verran tietoa koulupihojen suunnittelua ohjanneista normeista, mutta ei kokonaisvaltaista näkemystä aiheesta. Inventointi kohdistui pääasiassa rakennuksiin ja niiden pihapiireihin. Pihat on käsitelty Kauko-kokoelmahallintajärjestelmän edellyttämässä laajuudessa, mutta niitä ei ole varsinaisesti tarkasteltu omana kokonaisuutenaan.

Historiatietoa espoolaisista kouluista on saatavilla vaihtelevasti. Useista kouluista on laadittu historiikkeja, mutta niistä vain osa on tallennettu Espoon kaupungin arkiston kokoelmiin. Tämän

1 Revontulen koulu purettiin 2008, Auroran koulu purettiin 2015. Purettuihin kuuluvat myös Märtenbron koulu ja Hakalahdon koulu.

2 Lagstadin koulu 1873, Träskändan koulu 1891, Matasaaren koulu 1896, Mankkaan koulun rakennukset 1901 ja 1932, Gumbölen koulu 1908, Smedsbyn koulu 1910, Kauklahden kansakoulu 1912, Träskbyn koulu 1919 ja Björkbackan koulu 1919. Härö 1991.

3 Koulun pihapiirin osana käsiteltiin kahdeksan asuinrakennusta, jotka liittyvät Viherkallion, Karhusuon, Friisilän, Karamalmin, Merisaappaan, Lintuvaaran, Laajalahden ja Mattlidenin kouluihin.

Rödskogs skola lukeutuu Espoon vanhimpiin, alkuperäisen käyttötarkoituksensa säilyttäneisiin kouluihin. Kuva ark-byroo 2016.

raportin yhteyteen on koottu koulukohtainen kirjallisuusluettelo historiikeista ja kyseisiä kouluja käsittelevistä kirjallisista lähteistä. Useista kouluista on tehty rakennushistoriaselvityksiä koulurakennusten korjaus- ja muutostöiden tueksi. Tiedot selvityksistä on niin ikään liitetty kirjallisuusluetteloon. Tässä inventoinnissa on myös arvioitu koulukohtaisesti rakennushistoriaselvityksen laatimisen tarvetta.

Suomalaista kouluarkkitehtuuria ei ole tutkittu kattavasti. Professori, taidehistorioitsija Henrik Liliuksen tutkimus käsittelee maamme varhaisimpien koulurakennusten arkkitehtuuria rajautuen itsenäisyyden aikaan.⁴ Espoolaista kouluarkkitehtuuria ja koulujen historiaa ovat tutkineet professori, kasvatustieteilijä Veli Nurmi Espoon kaupunginmuseon julkaisemassa teoksessa *Espoon kansakoulut* sekä TkT, arkkitehti Kari Jormakka Espoon kaupungin julkaisemassa tutkimuksessa *Sydämellistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873–1990*.⁵ Myös TkT, arkkitehti Leena Makkosen tutkimus, Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisema raportti *Opintitiellä: Helsinkiläisiä koulurakennuksia 1880–1980*⁶ on ollut tärkeä tietolähde ja verrannaisteos tälle inventoinnille. Koulurakennusten muutosta ja koulurakentamista ohjanneita normeja valottivat lisäksi Espoon kaupunginmuseon julkaisu *Espoon koulujen historiaa*, Pauli Palvan artikkeli ”Kansakoulurakennukset vuosisadan aikana”,⁷ arkkitehti Sirkka-Liisa Jetsosen 1950-luvun julkista rakentamista käsittelevä artikkeli,⁸ sekä suunnittelevien arkkitehtien *Arkkitehti*-lehden artikkelit 1950–1970-luvulta.

Espoon rakennusvalvonnan lupa-aineistot muodostivat kaikkein keskeisimmän lähdeaineiston itse koulurakennusten lisäksi. Espoon kaupunginarkistossa on koottuina kouluja koskevia lehtileikkeitä ja koulujen historiikkeja. Osa historiikeista löytyi pelkästään kouluilta. Espoon kaupunginmuseon lausuntoaineistot ja valokuvakokoelma ovat olleet tärkeitä lähteitä koulujen rakennusvaiheiden hahmottamisessa. Arvokkaita suullisia tietoja inventoijat saivat myös koulujen rehtoreilta ja vahtimestareilta. Kouluja koskevan aineiston hajanaisuuden vuoksi tämän työn lähdeluettelon osaksi on koottu koulukohtainen lähdeluettelo.

Työn ensimmäisessä luvussa esitellään työn kohderajaus ja tehtävänanto sekä keskeiset lähteet. Toinen luku taustoittaa suomalaisen koulurakentamisen normeja ja muita rakentamiseen vaikuttaneita tekijöitä. Kolmas luku käsittelee espoolaisen kouluarkkitehtuurin kehitystä vuosikymmenittäin 1910-luvulta 1980-luvun loppuun saakka. Kussakin alaluvussa on kuvailtu Espoon koulurakentamista kyseisellä vuosikymmenellä ja pyritty rinnastamaan sitä ajankohdan arkkitehtuuri-ilmiöihin ja koulurakentamisen normeihin. Kultakin vuosikymmeneltä on esitelty tarkemmin yksi edustava koulu, jossa kiteytyy syntyajankohdalleen tyypillisiä piirteitä. Neljännessä luvussa on selostettu kouluinventoinnin arvottamisen perusteet ja esitetty yhteenveto arvioinnista. Luku sisältää myös tämän inventoinnin tuloksena tehtyjä johtopäätöksiä espoolaisen kouluarkkitehtuurin arvoista.

4 Lilius 1982.

5 Nurmi 1991 ja Jormakka 1991.

6 Makkonen 2004.

7 Nissinen & Ropponen 1983 ja Palva 1966.

8 Jetsosen 1994.

Aarnivalkean koulu Tapiolassa edustaa kansainväliset mitat täyttävää modernismia. Kuva on julkaistu (*Arkkitiehti* 6-7/1957), valokuvaaja on Aarne Pietinen, kuvalähde EKM.

Mårtensbro skola vuodelta 1956 purettiin vuonna 2016. Sen viereen rakennetaan Espoonlahden uutta metroasemaa. Kuva ark-byroo 2016.

Meritorin koulu edustaa 1980-luvun laadukasta koulusuunnittelua. Kuva ark-byroo 2016.

Kohdeluettelo

Koulu	Rakennusvuosi	Suunnittelijat
Kungsgårdsskolan, talousrakennus	1909	Arkkitehti Albert Nyberg eteläpääty
Kungsgårdsskolan	1910	Arkkitehti Albert Nyberg
Rödsdags skola	1916	Kunnaninsinööri Tapio Vuorinen
Bemböle skola	1923	Arkkitehti J.S. Sirén
Leppävaaran koulu	1939	Arkkitehdit Kitty ja Lauri-Erik Hanstén
Viherlaakson koulu ja lukio 1	1947	Arkkitehti Aarne Ervi
Niittykummun koulu	1948	Arkkitehti Erich von Ungern-Sternberg
Nuuskion koulu ja opettaja-asuntola	1952	Maaseudun keskusrakennustoimisto
Laajalahden koulu	1952	Arkkitehti Toivo Pelli
Mankkaan koulun opettaja-asuntola	1952	Arkkitehti Erich von Ungern-Sternberg
Mankkaanpuron koulu	1952	Arkkitehti Erich von Ungern-Sternberg
Rastaalan koulu, alarakennus	1952	Arkkitehti Toivo Pelli
Rastaalan koulun opettaja-asuntola	1952	Arkkitehti Toivo Pelli
Karamalmens skola	1954	Arkkitehti Hilding Ekelund
Lagstad skola och daghem	1954	Arkkitehti Toivo Pelli
Hansakallion koulu	1955	Arkkitehdit Kaija ja Heikki Sirén
Pakankylän koulu	1955	Arkkitehti Esko Järventaus
Viherlaakson koulu ja lukio 2	1955	Arkkitehti Juri E. Sillander
Tuomarilan koulu ja opettaja-asuntola	1956	Arkkitehdit Aura Meller ja Veikko Rauhala
Lintuvaaran koulu	1956	Arkkitehdit Olli Vahtera ja Pekka Pitkänen
Mårtensbro skola och daghem (purettu)	1956	Arkkitehti Esko K. Mäkelä
Mäkkylän koulu / Boställsskolan	1956	Arkkitehti Kaj-Erik Salenius
Aarnivalkean koulu	1957	Arkkitehdit Heikki ja Kaija Sirén
Aarnivalkean koulu, ent. opettaja-asuntolat	1957	Arkkitehdit Heikki ja Kaija Sirén
Auroran koulu (purettu)	1957	Arkkitehti Erich von Ungern-Sternberg
Rödsdags skola lärarbostad	1957	Kunnaninsinööri Tapio Vuorinen
Haukilahden koulu ja lukio	1957	Arkkitehti Erich von Ungern-Sternberg
Lahnuksen koulun opettaja-asuntola	1958	Arkkitehti Veikko Nortomaa
Tapiolan koulu ja lukio	1958	Arkkitehti Jorma Järvi
Lahnuksen koulu	1958	Arkkitehti Veikko Nortomaa
Mäkkylän koulun opettaja-asuntola	1958	Arkkitehti Kaj-Erik Salenius
Smedsby skola	1958	Arkkitehdit Aura Meller ja Veikko Rauhala
Smedsby skola lärarbostad	1958	Arkkitehdit Aura Meller ja Veikko Rauhala
Friisilän koulu	1959	Arkkitehti Jorma Järvi
Leppävaaran lukio	1959	Arkkitehti Aulis Salo
Mattlidens skola och gymnasium	1959	Arkkitehti Erich von Ungern-Sternberg
Viherkallion koulu	1959	Arkkitehti Aulis Salo
Jousenkaaren koulu	1960	Arkkitehti Osmo Sipari
Jupperin koulu	1961	Arkkitehtitoimisto Heikki Sysimetsä
Jupperin koulun opettaja-asuntola	1961	Arkkitehtitoimisto Heikki Sysimetsä
Karhuon koulu	1961	Arkkitehti Matti Hakuri
Pohjois-Tapiolan koulu ja lukio	1964	Arkkitehdit Eija-Leena ja Elja Airaksinen
Espoo International School – Sepontie 4	1965	Arkkitehti Matti Hakuri
Hakalahdon koulu (purettu)	1965	Arkkitehti Olavi Niemi
Sepon koulu	1965	Arkkitehti Matti Hakuri
Nöykkiönlaakson koulu	1965	Arkkitehti Erich von Ungern-Sternberg
Veräjätalon koulu	1966	Arkkitehti Kaj Salenius
Espoon yhteislyseon koulu ja lukio	1967	Arkkitehdit Kaija ja Heikki Sirén

Revontulen koulu (purettu)	1967	Arkkitehti Osmo Sipari
Rastaalan koulun lisärakennus	1968	Arkkitehti Erkki Pasanen
Soukan koulu	1969	Arkkitehti Kari Virta
Matinlahden koulu	1969	Arkkitehti Erich von Ungern-Sternberg
Matinlahden koulun voimistelusaliosa	1969	Arkkitehti Erich von Ungern-Sternberg
Kaitaan koulu ja lukio	1970	Arkkitehti Osmo Sipari
Matinlahden koulu (ent. kirjasto)	1970	Arkkitehti Erich von Ungern-Sternberg
Kalajärven koulu	1971	Arkkitehti Osmo Sipari
Karakallion koulu	1973	Arkkitehti Kostu Kuronen
Mainingin koulu	1974	Arkkitehti Osmo Lappo
Espoonlahden koulu ja lukio	1975	Arkkitehti Osmo Sipari
Päiväkehrän koulu, kirjasto (purettu)	1975	Arkkitehti Matti Hakuri
Päiväkehrän koulu	1975	Arkkitehti Matti Hakuri
Tiistilän koulu, yläkoulu A-rakennus	1976	Arkkitehti Arno Savela
Kirstin koulu	1977	Espoon kaupunki
Rehtorintien koulurakennus	1979	Arkkitehti Osmo Sipari
Komeetan koulu	1982	Arkkitehtitoimisto Reino Hämäläinen ja Seppo Niemioja
Latokasken koulu ja päiväkot	1982	Arkkitehti Rauno Uski
Veräjänkulman koulu	1982	Espoon kaupunki
Laurinlahden koulu	1983	Espoon kaupunki
Karamzinin koulu	1984	Arkkitehtitoimisto Timo ja Tuomo Suomalainen
Kuitinmäen koulu	1984	Arkkitehdit Reijo Perko ja Simo Hautamäki
Tähtiniityn koulu	1984	Arkkitehtitoimisto Timo ja Tuomo Suomalainen
Tiistilän koulu, alakoulu B-rakennus	1984	Espoon kaupunki
Lähterannan koulu	1985	Arkkitehti Touko Neronen
Sunan koulu	1985	Arkkitehdit Kari Järvinen ja Timo Airas
Toppelundin koulu ja Haukilahden kirjasto	1985	Espoon kaupunki
Nöykkiön koulu	1986	Arkkitehdit Eero Miikkulainen ja Pentti Korhonen
Merisaappaan koulu	1986	Arkkitehdit Kirsti ja Egil Nordin
Kilon koulu	1986	Arkkitehtitoimisto Perko & Rautamäki
Perkkaanpuiston koulu	1986	Espoon kaupunki
Meritorin koulu	1987	Arkkitehti Aarne von Boehm
Koulumäen koulu	1988	Arkkitehti Rauno Uski
Eestinkallion koulu	1989	Arkkitehtuuritoimisto Huhtiniemi ja Söderström
Eestinkallion koulu ent. talonmiehen asunto	1989	Arkkitehtuuritoimisto Huhtiniemi ja Söderström
Vindängens skola och daghem	1989	Arkkitehtitoimisto Ålander-Packalén-Korsström

2.

Koulurakentamisen normit

Tämä luku käsittelee koulurakentamista ohjanneita normeja ja perustuu aikaisempaan tutkimuskirjallisuuteen. Vuonna 1869 perustettu kouluhallitus ohjasi ja valvoi koulurakentamista Suomessa vuoteen 1991 saakka, jolloin Opetushallitus perustettiin. Valtio tuki koulujen rakentamista ja toimintaa 1860-luvulta alkaen. Suoranaisia rakentamista koskevia ohjeita on esiintynyt etupäässä asetuksissa, valtioneuvoston normaalihintapäätöksissä, sekä yleisten rakennusten ylihallituksen toimittamissa mallipiirustuskokeelmissa 1800–1900-lukujen taitteen molemmin puolin. Lainsäädännön muutokset ovat vaikuttaneet välillisesti koulurakentamiseen.

Koulurakentamisen normiohjaus pähkinänkuoressa

12/1866	Kansakouluasetus oli lähtölaukaus koulurakentamiselle. 1800-luvulla ja 1900-luvun alkuvuosikymmeninä koulurakentamista ohjattiin asetuksilla ja itse suunnitteluratkaisuja mallipiirustuksin.
101/1921	Laki yleisestä oppivelvollisuudesta lisäsi koulurakentamista.
180/1926	Laki kansakoululaitoksen kustannuksista.
1932	Tyyppipiirustusten rinnalle luotiin normaalihintajärjestelmä, jonka avulla koulurakentamista ohjattiin valtion toimesta seuraavina vuosikymmeninä.
1954	Valtio tavoitteli kustannussäästöjä ja uusi kansakoulujen rakentamista koskevia säädöksiä. Kuutiometrien sijaan alettiin laskea hyötyneliöitä.
247/1957	Uuden kansakoululain myötä ryhdyttiin rakentamaan myös kansalaiskouluja ja kunnallisia keskikouluja. Tämän lain nojalla annetuilla säädöksillä eli vuosittain annetuilla päätöksillä kansakoulurakennusten piirustusten, työselitysten ja normaalihintojen perusteista, ohjattiin rakentamista aina vuoteen 1978 asti.
467/1968	Laki koulujärjestelmän perusteista
1971	Koulujen uusi tilaohjelma ja normaalihinta-asetus määrittivät opetustilat toiminnan mukaan. Koulutyyppejä ei ollut ratkaiseva tekijä.
1972–1977	Peruskoulu-uudistus toteutettiin Pohjois-Suomesta etelään edeten.
1112/1978	Laki peruskoulun, lukion ja yleisen kirjaston valtionosuuksista ja -avustuksista , jonka nojalla annetuilla säädöksillä ohjattiin koulurakentamista vuoteen 1992 asti.
476/1983	Peruskoululaki. Peruskouluasetuksessa 718/1984 annettiin ohjeita myös koulun tiloista.

Valtio alkaa ohjeistaa koulurakentamista

Vuoden 1866 kansakouluasetus velvoitti kaupungit perustamaan kansakouluja.⁹ Yleistä oppivelvollisuutta ei säädetty ja maalaiskunnille kansakoulujen perustaminen oli vapaaehtoista.¹⁰ Maalaiskansakoulujen valtionapu edellytti tilavan koulun rakentamista. Siihen piti kuulua luokkahuoneen lisäksi opettajan kahden huoneen, keittiön ja eteisen käsittävä asunto sekä tarpeelliset ulkorakennukset. Kuntien tai yksityisten tahojen kustantamien koulutalojen suhteen ei asetettu vaatimuksia.¹¹ Vuonna 1869 perustetun kouluhallituksen tehtävänä oli ohjata ja valvoa kansakoulujen rakentamista.¹² Kansakoulut erosivat vielä kansakouluasetuksen jälkeenkin huoneohjelmiltaan, pohjaratkaisultaan ja arkkitehtuuriltaan huomattavasti toisistaan. Yleisiä ongelmia olivat muun muassa ahtaus, kylmyys ja luokkahuoneiden huono ilma.¹³

Vuonna 1892 valtio julkaisi ensimmäisen suomalaisen koulurakennusten tyyppi- ja mallipiirustusten kokoelman *Mallipiirustuksia kansakoulurakennuksia varten maalla*.¹⁴ Kokoelmassa oli 36 mallipiirustusta ja se perustui yleisten rakennusten ylihallituksen järjestämään arkkitehtuurikilpailuun. Julkaisu sisälsi myös yleisiä koulutaloja koskevia määräyksiä. Koulu tuli sijoittaa pitäjän suurimpaan kylään, hyväkuntoisen tien varteen. Sopivin paikka oli kukkula, josta oli avoimia näkymiä ympäristöön. Tontilla piti olla tilaa koulutalon lisäksi myös suojaisalle pihalle ja koulupuutarhalle. Koulutalon piti olla yksikerroksinen, poikkeustapauksessa opettajan asunnon sai sijoittaa toiseen kerrokseen. Luokkahuoneista annettiin tarkkoja määräyksiä, esimerkiksi huonekorkeutta piti olla 3,8 metriä. Yhden luokan koulussa luokkahuoneen kooksi oli määrätty 67–71,5 neliömetriä. Mallikoulut olivat ulkoasultaan yksinkertaisia ja koristelemattomia.¹⁵

Vuonna 1897 annettiin kansakoulujen piirijakoasetus, jossa kunnat velvoitettiin jakamaan alueensa koulupiireihin niin, että jokaisella kouluikäisellä oli mahdollisuus saada kansakouluopetusta omalla äidinkiellään korkeintaan viiden kilometrin päässä kodistaan harvaan asuttuja seutuja lukuun ottamatta.¹⁶

⁹ Suomen asetuskokoelma 12/1866.

¹⁰ Nissinen & Ropponen 1983, 2; Jormakka 1991, 29–30.

¹¹ Lilius 1982, 123.

¹² Suomen asetuskokoelma 29/1869; Lilius 1982, 103 ja 123.

¹³ Lilius 1982, 123 ja 126.

¹⁴ Edlund 1892.

¹⁵ Lilius 1982, 124 ja 127.

¹⁶ Nissinen, Ropponen 1983, 3.

Mallipiirustuskokoelmat 1904 ja 1910

Vuonna 1904 julkaistiin arkkitehti Yrjö Sadeniemen laatima maalaiskoulujen mallipiirustuskokoelma.¹⁷ Koulurakentamista oli arvosteltu luokkien pienyydestä ja koulueteisen puuttumisesta. Uudessa kokoelmassa painotettiin myös veistosalin merkitys – salia käytettiin yleisesti myös voimistelusalina. Suositeltiin myös, että luokat avautuisivat oven välityksellä saliin, josta niihin saataisiin lisää ilmaa. Vuonna 1910 julkaistiin järjestyksessään toinen Yrjö Sadeniemen laatima mallipiirustuskokoelma. Piirustuksissa oli otettu huomioon senaatin asettaman kansakoulujen rakennuskysymyksiä pohtineen komitean 1905 valmistunut mietintö. Komitean tehtävänä oli ollut halvempien ja tarkoituksenmukaisempien koulutalojen rakentamisnormien laatiminen.¹⁸

Komitean mukaan koulutalojen piti olla yksikerroksisia ja tontilla piti olla tilaa myös sivurakennuksille kasvimaalle ja opetuspuutarhalle. Rakennusten oli rajattava tonttia kolmelta sivulta. Luokkahuoneet piti sijoittaa joko itä- tai eteläsivulle ja niissä tuli olla vain yksi ulkoseinä. Niiden muoto oli pitkänomainen suorakaide, jonka normikoko oli 65 neliömetriä, huonekorkeus 3,8 metriä, suurin sallittu leveys seitsemän metriä ja suurin sallittu pituus 10 metriä. Ikkuna-ala oli kuudesosa lattian pinta-alasta ja ikkunan piti ulottua huoneessa mahdollisimman korkealle, ja ikkunapenkin alareunan tuli olla vähintään 0,9 metrin korkeudella. Ohjeissa suositeltiin vuoden 1892 normien tapaan terveystuloilmaa suositeltiin esilämmitettäväksi ja piippujen yhteyteen rakennettavaksi ilmanvaihtohormeja. Veistoluokan vähimmäispinta-ala oli 50 neliömetriä ja oppilaseteisen 13.

Opettajien asunnot

Kansakoulun alkuaikoina 1800–1900-lukujen vaihteessa opettajan rooli oli vahva. Tämä näkyi myös koulurakennuksessa. Kansakouluasetuksen mukaan opettajaa varten oli rakennettava kahdesta huoneesta ja keittiöstä koostuva asunto. Tämä, kuten myös tilavien kouluhuoneiden ja tarpeellisten ulko- ja sisätilojen rakentaminen oli koulun valtionavun

¹⁷ Sadeniemi 1904 ja 1910.

¹⁸ Lilius 1982, 127–129.

Leppävaaran koulussa oli sen valmistuessa uusien normien mukaan ruokasali. Kuva on vuodelta 1961. EKM.

Veistotunti on käynnissä Leppävaaran koulussa 1952. Metallityöhuone ja veistosali sijoitettiin vuonna 1949 valmistuneeseen laajennusosaan. EKM.

saamisen ehtona.¹⁹ Naisopettajan huoneiston koko oli vähintään 65 neliometriä ja miesopettajan 90. Naisopettajan huoneistoon kuului kaksi huonetta, keittiö ja eteinen, miesopettajan yksi huone enemmän. Yrjö Sademiehen ensimmäisessä mallipiirustuskokoelmassa vuodelta 1904 opettajan asunnon ja opettajan työhuoneen tärkeys nostettiin esille. Lisäksi huomautettiin, että työhuoneen olisi hyvä sijaita niin, että opettaja saattoi sieltä käsin valvoa koulupihaa.²⁰ Vuonna 1910 julkaistussa Sademiehen toisessa mallipiirustuskokoelmassa asunnot on selvästi erotettu opetustiloista.²¹ Ulkorakennuksiin kuului aitta, halkovaja, navetta, rehulato, kellari, sikolähti ja erilliset käymälät sekä oppilaille että opettajalle.²² Sademiehen mallipiirustukset olivat suosittuja ja niitä käytettiin 1920-luvulle saakka.²³ Suomessa maalaiskansakoulujen rakennusohjelma oli vuosisadan vaihteessa niin mittava, että tyyppi-
piirustuksien käyttö oli lähes ehdotonta.²⁴

Koulujen tilallinen jäsentely kehittyi 1920-luvulla

1921 Laki yleisestä oppivelvollisuudesta koski kaikkia 9–13-vuotiaita lapsia, ja sen seurauksena Suomessa rakennettiin suuri määrä uusia kouluja, mikä kysyi kuntien ja valtion varoja. Kuntia velvoitettiin ylläpitämään nelivuotisen kansakoulun lisäksi myös pikkulapsille alkeisopetusta antavaa, kaksivuotista alakansakoulua. Aikaisemmin kansakouluissa oli voitu antaa alkeisopetusta pikkulapsille lukukauden ulkopuolella ja vain poikkeustapauksissa koulu-
rakennuksissa oli ollut pikkulapsille varattu oma opetustila.²⁵

Kouluhallitus järjesti koulurakennusten tyyppi-
piirustusten suunnittelukilpailuja. Tyyppi-
piirustukset muokkasivat koulurakennuksille oman, julkista tehtävää kuvastavan ilmeensä.²⁶ Vuonna 1922 julkaistiin kouluhallituksen järjestämään arkkitehtuurikilpailuun perustuva *Maalaiskansakoulujen rakennuspiirustuksia* – ohjekirja.²⁷ Uusilla mallipi-

rustuksilla tavoiteltiin tarkoituksenmukaisuutta ja kustannussäästöjä. Ohjekirjan hillittyä 1920-luvun klassismia edustavat rakennustyyppit olivat satulakattoisia ja massoitteeltaan yksinkertaisia.²⁸ Puurakenteiset maalaiskansakoulut suunniteltiin pääosin kaksikerroksisiksi. Kivirakenteisissa kaupunkikouluissa sallittiin useampi kerros.²⁹ Asutuskeskusten kouluissa vesijohdot ja viemärit sekä keskuslämmitysjärjestelmä yleistyivät. Maaseudulla uunilämmitys oli edelleen vallitseva. Luokkien akustiikkaan ryhdyttiin kiinnittämään huomiota ja värit vaalenivat.³⁰

Mallikoulujen tilallinen jäsentely kehittyi 1920-luvulla. Alakansakoulu sai oman huoneensa tai peräti oman rakennuksen. Pienissä kouluissa veistosalia käytettiin edelleen myös voimistelusalina, mutta suuremmissa kouluissa tilat erotettiin toisistaan. Voimistelusaliiin liittyvät puku- ja pesutilat oli esitetty normeissa, mutta niitä ei läheskään aina toteutettu. Kesikäytäväkoulu oli vallitseva tyyppi, vaikka sivukäytäväkoulujakin suunniteltiin. Koulu-
ruokailun järjestämiseksi tarvittiin tilat koulukeittoloille. Kouluihin perustettiin kotitalousluokkia.³¹

Oppilasmäärästä valtionavun mittari

1930-luvun alussa vallitsi lama. Kansakoulujen kustannuslaki 1931 supisti valtionapua ja hillitsi kansakoulujen rakennustoimintaa. Valtionavun saamisen perusteeksi tuli oppilasmäärä, mikä suuntasi rakentamista entistä suurempiin yksiköihin.³² Toiminnot pyrittiin erottamaan toisistaan aikaisempaa selkeämmin. Symmetriaa ei enää tavoiteltu. Arkkitehdit pyrkivät suunnittelemaan hygieenisia ja terveyttä edistäviä rakennuksia. Veistosali ja voimistelusalit erotettiin toisistaan ja voimistelusalin yhteyteen ryhdyttiin rakentamaan puku- ja pesuhuoneita. Koulu-
ruokailun terveysvaikutusta korostettiin ja kouluihin alettiin rakentaa keittiöiden lisäksi pieniä ruokasaleja. Suurissa kouluissa oli tiloja opettajille ja opetusvälineille. Kaupunkikouluihin rakennettiin myös muita erikoistiloja.³³

Sotavuodet 1939–1945 olivat koulumaailmassa poikkeuksellista aikaa. Koulussa käynti oli epä-

19 Palva 1966, 115.

20 Lilius 1982, 126–127.

21 Erillinen sisäänkäynti tarvittiin, jotta opettajan asunto voitiin tarvittaessa eristää opettajan perheessä esiintyvän taudin leviämisen ehkäisemiseksi. Oker-Blom 1910, 68–69.

22 Lilius 1982, 127–129.

23 Lilius 1982, 127–129.

24 Lilius 1982, 130.

25 Nissinen & Ropponen 1983, 3.

26 Tapaninen 2001, 28.

27 Anon 1922; Palva 1966, 118.

28 Jormakka 1991, 50–51.

29 Palva 1966, 118.

30 Palva 1966, 118.

31 Palva 1966, 118.

32 Jormakka 1991, 55.

33 Palva 1966, 118.

Hansakallion koulun kotitalousluokka. Kuvalähde *Arkkitiehti* 7-8/1961.

Aarnivalkean koulun luonnontieteiden luokkahuone. Kuvalähde *Arkkitiehti* 6-7/1957.

säännöllistä, siirtolaisille piti järjestää koulutusta, ja rakennustarvikkeita säännösteltiin. Kaikesta oli pulaa. Rakennustarvikkeiden säännöstely jatkui 1950-luvun alkuun saakka.³⁴ Vuonna 1943 voimaan astunut kouluruokailua säätelevä laki velvoitti kunnat tarjoamaan kaikille oppilaille maksuttomat kouluateriat.³⁵ Tätä ennen lapset olivat syöneet koulupäivän aikana eväitä. Jo vuonna 1905 oli perustettu koulukeittolayhdistys, jonka tavoitteena oli keittolounaan tarjoaminen oppilaille.³⁶

Vuosittain rakennettiin tai korjattiin 200 koulua

1950-luvulla Suomessa rakennettiin kaksisataa uutta koulua tai laajennusta vuosittain. Vanhimpien koulujen pärekatot vaihdettiin tiili-, pelti- tai huopakat-toihin ja keskuslämmitys syrjäytti uunilämmityksen. Kouluihin asennettiin sähkövalo, vesijohdot ja viemärit.³⁷ Sodan jälkeinen koulujen laajamittainen rakentaminen rasitti kuntien ja valtion taloutta. Valtioneuvosto päätti vuonna 1954 maalaiskuntien kansakoulurakennusten normaalihintojen ja kunnossapitokustannusten perusteista tilanormeineen. Päätös astui voimaan seuraavana vuonna ja normeja tarkistettiin vuosittain.³⁸ Uuden normituksen mukaiseen luokkaan sai sijoittaa 34 oppilasta ja vastaavasti yläluokkaan 40 oppilasta. Se merkitsi enintään 1,5 neliometriä oppilasta kohden, kun ihanne oli suurempi, jopa 2,5 neliometriä.³⁹ Luokkahuone kehittyi myös muodoltaan pitkänomaisesta suorakulmiosta neliömäisemmäksi, mikä toi oppilaat lähemmäksi opettajaa.⁴⁰ Kasvatusopillisen tutkimuksen uusimpia tuloksia ja opetustyön aatevirtauksia ryhdyttiin soveltamaan käytäntöön.⁴¹

Kansakoululaki 1957

Ala- ja yläkoulu liitettiin varsinaiseksi kansakouluksi. Koulutuksen sisällöllinen uudistaminen siirtyi eteenpäin.⁴² Lain myötä kansakoulujen rakentami-

nen vilkastui entisestään.⁴³ Muutos suosi suurten koulujen rakentamista. Kansakoululain tultua voimaan alkoi myös kansalaiskoulujen ja kunnallisten keskikoulujen rakentaminen.⁴⁴ Kansakoulun yläasteiden opetuksen keskittäminen sekä yhteisten rakennusten tai rakennusryhmien suunnittelu eri koulumuodoille pakotti etsimään uusia ratkaisuja.⁴⁵ Koulupiiriä ei saanut enää ilman erityistä syytä muodostaa niin pieneksi, että koulussa oli vain yksi opettaja.⁴⁶

Vuonna 1958 voimaan astunut kansakoululaki määräsi, että kaikilla kansakouluilla tulee olla oma kouluhallituksen hyväksymä huoneisto ja että maalaiskunnissa on rakennettava opettajien asuntoja yhtä monta kuin koulussa on opettajia, kaupaloissa vähintään puolelle opettajamäärälle.⁴⁷ Laissa lisäksi säädettiin, että kansakoulun tontilla tai sen läheisyydessä tulee olla oppilaiden välituntien viettoon ja urheiluharjoituksiin sopiva leikkikenttä.⁴⁸

Huone- ja tilavuusmittoja tarkistettiin valtioneuvoston normaalihintapäätöksessä vuonna 1959. Kunnille annettiin myös oikeus anoa lisätiloja. Tämä johti siihen, että rakennettiin yhä suurempia kouluja.⁴⁹

Monimuotoiset koulukokonaisuudet

Vuoden 1960 normaalihintapäätös ohjasi rakentamaan samalle tontille monia, eri oppilasryhmille tarkoitettuja koulurakennuksia.⁵⁰ 1960-luvun alussa valtio rajoitti taloudellista tukea kouluhankkeille, koska kouluopetuksen sisällöllinen uudistus oli tuloillaan.⁵¹ 1960- ja 1970-luvuilla tavoiteltiin yleisesti sivistystason nostoa ja valinnaisuuden lisäämistä.⁵² Koulurakennusten sisällä opetustilat monipuolistuivat ja erikoisluokkia tuli lisää.⁵³ Vuoden 1962 normaalihintapäätöksessä luokan pinta-alaksi määriteltiin kansakoulun alempia luokkia varten 44–47 neliometriä ja ylempitä luokkia varten

34 Nurmi 1989, 23–27 ja 47–48.

35 Nurmi 1989, 25.

36 Valtasaari 1966, 262.

37 Palva 1966, 120.

38 Palva 1966, 120.

39 Lappo 1962, 13.

40 Lappo 1962, 13.

41 Palva 1966, 124.

42 Kuikka 1993, 106–107.

43 Nurmi 1989, 48; Kansakoulukalenteri 1958, 108.

44 Palva 1966, 120.

45 Palva 1966, 124.

46 Kansakoulukalenteri 1958, 108.

47 Kansakoulukalenteri 1958, 103.

48 Kansakoulukalenteri 1958, 130.

49 Kansakoulukalenteri 1959, 108.

50 Kansakoulukalenteri 1960, 108.

51 Ainoastaan pieni osa lupa-anomuksista hyväksyttiin. Nurmi 1989, 58–59.

52 Opetushallituksen verkkosivu.

53 Tapaninen 2001, 28.

54–60 neliometriä. Luokkahuoneen korkeus oli 3,4 metriä, mutta jos luokassa oli koneellinen ilmanvaihto, korkeudeksi riitti 2,9 metriä.

Tiiviiden kaupunkikeskustojen ulkopuolelle rakennettujen koulujen osalta koulutontin koko usein takasi riittävän kokoisen piha-alueen, mutta istutusten ja ympäristön jäsentely toteutui vaihtelevasti. Osmo Lappo viittaa kirjoituksessaan Keski-Eurooppalaiseen käsitteeseen ”Schulgrün”, päällystettyihin pihoihin välittömästi liittyvään, hoidettuun viheralueeseen, jonka hän valittaa olevan Suomessa lähes tuntematon. Lapon mukaan laihoihin pihatoetuksiin ja pääasiassa hiekkapintaisiin pihoihin oli syynä se, ettei valtionavustusta myönnetty ympäristöihin, vaan ainoastaan itse rakennusta varten, jolloin varsinainen koulumiljöö rajoittui koulun sisätiloihin.⁵⁴

Kohti joustavaa tilasuunnittelua

Vuonna 1971 annetussa normaalihintapäätöksessä koulun opetustilojen mitoitus uudistettiin jälleen. Aiemmin luokkahuoneet oli mitoitettu koulutyypin mukaan, mutta nyt niiden mitoitukseen sovellettiin käyttötarkoituksen huomioivaa moduliperiaatetta. Myös koulun hallintotilojen tarve arvioitiin uudelleen sekä määrällisesti että laadullisesti. Normaalihintapäätöstä täydennettiin kouluhallituksen suunnitteluohjeilla. Koulujen tila-ohjelma uusittiin peruskoulu-uudistuksen yhteydessä 1972–1977. Kouluihin tuli saada tiloja erikokoisille ja -tasoisille oppilasryhmille. Myös oppiaineiden valinnaisuus vaikutti tilantarpeeseen. Tilojen jakaminen ja yhdisteltävyys nähtiin yhtenä ratkaisuna. Auditorio oli luentoja ja kirjasto yksilöllistä työskentelyä varten.⁵⁵ Peruskouluasetuksen mukaan 32 oppilaan normin mukaisen luokkahuoneen koko oli 60 neliometriä. Lisäksi asetuksessa esitettiin 20 neliömetrin ja 40 neliömetrin kokoisia ryhmä- ja tukiopetushuoneita, joita voi yhdistää.⁵⁶

1970-luvulla myös vanhoja kouluja muutettiin uusien määräysten mukaiseksi.⁵⁷ Lakimuutos edellytti mittavaa rakentamistoimintaa ja valtionapuhakemukset ruuhkaantuivat. Valtio pyrki määrätietoisesti viemään peruskoulu-uudistuksen läpi ja

kouluhallitus kartoitti kuntien perusasteen koulujen ja lukioiden korjaus- ja rakentamistarpeet vuosille 1975–1980 ennakkoon.⁵⁸

1980-luvun loppupuolella koulutuksen säätelyjärjestelmä arvioitiin uudelleen. Normiohjauksesta pyrittiin luopumaan, mikä lisäsi olennaisesti kuntien toimintavapautta.⁵⁹ Espooseenkin kaksi koulua suunnitellut arkkitehti Osmo Lappo kertoo, että uusien normien noudattaminen oli Espoosakin valtionavun saamisen edellytys 1970-luvulla ja niistä pidettiin tiukasti kiinni.⁶⁰

54 Lappo 1962, 15–16.

55 Itälä 1967, 3

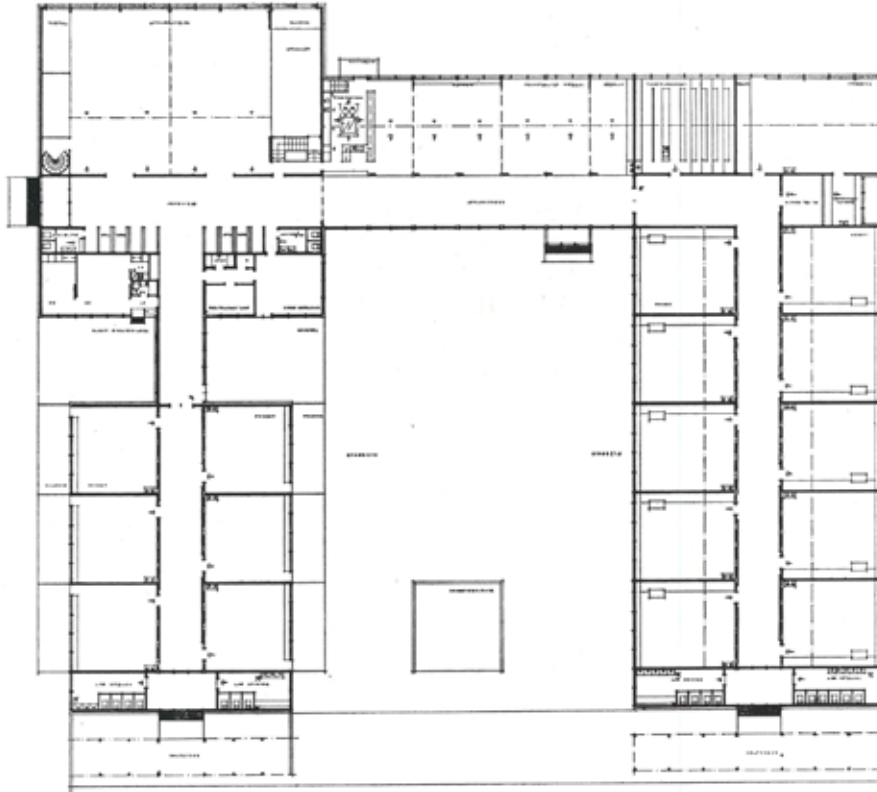
56 Savela 1971, 34–36.

57 Kähkönen 1974, 39.

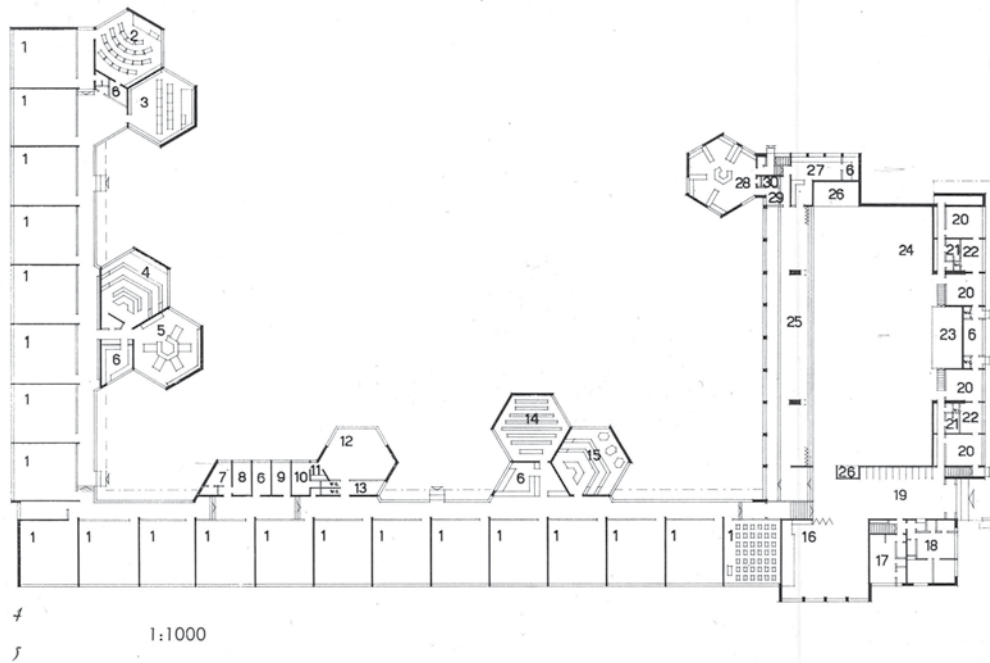
58 Kähkönen 1974, 39.

59 Opetushallituksen verkkosivu.

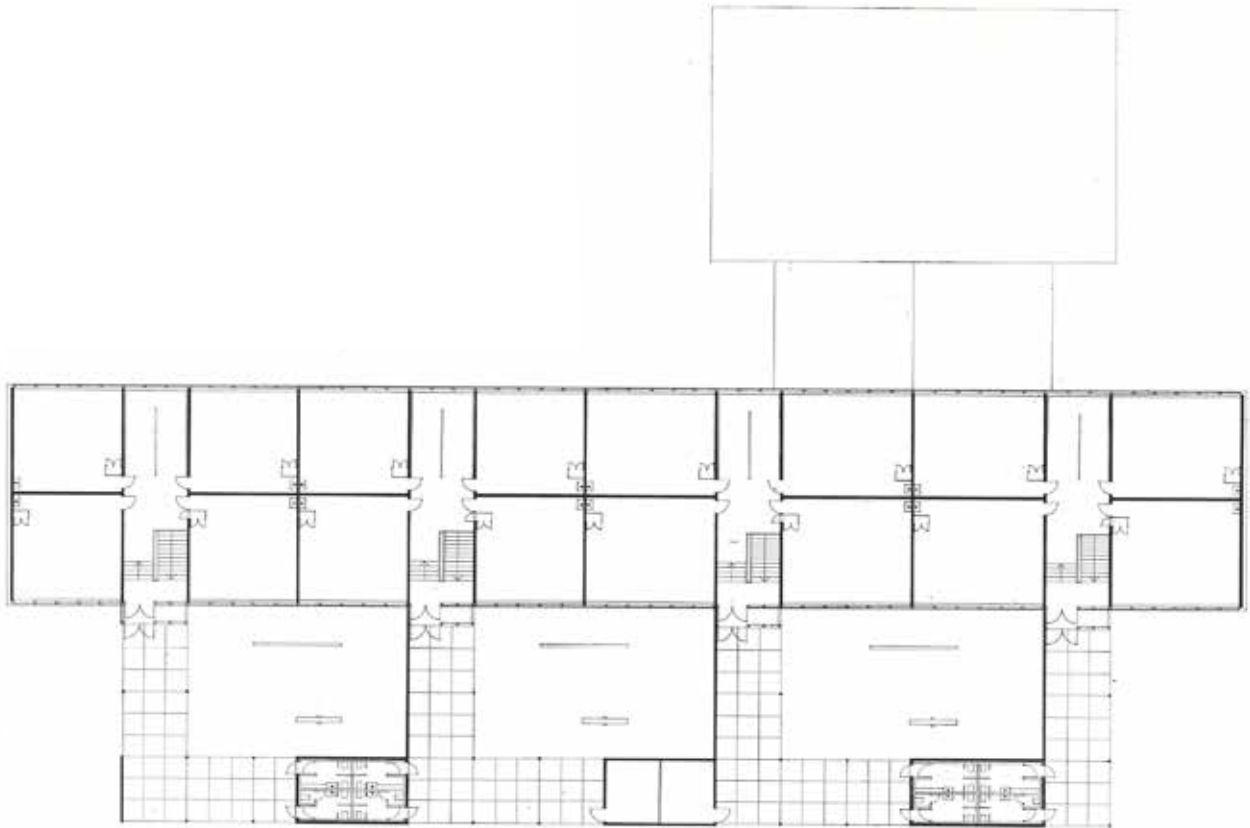
60 Osmo Lapon haastattelu 21.11.2016.

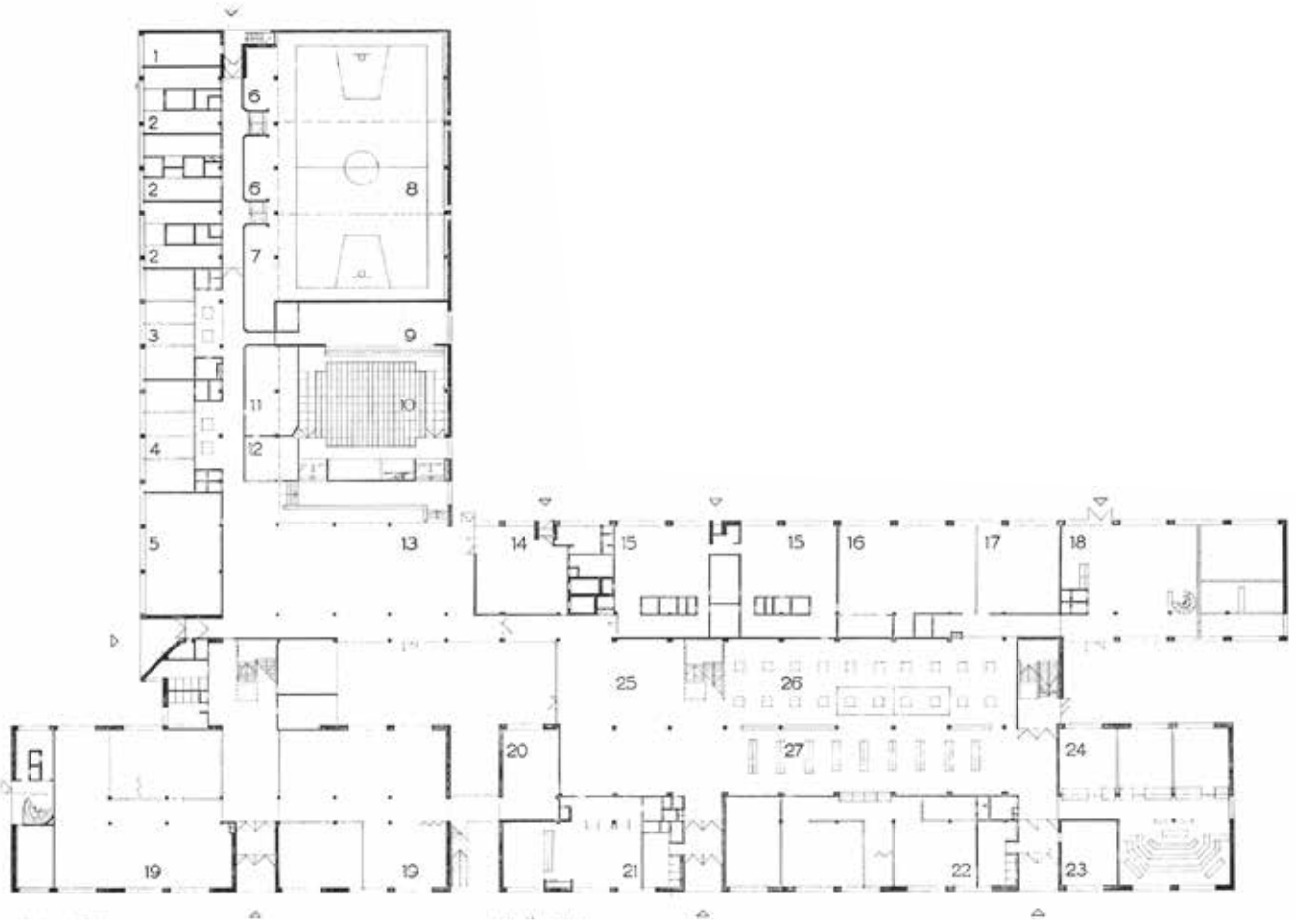
Heikki ja Kaija Sirénin suunnittelema Aarnivalkean koulu (1957) on tyypiltään keski- ja sivukäytäväkoulun yhdistelmä. Koulun pohjakerros. *Arkitehti* 6-7/1957.

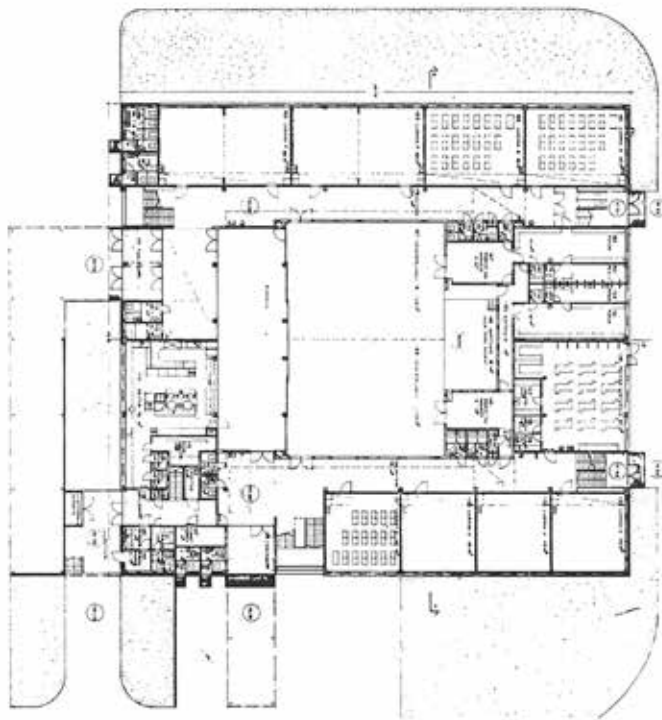
Jorma Järven suunnitteleman Tapiolan koulun (1958) pohjakerros. Koulu on tyypologialtaan solu- ja sivukäytäväkoulun yhdistelmä. *Arkkittehti 7-8/1961.*

Osmo Siparin suunnittelema Jousenkaaren koulu (1960) on tyypiltään solukoulu. Koulun pohjakerros. *Arkkittehti 7-8/1961.*

Mainingin koulu (1974) on Osmo Lapon käsialaa ja ensimmäisiä peruskoulu-uudistuksen mukaisella tilaohjelmalla suunniteltuja koulurakennuksia. *Arkkitehti 7/1971.*

Arkkitenti Erkki Pasasen suunnitteleman Rastaalan koulun lisärakennus (1968) on esimerkki 1960-luvun lopussa yleistyneestä hallikoulusta. *Arkkitehti 7/1971.*

Arkkitehtien Kari Järvinen ja Timo Airas suunnittelema Sunan koulu valmistui vuonna 1985. Koulu on tyypiltään keskikäytäväkoulu ja siinä on myös solukoulun piirteitä. Koulun pohjakerros. *Arkitehti* 6/1986.

3.

Espoon kouluarkkitehtuurin vuosikymmenet

Tämä luku käsittelee Espoon kouluarkkitehtuurin ominaispiirteitä vuosikymmenittäin 1910-luvulta 1980-luvun loppuun, vaikka espoolaisen koulurakentamisen historia alkaa jo 1870-luvulta. Kunkin vuosikymmenen espoolaiskoulut on kuvailtu pääpiirteissään ja lisäksi on esitelty yksi edustava koulu kultakin vuosikymmeneltä tarkemmin sanoin ja kuvin.

Espoon vanhimmat kansakoulut

Espoon ensimmäinen kansakoulu, ruotsinkielinen Lagstads folkskola rakennettiin Espoonjoen rannalle kirkkoa vastapäätä 1871–1874 kirkon omistamalle tilalle. Puurakenteisessa koulussa oli luokat sekä tytöille että pojille ja naispuolisen opettajan asunto.⁶¹ Pihapiirissä oli myös miespuolisen opettajan asunto sekä talousrakennus. Espoon ensimmäinen suomen-

kielinen kansakoulu aloitti toimintansa vuonna 1890 kiertokouluna, mutta toimi jo seuraavasta vuodesta alkaen rakennusmestari K. Vilkmänin omistaman Åminnen kartanon tiloissa.⁶² Ensimmäiset kunnalliset Espoon maalaiskunnan kansakoulut rakennettiin mitä todennäköisimmin mallipiirustuksia ja kouluhallituksen ohjeita noudattaen, mikä oli valtionavun saamisen edellytys.

Varhaisimmat koulupihat 1800- ja 1900-luvun vaihteessa suunniteltiin hyödyn näkökulmasta: koulupihalla tuli olla tilaa sivurakennuksille sekä kasvimaalle ja opetuspuutarhalle.⁶³ Max Oker-Blomin Kouluhygienia-oppikirja alleviivaa koulupihan valoisuuden merkitystä oppilaiden terveyden kannalta. Oker-Blom suositteli pihan kooksi kolme neliometriä oppilasta kohden. Lisäksi hän tähdensi pihan valvottavuutta ja suositteli pihalle karkeaa hiekkaa pölyisyyden ehkäisemiseksi.⁶⁴

61 Kansakouluasetus 1866 edellytti, että tyttöjä ja poikia opetetaan erikseen. Vasta 1880-luvulla alettiin taloudellisista syistä opettaa tyttöjä ja poikia yhdessä. Nissinen & Ropponen 1983, 2–3.

62 Nissinen & Ropponen 1983, 3, 7 ja 14.

63 Senaatin asettaman kansakoulujen rakennuskysymyksiä tutkineen komitean mietintö 1905. Lilius 1982, 127–129.

64 Oker-Blom 1910, 24–26.

Lagstadin vanha koulu vuodelta 1874 oli Espoon ensimmäinen ruotsinkielinen kansakoulu. EKM.

Åminnen kartanon tiloissa toimi jonkun aikaa vuodelta 1891 alkaen Espoon ensimmäinen suomenkielinen kansakoulu. Kuva Riitta Paavonen. EKM.

3.1.

1910-luku

Edelleen kouluina toimivat 1910-luvun koulut

Espoossa on kaksi edelleen koulukäytössä olevaa koulurakennusta 1910-luvulta: Kungsgårdsskolan ja Rödskogs skola. Nämä maalaiskansakoulut ovat keskenään erilaisia, vaikka niiden rakentamista ovat ohjanneet samat säädökset ja normit. Toisaalta molemmat ovat yksikerroksisia puutaloja, joiden huoneohjelmaan kuului opettajan asunto. Ne sijaitsevat kouluhallituksen ohjeiden mukaisesti hyvien yhteyksien varrella näkyvillä paikoilla vahvistaen alueen identiteettiä ja tonteilla oli tilaa myös sivurakennuksille, kasvimaalle ja opetuspuutarhalle.

Arkkitehti Albert Nybergin⁶⁵ suunnittelema Kungsgårdsskolan vuodelta 1910 on yksilöllisesti suunniteltu kansakoulu. Arkkitehtonisesti malliratkaisuja kunnianhimoisempi luomus sijaitsee korkealla mäellä ja sen pihasta avautuvat näkymät kohti Kaukalahden asemaa ja teollisuusaluetta. Massoittelessa ja julkisivuissa jugendin epäsymmetria yhdistyy symmetriseen käsittelyyn. Alakerassa oli kahden luokkahuoneen lisäksi veistosali ja miesopettajan asunto. Toisessa kerroksessa sijaitsi naisopettajan pienempi asunto.⁶⁶ Rödskogs skola valmistui 1916 ja sen ratkaisu perustuu tyyppiipiirustuksiin. Kylämaisemaa täydentävässä koulurakennuksessa oli alun perin yksi luokkahuone, veistosali ja eteisen erottama opettajan asunto. Veisto- ja voimistelusalit oli sijoitettu luokan viereen ja näiden väliin oli asennettu ovi. Huoneiden sijoittelu ja salin monikäyttöisyys vastaavat 1904 julkaistun mallipiirustussarjan ohjetta.

---

65 Arkkitehti Albert Nyberg (1877–1952) suunnitteli samanaikaisesti Tehtaankadun kansakoulua Helsinkiin.

66 Ensimmäisessä kerroksessa oli myös kaksi eteistä, joista toinen erotti miespuoleisen opettajan asunnon luokkaosasta. Pitkänomaisissa ja suorakaiteen muotoisissa luokkahuoneissa on yhdellä sivuseinällä ikkunoita. Pienempi voimistelusalit avautuu kahteen suuntaan.

Kungsgårdsskolan edustaa yksilöllistä jugend-arkkitehtuuria ja on toinen Espoon kahdesta alkuperäisessä käytössään olevista koulurakennuksista 1910-luvulta. EKM

Rödskogin koulu

Puurakenteinen maalaiskansakoulu

Vuonna 1892 valmistunut Rödskogin vanha koulu oli järjestyksessään toinen Espoon maalaiskunnan kunnallinen kansakoulu. Se paloi 1915, ja nykyinen rakennus valmistui samalle paikalle vuotta myöhemmin. Tämä yhden luokan maalaiskansakoulun ratkaisu perustuu sisä- ja ulkotiloiltaan arkkitehti Yrjö Sadeniemen mallipiirustuksiin.⁶⁷ Yksikerroksinen rakennus on osin auma- ja osin harjakattoinen. Rakennuksen alkuperäinen arkkitehtuuri on pelkistettyä. L-kirjaimen muotoisen rakennuksen opetushuonesiipi sijaitsee etelä-pohjoissuunnassa ja alkuperäinen asuntosiipi sen länsipuolella. Opettajien käytössä oli myös puoli hehtaaria viljelysmaata.⁶⁸ Taitekohdassa on koulueteinen. Itään ja etelään antava iso luokkahuone on yhdistetty oven välityksellä voimistel- ja veistosaliin. Veistosalin kautta saatiin luokkaan suurempi määrä raitista, esilämmitettyä ilmaa. Monikäyttöisen veistosalin seinustoilla ovat säilyneet vanhat, kokoon taitettavat höyläpenkit.

Pihapiiri

Alun perin pihapiiriin kuuluneet navetta, puuliiteri, kellari ja ruoka-aitta tuhoutuivat 1915 tulipalossa. Koulun nykyinen ulkoasu on 1950-luvulta. Tuolloin toteutettu laajennus on luonteva osa kokonaisuutta. Koulu on edelleen kylän tärkein julkinen rakennus. Koulu ja opettaja-asuntola muodostavat harmonisen rakennusryhmän, joka täydentää Snettans-Rödskogin nauhamaista kylä- ja viljelysmaisemaa.⁶⁹

67 Nissinen & Ropponen 1983, 9–10; Nurmi 1991, 65–66.

68 Nurmi 1991, 65–66.

69 Snettans-Rödskogin kylä- ja viljelysmaisema on RKY 2009 -kohde.

1916 valmistunut Rönskogin koulu alkuperäisessä asussaan. EKM.

Koulun laajennus ja nykyinen ulkoasu on 1950-luvulta. Kuva AK/ark-byroo 2016.

Opetushuoneiden tilahahmo on säilynyt alkuperäisenä. Salia on käytetty muun muassa voimistelu- ja veistosalina. Kuva ark-byroo 2016.

Entisen opettaja-asuntolan pohjaratkaisu on selkeä ja tilat valoisat. Kuva ark-byroo 2016.

3.2.

1920-luku

Laki yleisestä oppivelvollisuudesta ja taloudellinen nousukausi vilkastuttivat koulurakentamista 1920-luvun Suomessa. Espoossa oli jo 1920-luvun alussa 12 ruotsinkielistä ja neljä suomenkielistä kansakoulua, joten oppivelvollisuuslain täytönpano ei aiheuttanut suurta lisärakentamisen tarvetta.⁷⁰ Bembölen koulu on kuitenkin ainoa, edelleen käytössä oleva 1920-luvun koulu Espoossa. Vaikka koulu on monella tapaa poikkeuksellinen, se kuvastaa myös rakennusajankohtansa tyylipiirteitä ja koulusuunnitteluun vaikuttaneita tekijöitä.

Bembölen koulu

Arkkitehtuurikiilpailun tulos

Arkkitehti Johan Sigfrid Sirénin⁷¹ vuonna 1923 suunnittelema Bembölen koulu sijaitsee näkyväällä paikalla mäenrinteen laella peltoaukeiden ja kylänmäen taitekohdassa, nykyisen Turuntien ja Kuninkaantien risteuksen kiintopisteenä. Rakennus perustuu mallikoulujen suunnitelmista järjestetyn arkkitehtikiilpailun toisen palkinnon vuonna 1921 saaneeseen ehdotukseen, jonka tekijänä oli arkkitehtitoimisto Borg-Sirén-Åberg. Bembölen koulu valmistui vuotta ennen eduskuntatalon arkkitehtuurikiilpailua, jonka J. S. Sirén voitti ja josta tuli hänen päätyönsä. J. S. Sirén oli yksi aikansa merkittävimmistä arkkitehdeista.

Barokkiklassismia

Toteutuksessa mallisuunnitelman puurunko vaihdettiin kiviaineiseksi, julkisivuun lisättiin kaksi kerrosta korkeat pilasterit, ja katto muutettiin mallikoulun satulakatoista säterikatoksi.⁷² Puhtaaksi muurattu, kaksikerroksinen punatiilirakennus on monumentaalinen ja rakennuksen materiaalit ovat maalauskansakouluksi poikkeuksellisen arvokkaita. Julkisivut on jäsenelty symmetrisesti ja niissä on

valkoisia rappauskoristeita. Sokkeli on punagraniittia. Pääjulkisivussa on kaksi tasa-arvoista sisäänkäyntiä. Ikkunat ovat pieniruutuisia. Molemmissa päädyissä on avonaiset kuistit. Katon jyrkkä lape on katkaistu keskeltä ikkunataiteella, ja pellillä verhottu vesikatto on mustaksi maalattu, mikä lienee alkuperäinen väri. Pihapiirin muut rakennukset ovat koululle alisteisia. Bembölen koulun ulkoasu on säilynyt erittäin hyvin.

Myös sisätilat on jäsenelty symmetrisesti 1920-luvun klassismin ihanteiden mukaan. Keskiakselilla sijaitsevan sisääntuloaulan jatkeena on kolmisyöksyinen portaikko, joka johtaa toisen kerroksen keskikäytävään. Alakerrassa oli alun perin kaksi opettaja-asuntoa⁷³ ja uusien normien mukainen keittola. Yksi toisen kerroksen neljästä suuresta luokkahuoneesta toimi alun perin veisto- ja voimistelusalina. Luokissa oli uunilämmitys, kiinteät kaapit ja korokkeet. Ne ovat valoisia ja kussakin on kahdesta kolmeen suurta ikkunaa. Sisäpuolella suurimpia muutoksia ovat olleet asuntojen ottaminen opetuskäyttöön ja taloteknisten järjestelmien uusiminen.

Merkittävä asema osana rakennettua kulttuuriympäristöä

Rakennus on Espoon ensimmäinen tiilirakenteinen koulu ja ainoa alkuperäisessä käytössään oleva koulurakennus 1920-luvulta. Maisemallisesti merkittävän rakennuspaikan valinnan ja koulun komean olemuksen taustalla lienee ollut pyrkimys vahvistaa alueen ruotsinkielisen väestön identiteettiä.⁷⁴ Suuri Rantatie kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin (RKY 2009) ja Bembölen kylä on ollut asuttu ainakin keskiajalta alkaen, mahdollisesti jo rautakaudella. Lisäksi kohde sijaitsee maakunnallisesti merkittävällä Espoon jokilaakson maisema-alueella. Koulu on asemakaavassa suojeltu sr-1 merkinnällä, kyläalue sm-2 merkinnällä ja Kuninkaantie eli Suuri Rantatie st-1 merkinnällä.

70 Espoon perinnesseuran verkkosivu.

71 Arkkitehti Johan Sigfrid Sirén (1881–1961) tunnetaan eduskuntatalon ja julkisten rakennusten, kuten Helsingin yliopiston päärakennuksen laajennuksen, suunnittelijana. Hän oli myös Teknillisen korkeakoulun professori 1931–1957. Arkkitehtitoimisto Kaarlo Borgin, Johan Sirén ja Urho Åbergin arkkitehtitoimisto perustettiin 1918 ja Sirén osallistui sen toimintaan 1925 saakka. Kolmikko osallistui 1920-luvun alussa ahkerasti kilpailuihin. Arkkitehtuurimuseon verkkosivu.

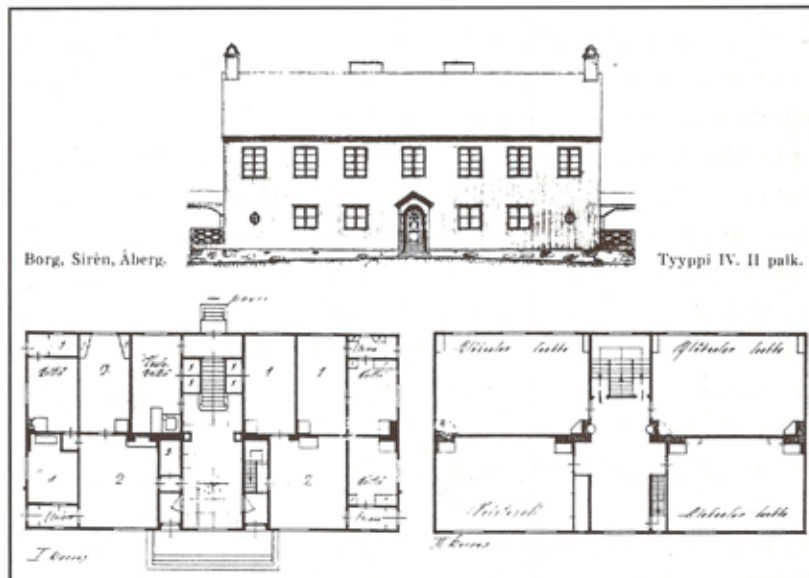
72 Kattotyypit on samanlainen kuin läheisen Träskändan kartanossa. Jormakka 1991, 52–53.

73 Kilpailuehdotuksessa oli kolme opettaja-asuntoa.

74 Jormakka 1991, 56.

Johan Sigfrid Sirénin suunnittelema Bembölen koulu sijaitsee kahden tärkeän historiallisen tien, Suuren Rantatien ja Turun-
tien risteyskohdassa. EKM.

Bembölen koulu perustuu mallikoulujen arkkitehtikilpailun toisen palkinnon vuonna 1921 saaneeseen ehdotukseen, jonka tekijänä oli arkkitehtitoimisto Borg-Sirén-Åberg. Kuvallähde *Sydämellistä yhteiselämää - Espoon koulutaloja 1873-1990*.

Bembölen koulun ulkoasu on säilynyt alkuperäisenä. Puhtaaksi muurattu kaksikerroksinen punatiilirakennus edustaa 1920-luvun monumentaalista klassismia. Kuva ark-byroo 2016.

Koulun arkkitehtuurissa on viimeistelyjä yksityiskohtia kuten päädyn kuisti kaiteineen. Kuva ark-byroo 2016.

Oven kruunaavat taidokkaasti muuratut, sisäkkäiset holvi-kaaret. Kuva ark-byroo 2016.

3.3.

1930-luku

Vuoden 1929 New Yorkin pörssiromahduksesta käyntiin lähtenyt talouslama sai maailmanlaajuiset mittasuhteet. Suomessa syvin lama osui vuosiin 1929–1932, jolloin kouluja ei juuri rakennettu. Vuosikymmenen lopulla talous jälleen elpyi. Suomalaiset arkkitehdit kiinnostuivat modernista, teollista tuotantotapaa ihannoivasta arkkitehtuurista jo 1920-luvun lopussa, ja uusi ideologia alkoi näkyä koulurakennusten muotokielessä 1930-luvulla.⁷⁵

Leppävaaran koulu on Espoon ainoa alkuperäisessä käytössään oleva koulurakennus 1930-luvulta. Arkkitehtiparin Kitty ja Lauri-Erik Hanstén⁷⁶ suunnittelema rakennus valmistui juuri ennen toista maailmansotaa ja se oli Bembölen koulua neljä kertaa suurempi. Koulu rakennettiin Albergan kartanon maille rautatien tuntumaan ja sen vieressä sijaitsi Leppävaaran vanha, puurakenteinen kansakoulu⁷⁷. Vanhaan kouluun sijoitettiin 1930-luvulla kolme opettaja-asuntoa.

Leppävaaran koulu

Suuri kivikoulu

Leppävaaran koulu oli valmistuessaan vuonna 1939 Espoon kouluista suurin⁷⁸. Kokonsa puolesta se kuvastaa ajankohdan pyrkimyksiä kohti suurempia yksiköitä. Tyyliltään kaksikerroksinen rapattu tiilirakennus edustaa siirtymävaihetta pelkistetystä klassisismista modernismiin. Epäsymmetrisesti sijoitettu pääsisäänkäynti porrashuoneineen ja suurine ikkunapintoineen sekä vähäeleinen ilmaisu edustavat 1930-luvun kouluarkkitehtuurin uusia piirteitä. Ikkunoiden rapatut kehykset ja aumakatto puolestaan ovat klassisismien jatkumoa.

Rakennus sijoittuu rinteeseen, joten siihen muodostuu osittainen kellarikerros. 1930-luvun kaupunkisuunnittelulle oli luonteenomaista ottaa topografia huomioon ja tarpeen tullen poiketa suorakulmaisesta koordinaatistosta.

Uudenlaiset tilajärjestelyt

Myös sisätiloissa on moderneja piirteitä ja suunnitelma seuraa ajankohdan koulurakentamisen uusia normeja. Toiminnot on jaettu luokkahuone- ja voimistelusalisiipeen L-kirjaimen muotoisen pohjaratkaisun puitteissa. Koulu on tyypiltään sivukäytäväkoulu, mikä on myös tyypillinen piirre 1930-luvun arkkitehtuurissa. Epäsymmetrisesti sijoitettu valoisa porrashuone johtaa kahdessa kerroksessa länteen avautuvaan sivukäytävään, jonka varrelle on järjestetty ilmavat luokkahuoneet. Porrashuoneesta on kulku alkuperäiseen voimistelusalisiipeen, jonka alakerrassa oli keittola, uusien normien mukaan ruokasali, opettajahuone ja opetusvälinevarasto. Toisen kerroksen voimistelusaliksi oli varustettu näyttämöllä, ja sen yhteyteen oli rakennettu puku- ja suihkutila, mitkä olivat uusia piirteitä 1930-luvun suomalaisessa kouluarkkitehtuurissa. Koulun tilahahmo on pääosin säilynyt, mutta pintarakenteita on paljolti muutettu ulkona ja sisällä.

Koulukeskittymä

Leisténien piirtämä pieni laajennus vuodelta 1949 muutti rakennuksen pohjaratkaisun U-kirjaimen muotoon. Luokkahuonesiipeä jatkettiin muutamalla luokalla sekä sivuportaalla. 1980-luvulla koulua laajennettiin peruskoulun vaatimusten mukaiseksi lisärakennuksella, jonka arkkitehtuuri poikkeaa 1930-luvun ratkaisusta. Koulu on nykyisin osa suurempaa koulukeskittymää.

⁷⁵ Makkonen 2004, 44.

⁷⁶ Arkkitehtipari Kitty Hanstén (1896–1997) ja Lauri-Erik Hanstén (1896–1967) suunnitteli myös 1923 valmistuneen Lauttasaaren kansakoulun, ja 1939 valmistuneen Munkkiniemen ala-asteen. Heikinheimo et al., ark-byroo Oy 2016.

⁷⁷ Vanha koulu oli valmistunut 1906 ja se on sittemmin purettu.

⁷⁸ Jormakka 1991, 56.

Leppävaaran koulu kuvattuna ilmasta vuonna 1958. Kuvassa näkyy koulun ensimmäinen laajennus, vanha puukoulu oikealla ja etualalla koulun hyötypuutarha. EKM.

Leppävaaran koulun valmistumisensa aikoihin kuvattuna. EKM.

Leppävaaran koulun pääjulkisivu kuvattuna 2016. Kuva ark-byroo.

Koulun pääportaassa on 1930-luvun arkkitehtuurille ominainen lähes koko seinäpinnan kokoinen ikkuna. Kuva ark-byroo 2016.

Leppävaaran koulun luokkahuoneet ovat valoisa ja ilmavat. Kuva ark-byroo 2016.

3.4.

1940-luku

Förtitalismin piirteitä

Talvisota keskeytti koulujen rakennustyöt maassamme. Sodan jälkeen 1940-luvun puolivälissä koulujen lukumäärä oli aikaisempaa pienempi.⁷⁹ Oppilasmäärät kasvoivat samaan aikaan oppivelvollisuuden toteuttamisen ja siirtoväen muuton myötä. Puutetta oli sekä työntekijöistä, että materiaalista. Tyypillinen koulurakennus 1940-luvun lopussa oli satulakattoinen, rapattu kivirakennus, jossa oli kaksi tai kolme kerrosta ja sivukäytävät. Erityyppiset tilat sijoitettiin usein eri siipiin. Opettajien asunnot voitiin myös sijoittaa erilliseen rakennukseen. Julkisivujen jäsentely oli yksinkertaista ja ikkunat sijoitettiin tasavälein. Ajalle tyypillisiä piirteitä ovat liuskekivellä päällystetyt sokkelit, tiilikatto ja rapatut ulkoseinät. Pääsisäänkäynnit suunniteltiin huolella. Kaavamaisuutta elävöitettiin yksityiskohdilla. Rakennus sijoitettiin tontilleen maaston mukaan, mikä heijastui usein sisätiloissa tasoeroina sekä portaina. Vaikka rakennuksen sijainti tontillaan tutkittiin huolellisesti, suunnittelussa ei erityisesti otettu huomioon ympäröivää kaupunkirakennetta laajemmin.⁸⁰

Sodan jälkeen rakennetut koulut

Espoon Viherlaakson ja Niittykummun koulut on rakennettu 1940-luvulla sotien jälkeen ja ne ovat edelleen koulukäytössä. Niiden arkkitehtuurissa niukkaan muotokieleen yhdistyy pehmentäviä yksityiskohtia ja käytetyt materiaalit ovat maanläheisiä. Kumpaakin koulua on laajennettu 1950-luvulla. Viherlaakson koulu vuodelta 1947 on arkkitehti Aarne Ervin (1910–1977), suomalaisen koulusuunnittelun uudistajan ensimmäinen koulusuunnitelma.⁸¹ Osin kivi- ja osin puurakenteisen koulutalon arkkitehtuurissa näkyy sodanjälkeisen materiaali- ja muotokielellisen kekseliäisyys. Kolmiosaisen massan vähäeleisyys ja suuret ikkunapinnat ovat ajankohdan modernille arkkitehtuurille tunnusomaisia piirteitä. Sodanjälkeisessä arkkitehtuurissa korostuivat yleisesti myös ihmisen mittakaavan huomioiminen, luonnonmukaisten materiaalien käyttö ja voimakas materiaalin tuntu. Ervin suunnittelema Viherlaakso koulu on tässä suhteessa aikansa tyypillinen edustaja. Lisäksi se rakennettiin talkoovoimin.⁸²

Arkkitehti Erich von Ungern-Sternbergin piirtämä Niittykummun koulu valmistui 1948. Kokonaisuuteen kuului koulu, jonka kolme siipeä rajaavat pihaa, ja opettaja-asuntola. Koulu on ajalleen tyypillinen monikerroksinen, tiilikattoinen ja julkisivuiltaan rapattu rakennus. Hyvin säilyneitä sisätiloja leimaavat leveät, mosaiikkibetonilla verhotut keskikäytävät, valoisa portaikot ja tilavat luokat.

79 Luovutetulle alueelle jäi yli 500 koulua ja sodassa tuhoutui lähes 150 suomalaista koulurakennusta. Palva 1966, 120.

80 Jetsonen 1994, 45–50; Tapaninen 2001, 8.

81 Koivisto 2001, 20–22; Paavilainen, 2014.

82 Jormakka 1991, 57.

Niittykummun kouluun kuului valmistumisvaiheessa 1948 kaksi siipeä, joista vasemmassa oli opettajien asuntola. Kokonaisuutta laajennettiin jo 1950-luvulla voimistelu- ja juhlasalisivellä, sekä toisella opettaja-asuntolalla. EKM.

Niittykummun koulun ulkoasu on säilynyt hyvin. Kuva ark-byroo 2016.

Katoksen kannattimien ja seinän käsittely on kekseliästä. Kuva ark-byroo 2016.

Viherlaakson koulu ja lukio

1940-luvun koulukokonaisuus

Koulu koostuu kolmesta yhteen kytketystä, samansuuntaisesta osasta, joihin eri toiminnot on jaettu. Kolmikerroksiselle, kiviaineiselle luokkahuonesiivelle antavat ilmettä nauhamaiset ikkunat. Liikunta- ja juhlasalisiiven puurakenteiset ulkoseinät on pystyverhoiltu ja tuettu tiilipilarein. Asuinsiipi on pieni, puurakenteinen noppa, joka vartioi koulun pihaa suuren tammen katveesta. Rehtorin ja vahtimestarin asunnot oli sijoitettu päällekkäin, eikä muuta henkilökuntaa varten rakennettu asuntoja.

Sisätilat

Alkuperäiseen huoneohjelmaan kuului kuuden luokkahuoneen lisäksi veistosali, näyttämöllä ja parvella varustettu voimistelu- ja juhlasali pesu- ja pukutiloineen, aamiaishuone sekä koulu- ja opetuskeittiö. Rakennuksen sisäänkäynti on edelleenkin alkuperäisessä paikassaan, nivelosaan sijoitetun katoksen alla. Pääaulasta on kulku juhlasaliin ja opetussiipeen, missä ilmavat luokat on järjestetty sivukäytävien varrelle. Pohjaltaan neliönmuotoisen voimistelu- ja juhlasalin seinät levytettiin sävyllä katulla mäntyvanerilla. Se on ajalleen tyypillinen teollinen, huokea materiaali, jota arkkitehti on käsitellyt taiten saaden aikaan voimakkaan materiaalintunnon päätilaan. Saliin liittyy eteisaulan päällä sijaitseva kevyesti porrastettu parvi, mikä on 1940-luvun kouluarkkitehtuurin uusi piirre.

Viherlaakson koulu nykyisin

Aarne Ervin suunnittelema Viherlaakson koulu ja lukio edustaa sodanjälkeisen pula-ajan modernismin parhaimmistoa. Rakennuksen arkkitehtuuri on yksityiskohdiltaan ja mittasuhteiltaan hyvin harkittua ja kokonaisuus on säilynyt meidän päiviimme lähes alkuperäisenä. Myös vuonna 1955 valmistunut lisärakennus edustaa onnistuneesti suurten ikäluokkien tarpeeseen sovitettua ratkaisua. Koulun myöhemmät laajennukset istuvat luontevasti osaksi kokonaisuutta ja ne rajaavat kolmelta sivulta suojattua pihaa.

Viherlaakson koulun vanhimmassa osassa on kolme samansuuntaista siipeä, vasemmalta alkaen: asun-
tosiipi, juhlasali ja luokkahuonesiipi. Kuva ark-byroo 2016.

Juhlasaliin julkisivussa rytmittyvät rapatut teräsbetonirakenteet ja puurakenteiset seinän osat
innovatiivisella tavalla. Kuva AK/ark-byroo 2016.

Alkuperäisen koulun viereen valmistui lisärakennus jo 1955. Kuva AK/ark-byroo 2016.

Voimistelu- ja juhlasalin seinät on levytetty sävylakatulla mäntyvanerilla ja lattia on kalanruotoparkettia tammesta. Kuva ark-byroo 2016.

3.5.

1950-luku

Vuosikymmenen alussa kouluarkkitehtuuria leimasi niukkuus, ja loppupuolella taloudellisen kasvun mukanaan tuomat mahdollisuudet. Rakentaminen oli Suomessa edelleen käsityövaltaista ja pääosa kouluista suunniteltiin yksilöllisesti. 1950-luvun jälkipuoliskolla arkkitehtuurin suunta muuttui kansainvälisemmäksi ja rationaalisemmaksi. Ajankohdan kehittyvät rakennustavat, kuten elementtirakentaminen, kiinnostivat suunnittelijoita. Ruotsalaisista ja tanskalaisista, ja myöhemmin myös yhdysvaltalaisista ratkaisuksista otettiin oppia. Monikerroksisen rapatun koulun sijaan alettiin rakentaa matalia, paviljonkimaisia kouluja, joissa oli tiili- ja levyseiniä, ja nauhaikkunoita. 1950-luvun loppulla Suomessa suosittiin matalia kouluja, koska niitä pidettiin turvallisina. Välitön yhteys pihalle oli helppo järjestää ja mittakaavan katsottiin soveltuvan lapsille.⁸³ Koulut sijoitettiin tyypillisesti tasaiselle maalle, kun aikaisemmin ne oli sijoitettu mäille ja kohtiin, joista aukesi näkymiä. Perinteiset keski- ja sivukäytäväkoulut olivat edelleen vallitsevia, mutta myös kiinnostusta uudenlaisiin tyyppeihin ilmeni.⁸⁴ Opettaja-asuntoloiden rakentamista jatkettiin.

Espoon 1950-luvun koulut

1950-luku oli Espoossa vilkasta koulurakentamisen aikaa. Vuosikymmen aikana rakennetuista 23 koululosta 21 on edelleen käytössä.⁸⁵ Maaseudun keskusrakennustoimiston ohjeen mukaan toteutettu Nuuskion koulu vuodelta 1952 on edustava ja hyvin säilynyt esimerkki ajankohdan maaseutumaiseen ympäristöön sovitetusta tyyppikoulusta. Harjakattoinen, rapattu rakennus edustaa pelkistettyä, mutta laadukkaasti toteutettua 1950-luvun alun arkirakentamista, jonka voima piilee huolellisesti toteutetuissa yksityiskohdissa ja ajalleen ominaisissa materiaalivalinnoissa.⁸⁶ Koulu on tyypiltään sivukäytäväkoulu ja sen yhteyteen rakennettiin asuntolasiipi opettajia varten.

83 Järvi 1955, 165–167; Jetsonen 1994, 46 ja 50.

84 Makkonen 2004, 52.

85 Viherlaakson koulun laajennusosa on selvitystyön tilaajan kohdeluettelon mukaan laskettu omana kouluna. Auroran koulu (1957, Erich von Ungern-Sternberg) ja Märtnensbro skola (1956, Esko K. Mäkelä) on purettu.

86 Eristerappaus on tuonut ulkoseiniin lisää paksuutta, mutta ei ole muuttanut rakennuksen perushahmoa ratkaisevasti. Sisätilat ovat erittäin hyvin säilyneet. Pintamateriaalit ovat pääosin alkuperäisiä ja koulussa on säilynyt runsaasti vanhoja rakennusosia.

Aarne Ervi kuuluu Jorma Järven ja Osmo Siparin kanssa modernien koulusuunnittelijoiden tärkeimpään kolmikkoon, joka 1950-luvulta alkaen aktiivisesti uudisti suomalaista koulusuunnittelua. Myös Hilding Ekelund voidaan laskea tärkeäksi koulusuunnittelijaksi, vaikka hän ei varsinaisesti uudistanut kouluratkaisuja.⁸⁷ Hänen piirtämänsä Karamalmin koulu vuodelta 1954 edustaa arkkitehtuurin siirtymävaihetta.

Kaija ja Heikki Sirénin suunnittelema Aarnivalkean koulu vuodelta 1957 sijaitsee Tapiolan Silkkiniityntuntumassa. Matala, moderni koulu edustaa vuosikymmenen lopun suuntausta, jossa kokeiltiin uusia pedagogisia toiminta-ajatuksia, materiaaleja ja rakennustekniikoita. Se syntyi kilpailun tuloksena. Koulu on tyypiltään keski- ja sivukäytäväkoulun yhdistelmä, ja alakoulussa on myös solukoulun piirteitä.

Tapiolan koulu ja lukio vuodelta 1958 on Jorma Järven⁸⁸ käsialaa. Sen voimistelusalin veistoksellinen katto kohoaa matalan rakennuksen yläpuolella. Eri-tyluokat on sijoitettu rungosta ulkoneviin kuusikulmaisiin pieniin massoihin. Järvi käytti kuusikulmaisia luokkahuoneita myös seuraavana vuonna valmistuneessa Friisilän koulussa. Jälkimmäinen koulu on Espoon ensimmäisiä hallikouluja. Hallin muodostavat voimistelusalit ja sen leveä sivukäytävä, joka toimi samalla ruokatilana. Friisilän kouluun kuuluu myös opettajien rivitalo, mutta Tapiolan kouluun ja lukioon ei rakennettu opettajien asuntoja. Nämä kaksi Järven suunnittelemaa espoolaiskoulua edustavat vuosikymmenen lopun uutta kokeilevampaa otetta.

Espoon Rödskogin koulu vuodelta 1916 on tyypillinen esimerkki 1950-luvun laajennuksesta ja perusrakennuksesta. Taloon asennettiin keskuslämmitys sekä vesi- ja viemärijohdot, koulurakennusta laajennettiin ja pihapiiriin rakennettiin uusi opettaja-asuntola.⁸⁹ Myös monia vasta rakennettuja kouluja laajennettiin 1950-luvulla. Espoossa näin meneteltiin esimerkiksi Erich von Ungern-Sternbergin piirtämien Mankkaanpuron ja Niittykummun koulujen kohdalla. Laajennusmahdollisuus oli usein otettu huomioon suunnittelussa alusta alkaen.

87 Koivisto 2001, 20–22.

88 Jorma Järvi (1908–1962) pohti kirjoituksissaan uutta kouluarkkitehtuuria. Hän suunnitteli muun muassa Suomen ensimmäisen hallikoulun, Rovaniemen yhteislyseon, joka valmistui 1952. Jetsonen 1994, 46; Arkkitehtuurimuseon verkkosivu, arkkitehti-esittelyt.

89 Nurmi 1989, 47.

Nuuksion koulu alkuperäisessä asussaan. EKM.

Nuuksion koulun ulkoasu on säilynyt hyvin. Kuva ark-byroo 2016.

Luokkatunti on meneillään Nuuksion koulussa 1960-luvun alussa. Nuuksion koulun arkisto.

Hansakallion koulun julkisivussa on tuontu esiin käytettyä modulimitoitusta. EKM.

Hansakallion koulun opettaja-asuntola oli rivitalo. EKM.

Arkkitehti Hilding Ekelundin suunnitteleman Karamalmenin koulun julkisivu kuvastaa siirtymävaihetta perinteisestä kohti modernimpaa ilmaisua. Tiilipinnat ja nauhaikkunat vuorottelevat. EKM.

Karamalmenin koulun laajennus vuodelta 2010 on suunniteltu säästäväksi aiheeksi suhteessa alkuperäiseen rakennukseen. Kuva ark-byroo 2016.

Tuomarilan koulu kuvattuna melko pian valmistumisensa 1956 jälkeen. EKM.

Tuomarilan koulun aulatiloja kuvattuna 2016. Kuva ark-byroo.

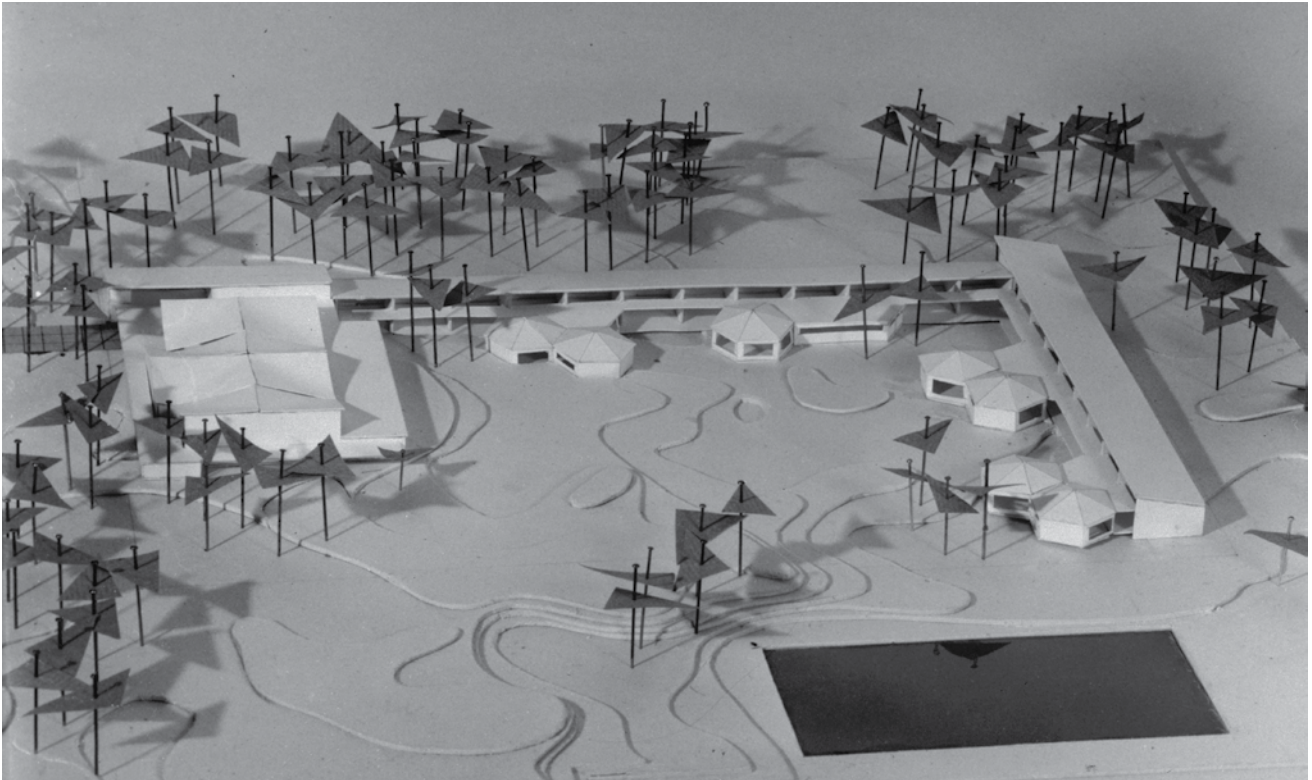

Yleisnäkymä kohti Friisilän koulua. EKM.

Friisilän koulun opettaja-asuntolat ovat säilyneet hyvin. Kuva AK/ark-byroo 2016.

Arkkitehti Jorma Järven suunnitteleman Tapiolan koulun ja lukion pienoismallissa on kennomaisia, muusta rakennusrungosta ulkonevia osia. EKM.

Tapiolan koulun ja lukion veistoksellisia muotoja kuvattuna melko pian valmistumisen jälkeen. EKM.

Tapiolan koulu ja lukio on korjattu perusteellisesti vuonna 2016. Vaikka materiaalien ja rakenteiden autenttisuus on kärsinyt, ovat alkuperäisen ratkaisun ideat pääosin säilyneet. Kuva ark-byroo 2016.

Tapiolan koulun ja lukion muutettuja sisätiloja. Korjauksen suunnittelijat ovat käyttäneet alkuperäistä suunnitelmaa lähtökohtana, mutta eivät ole pyrkineet säilyttämään sellaisenaan sisätiloja. Käytävää on levennetty, kun taas seinän alkuperäisiä värejä on palautettu. Kuva ark-byroo 2016.

Aarnivalkean koulu

Osana Tapiolan modernia puutarhakaupunkia

Kaija ja Heikki Sirénin uraauurtava Aarnivalkean koulu on osa Tapiolan modernia puistokaupunkia, missä suosittiin kokeellisia suunnitteluratkaisuja. Vaikka koulu on toteutettu poiketen monista rakennusmääräyksistä, sen mitoitukset noudattaa ajankohdan tiukkaa lainsäädäntöä. Koulun ominaispiirteisiin kuuluvat valoisuus, näkymät pihalle ja välitön yhteys luokahuoneista pihalle. Matala rakennus viereisine opettaja-asuntoloineen sijaitsee näkyvällä paikalla Tapiolassa Silkkiniityn puistoalueen pohjoispuolella ja kytkeytyy luontevasti sen avaraan maisemaan.⁹⁰

Julkisen puiston, puolijulkisten ulkotilojen ja yksityisten pihojen luontevat siirtymät ovat Tapiolan puutarhakaupungille tyypillisiä piirteitä. Myös koulua ympäröivä, harkittu puusto on Tapiolalle ominainen piirre. Tapiola kuuluu docomomo-järjestön luetteloon suomalaisen modernismin merkkiteoksista, ja se kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin (RKY 2009). Lisäksi Tapiola on luokiteltu kansallismaisemaksi.

Arkkitehtoninen ratkaisu

Koulu on sijoitettu tasaiselle maalle etelään avautuvan sisäpihan ympärille. Koulun kokeellisiin piirteisiin kuuluivat alun perin puuelementeistä rakennetut kevyet ulkoseinät ikkunanauhoineen ja niukkaan mitoitukseen perustuvat detaljit, esimerkiksi räystäät. Ainutlaatuisia ratkaisuja ovat myös välitön yhteys alakoulun luokista pihalle ja sisäpihan ulkoilmaluokka. Sisätiloissa on poikkeuksellista valoisuutta ja avaruutta. Alakoulun keskikäytävää valaisee ylhäältä käytävän pituinen valokuilu, kun taas yläkoulun kattoikkunat sijaitsevat luokkien kohdalla. Rakennuksen poikittaiset kantavat seinät ovat puhtaaksi valettua betonia.

Rakennus on massoitteeltaan ja tilahahmoltaan kohtuullisen hyvin säilynyt, paitsi ulkoilmaluokan ja sisääntuloaulan osalta. Detalji- ja materiaalitasolla on tehty enemmän muutoksia, joiden seurauksena rakennuksen alun perin tarkasti suunnitellut yksityiskohdat ja mittasuhteet ovat paikoin muuttuneet oleellisesti.

Kokonaisuuteen kuuluu yksi kaksikerroksinen ja kaksi yksikerroksista rivitaloa. Yksikerroksiset rakennukset on myöhemmin muutettu koulu- ja kerhotiloiksi.

⁹⁰ Siren 1957, 94–100; Tuomi 1992, 124–125; Jormakka 1991, 61–63.

Aarnivalkean koulukokonaisuuteen kuuluu kolme opettaja-asuntola. Koulu sijaitsee avarassa maisematilassa Silkkiniityn pohjoispuolella. EKM.

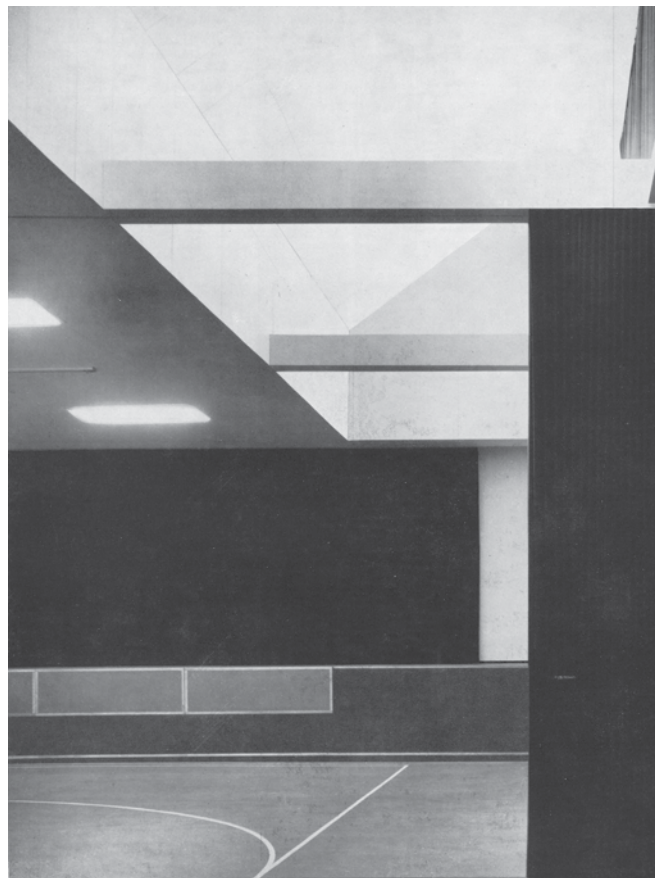
Kaksi asuntolarakennusta on otettu opetuskäyttöön. Kuva ark-byroo 2016

Aarnivalkean koulun luokkahuoneista avautuu puistomaisia näkymiä. Luonto tulee rakennuksen sisälle. Kuva ark-byroo 2016.

Aarnivalkean koulun tiloja voitiin jo alunperin yhdistellä ja erottaa toisistaan. Kuva *Arkkitehti* 6-7/1957.

Aarnivalkean koulun yksityiskohdat suunniteltiin erityisen suurella tarkkuudella. Kuva *Arkkitehti* 6-7/1957.

3.6.

1960-luku

1960-luvulla elettiin kaupungistumisen, lähiöiden rakentamisen ja teollisen massatuotannon aikakautta ja Espookin sai osansa pääkaupunkiseudun kasvusta. Maaseutumainen maalaiskunta kaupungistui nopeasti. Kasvusta huolimatta Espooseen rakennettiin vähemmän kouluja kuin edellisellä vuosikymmenellä. Ilmiötä selittää rakentamista ohjaavien normien muutos, mikä johti koulujen koon kasvuun 1950–1960-luvun taitteessa ja pyrkimys rakentaa koulukeskittyä.⁹¹

Koulurakennusten kansainväliset esikuvat

Kouluhallitus järjesti vuonna 1962 tiloissaan arkkitehtuurinäyttelyn koulurakentamisen uusista tuulista. Näyttelyn järjestäjiin lukeutui joukko maamme eturivin arkkitehteja kuten Aarno Ruusuvoori, Reima Pietilä ja Osmo Sipari. Koulu rakentuu –näyttelyluettelossa on lueteltu ajankohdan kansainvälisiä esikuvia, jotka ovat olleet esillä näyttelyssä myös kuvina. Arne Jacobsenin Munkegårdin koulussa Kööpenhaminassa (1956) yhdistyvät suuren mittakaavan ja pienen koulun edut. Myös Eva ja Nils Koppel suunnittelema Gladsaxen koulu perustui samansuuntaisiin mataliin paviljonkeihin, joissa oli soluratkaisu (1956). Näissä tanskalaisissa malleissa ryhmätyötilat korvasivat käytäviä. Eriteltyjen koulujen joukossa oli myös saksalaisia, sveitsiläisiä ja ruotsalaisia esimerkkejä, sekä kuriositeettina Eliel ja Eero Saarisen suunnittelema Crow Islandin koulu Illinoisissa (1960), jossa luokkahuoneiden yhteyteen oli tuotu ryhmätyöskentelytilat ja luokat olivat käytävien avulla linkitetyt koulun keskiosaan.⁹²

1960-luku oli Suomessa koulusuunnittelun rintamalla kokeilujen ja variaatioiden aikakautta, jatkoa 1950-luvun lopun suuntauksen alkusoitolle. 1950-luvun lopun koulu-uudistusten jälkeen syntyville suurikokoisille ja eri ikäryhmille tarkoitetuille kouluille oli etsittävä uusia ratkaisuja. Arkkitehdit kehittivät uusia pohjaratkaisuja; solu- ja hallikoulujen lisäksi esiintyi erilaisia atrium-, kampa- ja paviljonkityyppejä.⁹³

91 Palva 1966, 124.

92 Lundsten (toim.) 1962.

93 Makkonen 2004, 65.

Arkkitehti-lehdessä käytiin keskustelua valmis-teilla olevan peruskoulu-uudistuksen vaikutuksista arkkitehtuuriin. Aktiivisesti uusia koulutyyppinä kehittänyt Osmo Sipari korosti koulurakennuksen tilajaottelun merkitystä: eri siipiin sijoitetut tilat lisäävät koulun laajennettavuutta. Hän piti myös koulun muunneltavuutta tärkeänä, korosti aine-opetustilojen suunnittelun merkitystä, ja kritisoi kouluja koskevia suunnittelunormeja, jotka rajoittivat yksilöllisempien ja monipuolisempien koulujen suunnittelua.⁹⁴

1960-luvun espoolaiset koulut

Kohti systeemiarkkitehtuuria

Arkkitehtuurin muodonanto muuttui 1960-luvulla aikaisempaa ehdottomammaksi. Massoitelu oli laatikkomaisen suorakulmaista. Kouluarkkitehtuurissa pyrittiin käyttämään moduulijärjestelmää⁹⁵ ja elementtitekniikkaa, mutta toteutukset tehtiin pääosin paikalla rakentaen. Esimerkiksi Jousenkaaren koulun haluttiin näyttävän elementtirakenteiselta, vaikka se ei ole.⁹⁶ Espoon yhteislyseon koulu ja lukio on ainoa jäljellä oleva 1960-luvun koulu, jossa on käytetty elementtejä ja siinäkin vain julkisivussa. Toinen betonielementtikoulu, Osmo Siparin suunnittelema Revontulen koulu vuodelta 1967 on purettu. Puhtaaksi valetun betonin käyttö yleisty pintamateriaalina. Espoon koulujen julkisivuissa käytettiin vielä vuosikymmenen alussa rappausta, loppua kohden Kahi-tiilen ja punatiilen käyttö yleistyivät. Vallitseva ikkuna oli nauhamainen.

Monikäyttöisyys

1960-luvun alusta lukien kuntia kannustettiin sijoittamaan samaan pihapiiriin useita koulurakennuksia, tai niihin liittyviä toimintoja, kuten päiväkotia.⁹⁷ Samaan aikaan lisääntyi koulujen iltakäyttö. Opettaja-asuntoloiden sijoittaminen irralleen varsinaisesta koulurakennuksesta yleisty ja toisinaan asuntola saatettiin sijoittaa omalle tontilleen koulun

94 Sipari 1967, 12–15.

95 Moduulijärjestelmässä perusmitat on vakioitu.

96 Jormakka 1991, 64.

97 Kansakoulukalenteri 1959, 108.

läheisyyteen.⁹⁸ Viimeinen espoolaiskoulun yhteyteen rakennettu opettajien asuinrakennus valmistui 1962 Heikki Sysimetsän ja Lauri Tiihosen suunnitteleman Jupperin koulun yhteyteen. Eräs esimerkki espoolaisesta koulukeskittymästä on Matti Hakurin suunnittelema Sepon koulu vuodelta 1964, jonka sivurakennuksessa toimi kansalaiskoulu.

Espoolaisten koulujen typologiaa

Espoossa on edelleen yksitoista⁹⁹ alkuperäisessä käytössä olevaa 1960-luvun koulurakennusta. Keski-käytävä- ja sivukäytäväkoulut olivat Espoossa edelleen vallitsevia koulutyyppejä. Jousenkaaren koulu (Osmo Sipari, 1960) ja Pohjois-Tapiolan koulu ja lukio (Eija-Leena ja Elja Airaksinen, 1964) toteutettiin solukouluina, kuten myös myöhemmin purettu Revontulen koulu (Osmo Sipari, 1967), kun taas Espoon yhteislyseon koulu ja lukio (Kaija ja Heikki Sirén, 1969) ja Rastaalan koulun ylärakennus (Erkki Pasanen, 1968) toteutettiin hallikouluina.

Osmo Siparin¹⁰⁰ suunnittelema Jousenkaaren koulu on selkeäpiirteinen solukoulu. Rakennuksen länsipuolella on jokaisella luokkahuoneryhmällä oma sisäänkäynti, jonka yhteydessä on oma piha pergoloineen ja ulkorakennuksineen. Matti Hakurin piirtämä Karhusuon koulu ja opettajien asuintalo vuodelta 1961 edustaa myös saman tyyppistä ratkaisua. Arkkitehtien Kaija ja Heikki Sirénin suunnittelema Espoon yhteislyseon koulu ja lukio vuodelta 1969 oli alun perin Espoon ainoa valtion oppikoulu. Sen ratkaisu ennakoி seuraavan vuosikymmenen kouluarkkitehtuurin trendejä. Esimerkkeinä 1960-luvulla toteutetusta koulujen muutos- ja laajennusrakentamisesta voidaan mainita Espoon Vihervaaran koulu sekä Haukilahden koulu ja lukio, jotka rakennettiin kasvaviin kaupunginosiin.

98 Palva 1966, 126.

99 Revontulen koulu (1967, Osmo Sipari) ja Hakalahden koulu (1964 lupa, Olavi Niemi) on purettu.

100 Osmo Sipari voitti Viljo Revellin kanssa jo vuonna 1949 Meilahden koulun suunnittelukilpailun, jossa ilmenee ensimmäistä kertaa Suomessa myöhemmin yleistynyt rationalistinen ote koulusuunnittelussa. Jetsonen 1994, 46.

Näkymä Jousenkaaren koulun yhden solun sisäänkäynniltä kohti pihaa. EKM.

Sepón koulu on 1960-luvun monikäyttöinen koulukokonaisuus, jossa samaan pihapiiriin on sijoitettu erilaisia kouluja. EKM.

Pohjois-Tapiolan koulu on linjakas solukoulu, joka edustaa aikansa rationaalista arkkitehtuuria. Kuva ark-byroo 2016.

Pohjois-Tapiolan koulun avara, monikäyttöinen voimistelusalii. Kuva ark-byroo 2016.

Espoon yhteislyseon koulu ja lukio

Elementtirakenteiset julkisivut

Rakennuksen julkisivuissa on kokeellisesti käytetty betonielementtejä. Sirénit olivat jo Aarnivalkean koulun julkisivuissa käyttäneet puuelementtejä.¹⁰¹ Yhteislyseon julkisivuratkaisu perustuu nauhamaisesti järjestettyihin vaaleisiin betonielementteihin, sekä nauhaikkunoihin, joissa on tummat puitteet. Anonyymi ulkoasu ennakoi 1970-luvun kouluarkkitehtuuria. Kaksikerroksinen tasakattoinen koulu edustaa 1960-luvun lopun selkeäpiirteistä muotokieltä siroine detaljeineen, jota on yhdistetty moduulijärjestelmään ja elementtirakenteeseen.

Pohjaratkaisu

Espoon yhteislyseon koulu ja lukion keskusaulaa voidaan pitää prototyypinä Sirénien suunnitteleman, vain paria vuotta myöhemmin Helsinkiin valmistuneen, Suomalaisen Yhteiskoulun tilalliselle ratkaisulle. Koulu on pohjaratkaisultaan hybridi, halli- ja keskikäytävätyypin yhdistelmä. Päämassan korkeaa hallitilaa kiertää parvi, jolta laskeutuvat kahdet portaat. Hallin kattopintaa rytmittävät betoniset kattopalkit ja rivi kookkaita kattoikkunoita. Tila on yhdistettävissä liikuntasaliin paljeseinien avulla.

Koulu on kestänyt hyvin aikaa

Koulua on laajennettu, mutta kokonaisuus on säilynyt kohtuullisen hyvin alkuperäisen kaltaisena niin ulko- kuin sisätilojen osalta. Kuitenkin 1960-luvulla on mitä todennäköisimmin käytetty vahvempia värejä kuin nykyisin. Espoon yhteislyseon koulu ja lukion koulurakennus on osa tunnustetun arkkitehtitoimiston suunnittelemaa lähes 60 vuotta vanhaa koulukokonaisuutta, johon kuuluu samojen arkkitehtien aikaisemmin suunnittelema Hansakallion koulu. Koulurakennus on kokonaistaideteos, jossa on aikaa kestäneitä ja laadukkaita ratkaisuja.

---

¹⁰¹ Espoon yhteislyseon koulu ja lukio 2002; Mälkki 2004.

Espoon yhteislyseon koulun ja lukion julkisivuissa on käytetty betonielementtejä. Kuva ark-byroo 2016.

Espoon yhteislyseon koulun ja lukion sisätiloissa on vahva materiaalintuntu. Kuva ark-byroo 2016.

Espoon yhteislyseon koulun ja lukion hallitilan parvelta laskeutuvat kahdet portaat. Kuva ark-byroo 2016.

3.7.

1970-luku

Kohti vakioratkaisuja

1970-luvun alussa koulujen rakennustarvetta lisäsivät Espoossa kunnan kasvu ja peruskoulu-uudistus.¹⁰² Vaatimuksia koulujen erikokoisista ja -tyyppisistä tiloista ryhdyttiin toteuttamaan aikaisempaa suuremmassa mittakaavassa moduuli- ja betonielementtirakentamisen keinoin. 1960-luvun kokeellisen koulusuunnittelun korvasivat vakioratkaisut. Koulurakennuksen toiminnallinen sisältö ja arkkitehtoninen ilme muuttuivat 1970-luvulla perusteellisesti.

Syvärunkoinen, teollisuushallimainen hallikoulu yleistyi. Uusissa kouluissa toteutettiin jossain määrin avoimempaa oppimisympäristöä yhdistettävien luokkahuoneiden avulla. Kirjastoa korostettiin usein koulun keskeisimpänä tilana. Erikoisia ryhmätyötiloja ryhdyttiin toteuttamaan luokkahuoneiden ja erikoisluokkien rinnalle.¹⁰³ Koulut olivat yksi- tai kaksikerroksisia ja niiden julkisivuissa käytettiin yleisesti Kahi-tiiltä, mutta myös betonia ja punatiiltä. Peruskoulu-uudistus lisäsi myös tarvetta muuttaa ja korjata vanhoja kouluja.¹⁰⁴ Niihinkin piti saada pienryhmätiloja ja kirjastoja. Myös koulujen ilmastointiin ja valaistukseen kiinnitettiin huomiota.¹⁰⁵

Espoossa on yhdeksän koulukäytössä olevaa koulurakennusta 1970-luvulta. Osmo Siparin suunnittelema Kaitaan koulu ja lukio vuodelta 1970 on linjakas solukoulu. Osmo Siparin piirtämä Espoonlahden koulu ja lukio vuodelta 1975 on minimalistista rationalismia ja konstruktivismia edustava suuri koulukompleksi, jonka ominaispiirteet ovat säilyneet hyvin ja niitä on jopa vahvistettu perusteellisessa peruskorjauksessa.

1970-luvun uutta espoolaista arkea edustavat myös Osmo Siparin suunnittelema Kalajärven koulu vuodelta 1971, Osmo Lapon suunnittelema Mainingin koulu vuodelta 1974 ja Kosti Kurosen suunnittelema Karakallion koulu vuodelta 1973.

---

¹⁰² Kähkönen 1974, 39.

¹⁰³ Tapaninen 2001, 28.

¹⁰⁴ Kähkönen 1974, 39.

¹⁰⁵ Savela 1974, 41.

Esponlahden koulun ja lukion julkisivussa betoni yhdistyy kirkkaan keltaiseen, sileään levypintaan. Kuva ark-byroo 2016.

Kirkas värimaailma jatkuu sisällä. Espoonlahden koulun ja lukion arkkitehtoninen käsittely enteili seuraavaa vuosikymmentä. Kuva ark-byroo 2016.

Kaitaan koulu ja lukio

Selkeäpiirteistä järjestelmä-arkkitehtuuria

Kaitaan koulu ja lukio on kokonaisuutena hyvä esimerkki innovatiivisen suunnittelijansa Osmo Siparin¹⁰⁶ huolellisesti harkituista ratkaisuista ja 1970-luvun kouluarkkitehtuurista. Koulu sijaitsee väljästi tasaisella maalla, matalan kerrostaloalueen yhteydessä Iivisniemen kartanon entisillä mailla. Koulun tasakatto ja moduulimitoitukseen perustuva julkisivu edustavat 1970-luvun selkeäpiirteistä järjestelmä-arkkitehtuuria.¹⁰⁷ Pitkänomaiseen, kaksi-kerroksiseen kouluun kuuluu erillinen voimistelu- ja juhlasalisiipi ja kampamaiseen pohjaratkaisuun perustuva luokkasalisiipi. Jokaisessa poikkisiivessä on luokkahuoneryhmä, eli solu, jolla on oma sisäänkäynti puoliavonaiselle omalle pihalle. Koulun pohjaratkaisu perustuu moduuleihin ja vyöhykkeisiin, jotka mahdollistavat muunneltavuuden ja joustavuuden. Sisätiloissa materiaalien olemus on näytetty peittelemättä ja se on tärkeä osa arkkitehtuuria. Arkkitehtuurin piirteitä on korostettu voimakkaiden värien avulla.

Onnistunut perusparannus

Työyhteenniittymä Jeskanen-Repo-Teränne arkkitehdit ja Arkkitehtitoimisto Leena Yli-Lonttinen Ky:n Kaitaan koulun ja lukion peruskorjaus vuodelta 2007 ansaitsee tulla mainituksi. Tilamuutokset on tehty rakennuksen alkuperäisen suunnitteluideologian mukaista muunneltavuutta ja joustavuutta hyödyntäen. Perusparannuksessa on onnistuttu säilyttämään sisätilojen aikakaudelle tyypillisten materiaalien luonne ja alkuperäinen huonekorkeus osittain.

¹⁰⁶ Osmo Sipari (s. 1922) kehitti aktiivisesti uusia koulurakennuksen pohjaratkaisuja. Hänen suunnittelemiin solukouluihin kuuluvat Jousenkaaren koulu (1960), Puotilan ala-asteen koulu (1967) ja Ala-Malmin peruskoulu (1965).

¹⁰⁷ Blomängens lägstadieskola Helsingissä, jonka suunnitteli arkkitehtikolmikko Erik Kråkström, Kirmo Mikkola ja Juhani Pallasmaa, 1973, on ilmeeltään hyvin samankaltainen. Helsingiläistä koulua on kuvailut Leena Makkonen. Makkonen 2004, 80–73.

Kaitaan koulun ja lukion arkkitehtuuri on hallittua ja materiaalinkäyttö on ajalleen tyypillistä. Kuva AK/ark-byroo 2016.

Kaitaan koulun ja lukion julkisivut kuvastavat moduulijärjestelmää. Kuva AK/ark-byroo 2016.

Kaitaan koulu ja lukio on peruskorjattu äskettäin. Uudistukset on tehty rakennuksen luonnetta kunnioittaen. Kuva AK/ark-byroo 2016.

Pääovelta aukeaa pitkä näkymä läpi koulun. Kuva AK/ark-byroo 2016.

1970-luvun soluula on yhä toimiva. Kuva ark-byroo 2016.

Kaitaan koulun ja lukion sisätilat ovat valoisia koska sisätiloissa on käytetty paljon lasia. Kuva ark-byroo 2016.

3.8.

1980-luku

Espoo kasvoi 1980-luvulla maan toiseksi suuremmaksi kaupungiksi.¹⁰⁸ Uusille asuinalueille oli rakennettava kouluja. Koulujen koko oli kytköksissä kunkin alueen asukasmäärään. Harvempaan asuttujen pientaloalueiden koulut, kuten Latokasken koulu (Espoon kaupunki 1982), olivat pienempiä, ja kerrostaloalueiden koulut, kuten Eestinkallion koulu (Arkkitehtuuritoimisto Huhtiniemi ja Söderström 1989), olivat suurempia. Espoossa on edelleen kaksikymmentä koulukäytössä olevaa koulurakennusta 1980-luvulta.

Vuosikymmenen aikana kouluarkkitehtuurin muodonanto muuttui postmodernismin myötä aikaisempaa rikkaammaksi. Arkkitehtuurissa ilmeni rinnan postmodernin suuntauksen kanssa selkeämpää muodonantoa tavoittelevaa japonismia ja modernismin jälkikaikuja. 1980-luvun koulut Suomessa olivat edelleen matalia ja julkisivuissa käytettiin paljon punatiiltä. Uutena piirteenä julkisivuissa alettiin käyttää myös puuta. Vuosikymmenen kouluissa pyrittiin huomioimaan lapsen mittakaava. Perinteinen käytäväkoulu ja luokkahuone olivat usein käytettyjä ratkaisuja ja solu-koulu oli suosiossa.¹⁰⁹ Soluratkaisua käytettiin Espoossa esimerkiksi Nöykkiön (Eero Miikkulainen ja Pentti Korhonen 1986) ja Kilon kouluissa (Arkkitehtitoimisto Perko & Rautamäki 1986).

1980-luvun kouluista puuttuu yleisesti luontevia seurustelutiloja ja tilallisia kohokohtia, mikä on havaittavissa myös espoolaiskouluissa. Arkkitehdit pyrkivät kuitenkin korostamaan aulojen ilmavuutta ja ilmeikkyyttä huolimatta valtioneuvoston päätöksestä, joka rajoitti käytäväpinta-alan neljännekseen koulun kokonaishyötyalasta.¹¹⁰

Tyyllillistä kirjoa

Kari Järvisen ja Timo Airaksen suunnittelema Sunnan koulu vuodelta 1985 on hyvin säilynyt kokonaisuvaltainen luomus, jonka arkkitehtoniset ratkaisut, rakennusmateriaalit ja värit ovat ajalleen tyyppillisiä. Timo ja Tuomo Suomalaisen suunnittelema Karamzinin koulu on valmistunut vuonna 1984. Japanilaisvaikutteinen, keltatiilellä ja ruskealla, vaakasuuntaisella paneloinnilla verhoiltu rakennus edustaa pitkälle mietittyä, suhteellisen vähän edustettua, japanilaisen tradition soveltamista suomalaiseseen arkkitehtuuriin julkisivukäsittelyn puolesta. Rakennuksen alkuperäiset yksityiskohdat ovat hyvin säilyneet. Touko Nerosen suunnittelema Lähderannan koulu vuodelta 1985 on pulpettikattoinen, puuverhoiltu yksikerroksinen koulurakennus, jonka silhuetti ja massoittelu ovat erittäin vaihtelevia aikakauden arkkitehtuuri-ideologialle tyyppilliseen tapaan. Koulurakennus edustaa myös puun paluuta julkiseen rakentamiseen.

108 Jormakka 1991, 75.

109 Tapaninen 2001, 29.

110 Tapaninen 2001, 29.

Karamzinin koulun arkkitehtuuri on japanilaisivaikutteista. Kuva AK/ark-byroo 2016.

Karamzinin koulun julkisivuissa huomattavan loiva katto ja pitkät räystäään korostavat rakennuksen matalaa mittakaavaa. Kuva AK/ark-byroo 2016.

Lähderannan koulun julkisivuissa on käytetty punamullan väristä lautaverhousta ja ilmeikäästä aukotusta. Kuva AK/ark-byroo 2016.

Lähderannan koulun mittakaava on pieni ja tunnelma kylmäinen. Kuva AK/ark-byroo 2016.

Sunan koulu

Kari Järvisen ja Timo Airaksen suunnittelema, vuonna 1985 valmistunut Sunan koulu on kokonaisvaltaisesti toteutettu keskikäytäväkoulu, jossa on myös solukoulun piirteitä.¹¹¹ Koulu edustaa 1980-luvun ja Helsingin seudun kouluarkkitehtuurin pääsuuntausta punatiilisine polveilevine massoineen ja neljäkymmenenviiden asteen kulmaa hyödyntävine detaljeineen. Toimintojen jako kahteen pääsiipeen seuraa modernistista perinnettä. Yksikerroksisella eteläpuolella on välituntipihalta kolme sisäänkäyntiä, joita jyrkät katokset suojaavat sateelta. Muurimaisten rakennusmassojen ja rei'itystä muistuttavan aukotuksen avulla on tavoiteltu vaihtelevuutta julkisivuihin sekä näkymiä.

Siivet liittyvät toisiinsa 150 asteen kulmassa matalan väliosan avulla. Massan taittaminen on tyyppillinen piirre 1980-luvun kouluarkkitehtuurille ja toistuu myös samojen arkkitehtien myöhemmin piirtämässä Mankkaan koulussa. Koulun merkittävin sisätila on opetushuonesiiven korkea railomainen keskikäytävä parvikäytävineen, kaltevine kattoineen ja viiltomaisine kattoikkunoineen. Käytävän eteläpuolelle on ryhmitelty luokkahuoneita. Vaaleiden sisätilojen tehostevärinä toimii 1980-luvulle tyyppillinen vaalean sininen.

Koulun sijoittelu tontilleen eroaa aikaisempien vuosikymmenten tavoista kun rakennusmassa rajaa taakseen katutilaa ja ottaa siten kantaa ympäröivään asuinalueeseen.

---

¹¹¹ Jormakka 1991, 76–77; Anon 1986, 42–45.

Sunan koulun suhde ympäröivään metsä- ja puistomaisemaan on hyvin harkittu. Kuva ark-byroo 2016.

Sunan koulun massa on polveileva ja siinä on 1980-luvulle tyypillisiä neljäkymmenenviiden asteen kulmia. Kuva ark-byroo 2016.

Sunan koulun päätila on railomainen keskikäytävä. Kuva ark-byroo 2016.

4.

Arvottaminen

4.1.

Arvottamisen kriteerit

Arvottamisen perusteet

Sektorin inventoinnissa koulut on luokiteltu kolmeen arvotusluokkaan 1–3 siten että 1 on ylin ja 3 alin. Kokonaisarvotus perustuu neljään näkökulmaan: arkkitehtoniseen laatuun, säilyneisyyteen, kaupunkikuvallisiin ja maisemallisiin arvoihin sekä historiallisiin arvoihin. Koulurakennukset pihapiireineen on arvotettu siihen luokkaan, jonka kriteerit se parhaiten täyttää. Luokituksen yhteenvedossa on käytetty arvotusnumeron lisäksi kirjaintunnuksia kuvaamaan pääasiallisia arvotuksen perusteita.

Arvottamisprosessi

Arvottamislukat ja -perusteet laadittiin yhteistyössä ohjausryhmän kanssa. Kunkin kohteen alustavasta arvottamisesta vastasi tutkimusryhmä. Kaikkien koulujen arvotuksen valmistuttua kohteiden arvotusta verrattiin toisiinsa yhdessä tilaajaorganisaation kanssa.

Arvottamisen luokat

Luokka 1

A	Rakennuksella on merkittäviä rakennustaiteellisia arvoja. Rakennus edustaa aikansa korkealuokkaista arkkitehtuuria sekä ulko- että sisätilojensa suhteen. Rakennus on innovatiivinen tai harvinainen aikansa arkkitehtuurin tai koulurakentamisen kontekstissa. Tilaratkaisut ovat toimivia. Suunnittelu on huolellista. Rakennus pihoineen on hallittu kokonaisuus ja siinä on esteettisesti käsiteltyjä, viimeistellyjä yksityiskohtia. Rakennuksella on tunnustettu suunnittelija ja/tai rakennus kuuluu suunnittelijansa keskeisiin töihin.
K	Rakennus on tärkeä maamerkki, kaupunkikuvaa merkittävällä tavalla luova elementti ja/tai tärkeä osa ympäristöään, laajempaa kokonaisuutta tai rakennusryhmää. Rakennukseen liittyy erityisiä identiteetti- ja symboliarvoja. Kohteen maisema-arkkitehtoniset arvot ovat merkittäviä.
H	Rakennukseen liittyy merkittäviä historiallisia arvoja, jotka voivat liittyä rakennushistoriaan, henkilöhistoriaan, käyttöhistoriaan, historialliseen tapahtumaan, tai kaavahistoriaan. Rakennuksessa on materiaaleihin, materiaalien työstämiseen tai rakennustekniikkaan liittyviä erityisiä rakennushistoriallisia arvoja. Rakennuksella on vähintään paikallishistoriallista merkitystä. Rakennus on vanha.
S	Rakennuksen ulko- ja sisätilat tai sen yksityiskohdat ovat säilyneet hyvin alkuperäisessä asussaan tai tehdyt muutokset on onnistuneesti sopeutettu olemassa olevaan rakennukseen. Rakennuksessa on kerroksellisuutta, joka on helppo havaita. Eriaikaiset osat ovat säilyttäneet oman autenttisen luonteensa.

Luokka 2

A	Rakennuksen arkkitehtuuri on ajalleen tyypillistä ja siinä on laadukkaita piirteitä. Rakennuksella on tunnustettu suunnittelija tai suunnittelijaryhmä.
K	Rakennuksella pihoineen on kaupunkikuvallista tai maisemallista merkitystä. Rakennus liittyy laajempaan kokonaisuuteen tai rakennusryhmään. Rakennukseen liittyy identiteetti- ja symboliarvoja. Rakennukseen liittyy maisemallisia arvoja.
H	Rakennukseen liittyy historiallisia arvoja, jotka voivat liittyä rakennushistoriaan, henkilöhistoriaan, käyttöhistoriaan, historialliseen tapahtumaan, tai kaavahistoriaan. Rakennuksella on paikallishistoriallista merkitystä. Rakennuksessa on materiaan, rakennustekniikkaan tai työtapoihin liittyviä rakennushistoriallisia arvoja. Rakennus on vanha.
S	Rakennus on säilynyt jokseenkin alkuperäisessä asussaan ja/tai säilyttänyt kerroksellisuutensa.

Luokka 3

A	Rakennuksen alkuperäisratkaisu on tavanomainen. Arkkitehtoninen kokonaisuus ei ole hallittu tai se ei hahmotu selkeästi.
K	Rakennuksella pihoineen ei ole erityistä kaupunkikuvallista tai maisemallista merkitystä. Rakennuksella on vähäistä identiteetti- tai symboliarvoa.
H	Rakennukseen ei liity erityisiä historiallisia arvoja.
S	Rakennuksessa on tehty paljon muutoksia, joiden myötä arkkitehtuurin alkuperäinen luonne voi olla hämärtynyt.

Koulurakennus pihapiireineen on arvotettu siihen luokkaan, jonka kriteerit se parhaiten täyttää. Luokituksessa on käytetty varsinaisen luokan tunnusnumeron lisäksi kirjainyhdistelmiä, joiden avulla on kerrottu, mitkä piirteet kyseisessä kohteessa ovat pääasiallinen luokittelun peruste. Esimerkiksi 1-AK merkitsee, että kohde kuuluu ylimpään luokkaan 1 ja luokitteluperusteista vahvimpina arvoina ovat arkkite-

htoninen laatu A sekä kaupunkikuvallinen ja maisemallinen merkitys K. Vastaavasti 2-HS tarkoittaa, että kohde on kokonaisuutena tavanomaisempi ja kuuluu luokkaan 2, sekä sen vahvimpia arvoja ovat historiallinen arvo ja säilyneisyys. Luokitukseseen on kirjattu myös rakennushistoriaselvityksen teettämisen tarve asteikolla 1–3 (1. tehdään, 2. tehdään harkinnan mukaan, 3. ei tehdä).

4.2.

Espoon koulujen arvottaminen

Kohde Rak.vuosi Suunnittelijat	Korjaukset ja laajennukset	Opettaja- asuntola	A	H	K	S	Koko- naisuus	RHS tarve	Arvotuslause
Aarnivalkean koulu 1957 Heikki ja Kaija Sirén		oma kohde, katso al- haalla	1	1	1	2	1-HK	1	Maisemallisesti, historiallisesti ja rakennustaiteellisesti arvokas moderni matala koulurakennus sijaitsee näkyvällä paikalla Tapiolan maisematilassa. Toteutus perustuu kilpailuvoittoon ja se edustaa 1950-luvun uranuurtavaa kouluarkkitehtuuria. Rakennus on massoiteltultaan ja tilahahmoltaan säilynyt hyvin. Detalji- ja materiaalitasolla on tapahtunut huomattavia muutoksia, joiden seurauksena rakennuksen alun perin tarkasti suunnitellut mittasuhteet ovat paikoin kärsineet. Myöhemmät muutokset vähentävät jonkun verran koulun rakennustaiteellista arvoa. Koulu ja opettaja-asuntolat muodostavat ehjän kokonaisuuden.
Aarnivalkean koulu, opettaja-asuntolat 1957 Heikki ja Kaija Sirén	2001 sisätilojen purku	kolme rivitaloa	1	1	2	2	1-AH	1	Historiallisesti ja rakennustaiteellisesti arvokkaat entiset opettaja-asuntolat, jotka kuuluvat modernien koulurakennusten muodostamaan kokonaisuuteen. Niiden arkkitehtuuri on kokonaisvaltaista. Rakennukset on massoiteltultaan säilyneet hyvin, mutta sisätilat on kokonaan uusittu. Yksi kolmesta asuntolarakennuksesta on edelleen asuinkäytössä, muut on otettu opetuskäyttöön.
Bemböle skola och lärarbostad 1923 J.S. Sirén		koulurakennuksessa	1	1	1	1	1-AK	1	Rakennustaiteellisesti, maisemallisesti ja historiallisesti arvokas 1920-luvun klassismia edustava koulurakennus, joka on hyvin säilynyt. Arkkitehtoniset ratkaisut ja julkisivusommitelma ovat harkittuja, rakennusmateriaalit ja värit puolestaan ajalle tyypillisiä. Koulu sijaitsee näkyvällä paikalla peltoaukeiden ja kylänmäen taitekohdassa maisemallisena kiintopisteenä. Bemböle skola on Espoon ainoa alkuperäisessä käytössään oleva koulurakennus 1920-luvulta ja sillä on erityinen symboliarvo aleen ruotsinkieliselle väestölle.
Espoon yhteislyseon koulu ja lukio 1967 Kaija ja Heikki Sirén	2004 peruskorjaus ja käytävyyhteys	ei ole	1	1	2	1	1-AH	1	1960-luvun lopun ankaraa muodonantoa edustava koulurakennus on kokonaistaideteos, jonka arkkitehtuuri on kestänyt hyvin aikaansa. Julkisivuissa on kokeellisesti käytetty betonielementtejä. Keskusaulaa voidaan pitää prototyypinä Sirénien suunnitteleman Suomalaisen Yhteiskoulun arkkitehtoniselle ratkaisulle. Sisätilojen värit ja materiaalien pintarakenteet ovat harkittuja kokonaisuuden osia. Koulua on laajennettu, mutta kokonaisuus on säilynyt kohtuullisen hyvin alkuperäisen kaltaisena.
Espoonlahden koulu ja lukio 1975 Osma Sipari	2014 peruskorjaus	ei ole	1	1	2	1	1-AH	1 tehty 2009	Minimalistista rationalismia ja konstruktivismia edustava suuri koulukompleksi, jonka arkkitehtoniset ratkaisut, materiaalivalinnat ja värit ovat ajalleen tyypillisiä ja huolella toteutettu. Rakennus on perusteellisesta peruskorjauksesta huolimatta säilyttänyt ominaispiirteensä ja sen alkuperäinen ilme on jopa onnistuttu palauttamaan. Koulu toimi aikaisemmin Helsingin Töölössä ja sen nimi oli Helsingin suomalaisen yksityislyseo.
Friisilän koulu 1959 Jorma Järvi		porrastettu rivitalo	1	1	2	2	1-AH	1	Rakennustaiteellisesti ja historiallisesti arvokas koulurakennus. Arkkitehtoniset ratkaisut edustavat sekä 1950-luvun lopun uusia ajatuksia, että suunnittelijansa taiteellista näkemystä. Koulu on suunniteltu samanaikaisesti Tapiolan koulun ja lukion kanssa ja molemmissa kouluissa on käytetty kuusikulmaisia tiloja. Myöhemmät muutokset vähentävät vain vähän koulun rakennustaiteellista arvoa. Kokonaisuuteen sisältyy asuntolarakennus.
Hansakallion koulu 1955 Kaija ja Heikki Sirén	2009 peruskorjaus ja laajennus	purettu	1	1	2	2	1-AH	1 tehty 2008	Rakennus edustaa aikansa uuden rationaalisen ja konstruktivistisen arkkitehtuurin kärkeä sekä tyyllisesti että ajallisesti. Pohjaratkaisu on selkeä, toimiva ja tehokas. Rakennuksen sisäntulokerroksen runkoratkaisu on poikkeuksellinen: rakenne perustuu luokkien välisiin kantaviin poikkitaisiin betoniseiniin, joissa muottilautapinta on jätetty esille.
Jousenkaaren koulu 1960 Osma Sipari		kaksi rivitaloa	2	1	1	2	1-AK	1	Matala moderni koulu solupihoinen edustaa Espoon varhaisia solukouluja. Linjakkaan rakennuksen arkkitehtoniset ratkaisut, rakennusmateriaalit ja vaalea värit ovat Tapiolalle tyypillisiä. Myöhemmät muutokset vähentävät jonkun verran koulun rakennustaiteellista arvoa. Koulu sijoittuu luontevasti ympäristöönsä ja täydentää alueen rakennetta. Kokonaisuuteen kuuluu kaksi opettaja-asuntoloina toimivaa rivitaloa.
Kaitaan koulu ja lukio 1970 Osma Sipari	2010 peruskorjaus ja laajennus	ei ole	1	2	2	1	1-AS	1 tehty suppea 2007	Rakennustaiteellisesti arvokas koulurakennus. Kokonaisuus on hyvin harkittu. Arkkitehtoniset ratkaisut, rakennusmateriaalit ja värit ovat ajalleen tyypillisiä ja ne ovat hyvin säilyneet alkuperäisinä tai alkuperäisen kaltaisina. Laajennusosa noudattelee omalla tavallaan koulun alkuperäisiä suunnitteluperiaatteita ja on onnistunut lisää kokonaisuudessa.

Karamalmens skola 1954 Hilding Ekelund	2010 peruskorjaus ja laajennus	pienkerrostalo	1	1	2	1	1-AS	1	Rakennus edustaa suunnittelijansa laadukasta arkkitehtuuria, jonka ratkaisut on viety läpi kokonaisvaltaisesti sekä ulko- että sisätilojen osalta. Koulussa on sekä suunnittelijansa kädenjälkeä että aikakautensa tyyppillisiä ratkaisuja. Vanhan osan ulkopuoli on massoitteellutään ja materiaaleiltaan säilynyt kokonaisuudessaan hyvin. Hieman matalampi laajennusosa pyrkii alistaiseen asemaan vanhaan osaan nähden. Sisätilat ovat säilyneet suhteellisen hyvin. Kokonaisuuteen kuuluu opettaja-asuntolana toiminut pienkerrostalo.
Karamzinin koulu 1984 Arkkitehtitoimisto Timo ja Tuomo Suomalainen	2001 laajennus	ei ole	1	1	2	1	1-AH	1	Harkittu ja huolellinen kokonaisuus. Rakennus edustaa julkisivujensa puolesta suhteellisen vähän edustetun, japanilaisen tradition soveltamista suomalaisen arkkitehtuuriin. Koulurakennus on hyvin säilynyt. Kokonaisuuteen kuuluu Aurora Karamzinin varoilla 1890-luvulla rakennettu koulutalo.
Kungsgårdsskolan och lärarbostad 1910 Albert Nyberg	1980 lisärakennus, laajennus	koulurakennuksessa	1	1	1	2	1-AH	1	Rakennustaiteellisesti, historiallisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokas puurakenteinen koulu, joka edustaa yksilöllistä jugend-arkkitehtuuria. Rakennus on säilyttänyt tyyppillisimmät tyyliipirteensä ja muutetut detaljit ovat palautettavissa. Kungsgårdsskolan on yksi Espoon kahdesta alkuperäisessä käytössään olevista koulurakennuksista 1920-luvulta. Koulu sijaitsee korkealla mäellä ja sen pihasta avautuvat näkyvät kohti Kaukalahden asemaa ja teollisuusaluetta.
Laajalahden koulu 1952 Toivo Pell		porrastettu pienkerrostalo	1	1	2	1	1-AS	tehty laajahko 2016	Rakennustaiteellisesti arvokas, ajalleen tyyppinen moderni koulu, jossa on paljon 1950-luvun alkupuolen koulurakennuksille ominaisia piirteitä. Rakennuksessa on onnistunut mittakaava ja eleettömän juhlavasti toteutettu liikunta-juhlasali. Koulurakennus on hyvin säilynyt. Koulu muodostaa opettaja-asuntolan kanssa eheän arkkitehtonisen kokonaisuuden. Kokonaisvaikutelmaa kuitenkin heikentää koulun myöhempi laajennusosa.
Leppävaaran koulu 1939 Kitty ja Lauri-Erik Hanstén	1948 laajennus, 1949 laajennus, 1983 laajennus ja peruskorjaus	ei sijaitsi alun perin vanhemmassa puukoulussa)	2	1	1	2	1-HK	1 tehty 2014	Leppävaaran koulu edustaa siirtymävaihetta pelkistetyn klassismin ja modernismin välillä. Koulu on Espoon ainoa alkuperäisessä käytössään oleva koulurakennus 1930-luvulta, joskin koulukokonaisuuden historia on varsin kerroksellinen. Tilahahmo on pääosin säilynyt, mutta pintarakenteita on muutettu. Muutokset ovat kuitenkin helposti palautettavissa. Koulu sijaitsee näkyvällä paikalla kaupunkirakenteessa.
Läherannan koulu 1985 Touko Neronen		ei ole, koulussa talonmiehen asunto	1	2	2	1	1-AS	1	Koulurakennus edustaa puun paluuta julkiseen rakentamiseen ja samalla myös uudenlaista, perinteisiä aiheita hyödyntävää puurakitehtuuria. Kokonaisuus edustaa inhimillistä mittakaavaa ja luo vaikutelman pikkukaupungista. Koulu on säilynyt erittäin hyvin.
Meritorin koulu 1987 Aarne von Boehm		erillinen omakotitalo -vahtimestarin asunto	1	2	1	1	1-AS	1	Koulurakennus edustaa aikansa korkealuokkaista koulusuunnittelua. Arkkitehtoniset ratkaisut ovat harkittuja ja koulussa on käytetty laadukkaita materiaaleja. Rakennus on säilynyt alkuperäisessä asussaan. Rakennus pihoineen on hallittu kokonaisuus ja koulu sijaitsee näkyvällä paikalla kaupunkitilassa.
Niittykummun koulu 1948 Erich von Ungern-Sternberg	1955 laajennus	kaksi pienkerrostaloa	1	1	2	1	1-AH	1	Rakennus on kestävästä materiaaleista toteutettu korkea, massiivirakenteinen rapattu kivikoulu. Koulun arkkitehtuurissa on laadukkaita elementtejä ja tilaratkaisut ovat toimivia. Kolmesta rakennusosasta ja opettajien asuntolarakennuksesta koostuva kokonaisuus on hyvin säilynyt. Koulu sijaitsee tienmutkassa uudempien rakennusten katveessa. Koulu on yksi Espoon kahdesta 1940-luvulla rakennetuista kouluista, jotka ovat edelleen koulukäytössä.
Nuuskion koulu ja opettaja-asuntola 1952 Maaseudun keskusrakennustoitto	2006 lisärakennus	koulurakennuksen siivessä	2	1	2	1	1-HS	1	Rakennus on erittäin edustava esimerkki maaseutumaiseen ympäristöön sovitusta aikansa vähäeleisestä tyyppikoulusta. Se on alueen keskeinen julkinen rakennus, jonka ulkoasu on hyvin säilynyt. Eristäminen on tuonut ulkoseiniin lisää paksuutta, mutta ei ole muuttanut rakennuksen perushahmoa ratkaisevasti. Sisätilat ovat erittäin hyvin säilyneet. Pintamateriaalit ovat pääosin alkuperäisiä ja koulussa on säilynyt runsaasti vanhoja rakennusosia. Koulu sijaitsee Histan kartanon mailla.
Rödskogs skola 1916 Emil Nordqvist	1957 laajennus	koulurakennuksen siivessä, myöhemmin erillinen rakennus, katso alhaalla.	2	1	1	1	1-HK	1	Kyläkoulu lukeutuu Espoon vanhimpiin, alkuperäisen käyttötarkoituksensa säilyttäneisiin kouluihin. Koulurakennus ja opettaja-asuntola muodostavat merkittävän rakennusryhmän, joka sijaitsee näkyvällä paikalla kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti erittäin arvokkaassa Snettans-Rödskogin kylä- ja viljelymaisemassa. Koulu on kylän ja alueen ruotsinkielisen väestön tärkein julkinen rakennus, jonka symboliarvo on suuri. Koulun vanhat osat ovat säilyneet melko alkuperäisinä tai alkuperäisen kaltaisina.
Rödskog skolas lärarbostad 1957 Kunnaninsinööri Tapio Vuorinen		paritalo	2	1	1	1	1-HK	1	Koulurakennus ja opettaja-asuntola muodostavat merkittävän rakennusryhmän, joka sijaitsee näkyvällä paikalla kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti erittäin arvokkaassa kylä- ja viljelymaisemassa. Rakennus on säilynyt alkuperäisessä asussaan.
Sunan koulu 1985 Kari Järvinen ja Timo Airas		ei ole	1	2	1	1	1-AS	1	Rakennustaiteellisesti arvokas, todella hyvin säilynyt kokonaisvaltainen koulurakennus. Arkkitehtoniset ratkaisut, rakennusmateriaalit ja värytys ovat ajalleen tyyppillisiä ja toisaalta yksilöllisiä. Rakennus muodostaa katutilaa ja on ulkohahmonsaa ansiosta vuoropuheessa ympäröivien pientalojen kanssa. Koulun suhde ympäröivään metsä- ja puistomaisemaan on hyvin harkittu.

Tapiolan koulu ja lukio 1958 Jorma Järvi	1966–69 laajennus, 1985–87 laajennus ja peruskorjaus. 2016 peruskorjaus ja uudelleen rakentaminen	ei ole	1	1	1	3	1-HK	1 tehty 2006	Rakennustaiteellisesti ja historiallisesti arvokas, monessa vaiheessa laajennettu koulurakennus, joka on rakennettu uudelleen. Arkkitehtoniset ratkaisut edustavat sekä vuosikymmenen lopun uusia ajatuksia, että suunnittelijansa näkemystä. Koulu on suunniteltu samanlaisesti Friisilän koulun kanssa ja molemmissa kouluissa on käytetty kuusikulmaisia tiloja. Alkuperäiset osat ovat liikuntasali aputiloineen ja myöhempi auditorio auloinen.
Tuomarilan koulu ja opettaja-asuntola 1956 Aura Meller ja Veikko Rauhala		pienkerrostalo	1	2	2	1	1-AS	1 tehty 2016	Pienimittakaavainen, rapattu kivirakennus edustaa 1950-luvun alun kouluarkkitehtuuria. Koulun arkkitehtoniset ratkaisut ovat hyvin harkittuja. Sekä entinen kansakoulu, että kokonaisuuteen kuuluva opettaja-asuntolana toiminut pienkerrostalo ovat erittäin hyvin säilyneet. Myöhemmät muutokset ovat verrattain pieniä, selkeästi havaittavissa ja ulkoasu on palautettavissa.
Viherlaakson koulu ja lukio 1 1947 Aarne Ervi	Kts. Viherlaakson koulu 2.	koulurakennuksen siivessä talonmiehen ja rehtorin asunto	1	1	2	1	1-AS	1 tehty suppea 2014	Historiallisesti ja rakennustaiteellisesti arvokas moderni koulu, jossa näkyvä sodanjälkeisen materiaaliopulan synnyttämä kekseliäisyys ja puupintoja suosiva maanläheinen arkkitehtuurisuuntaus. 1940-luvun lopun rakennus on hyvin säilynyt kokonaistaideteos, joka koostuu kolmesta erihenkisestä massasta: luokkahuone-, voimistelusal- ja asuinosa. Koulu on yksi Espoon kahdesta 1940-luvulla rakennetuista kouluista, jotka ovat edelleen koulukäytössä. Myöhemmät rakennusvaiheet on käsitelty kohteessa Viherlaakson koulu 2.
Eestinkallion koulu 1989 Arkkitehtuuri- ja suunnittelu- ja Söderström		ei ole	2	2	2	1	2-AS	2	Rakennus on ajalleen tyyppillistä, kestävästä materiaaleista toteutettua julkista arkkitehtuuria. Arkkitehtuurissa on huolellisesti suunniteltuja detaljeja. Koulu sijaitsee ulkoilun alueella, mäenrinteessä ympäröivän asuinalueen arvokkaalla paikalla ja rakennuksen polveileva arkkitehtuuri on sovitettu maaston muotoihin. Suunnitteluratkaisut, rakennusmateriaalit ja värit ovat säilyneet hyvin alkuperäisinä.
Eestinkallion koulu ent. talonmiehen asunto 1989 Arkkitehtuuri- ja suunnittelu- ja Söderström		ei ole	3	2	2	1	2-HS	3	Talonmiehen asuntorakennus on ajalleen tyyppillisistä materiaaleista toteutettua julkiseen rakennukseen liittyvää arkkitehtuuria ja edustaa harvinaista rakennustyyppiä uusien koulurakennusten yhteydessä. Rakennus tuo koululle ja sen piha-alueelle oman, pienimittakaavaisen kerroksensa ja muodostaa koulun kanssa kokonaisuuden. Suunnitteluratkaisut, rakennusmateriaalit ja värit ovat säilyneet hyvin.
Espoo International School – Sepontie 4 1965 Matti Hakuri		ei ole	2	2	2	2	2-HS	2	Kansalaiskouluksi rakennettu koulurakennus, jonka tilat on mitoitettu ammattiaineiden opetusta varten. Arkkitehtoniset ratkaisut ja rakennusmateriaalit ovat ajalleen tyyppisiä ja arkkitehtuuri on johdonmukainen ja linjakas. Koulu on osa suurempaa koulukokonaisuutta. Koulu on hyvin säilynyt.
Haukilahden koulu ja lukio 1957 Erich von Ungern-Sternberg	1961 laajennus, 1966 laajennus, 1990 peruskorjaus ja laajennus	ei ole	2	1	2	2	2-HK	tehty 2016	Monessa vaiheessa rakennettu koulu, jonka vanhemmat osat ovat ajalleen tyyppillistä hyvistä, kestävästä materiaaleista toteutettua koulurakennusta. Monien muutosten myötä koulun alkuperäinen luonne ei ole enää niin selkeä. Koulun vanhin osa on 1930-luvulla rakennettu entinen huvila. Koulu sijaitsee melko huomaamattomasti pientalun alueen keskellä metsäisellä maalla.
Jupperin koulu 1961 Arkkitehtuuri- ja suunnittelu- ja Heikki Sysimetsä	1972 laajennus, 1992 peruskorjaus ja laajennus	erill. kohde, katso alhaalla	2	2	1	2	2-KS	2	Aiemmin metsän ympäröimällä tontilla sijainnut koulu on nyt aiempaa näkyvämmällä paikalla kaupunkirakenteessa. Koulurakennuksen paikallinen merkitys on suuri. Rakennuksen kunnianhimoisuus, hyvin linjakas ja moderni alkuperäisratkaisu on muuttanut huomattavasti myöhempien laajennusten myötä. Erikkaiset, hyvin geometriset rakennusosat muodostavat kuitenkin toimivan koulukokonaisuuden.
Jupperin koulun opettaja-asuntola 1961 Arkkitehtuuri- ja suunnittelu- ja Heikki Sysimetsä	1992 laajennus	rivitalo	2	1	2	1	2-HS	1	Koulukokonaisuuden osaksi suunniteltu rakennus edustaa 1950- ja 1960-luvun taitteen arkista, mutta huolellisesti suunniteltua asuinrakentamista. Rakennus on ulkoahmoltaan säilynyt erittäin hyvin. Sisätilojen tilajärjestelyt ovat hyvin säilyneet. 1991 valmistunut laajennus on sovitettu alkuperäisen rakennusratkaisun arkkitehtuuriin onnistuneesti. Rakennus on edelleen pääosin asuinkäytössä.
Kalajärven koulu 1971 Osma Sipari	1998 laajennus ja muutos	ei ole	2	2	2	1	1-AS	1	Koulurakennuksen arkkitehtoniset ratkaisut ovat ajalleen tyyppisiä ja toimivia. Erityisesti pohjaratkaisu on hyvin toimiva. Valon käyttö on harkittu. Tilahahmot sekä sisällä ja ulkona on hyvin säilyneet. Alkuperäinen ulkohahmo on säilynyt lisärakennuksen rakentamisesta huolimatta.
Karakallion koulu 1973 Kosti Kuronen	2012 peruskorjaus ja laajennus	ei ole	2	2	2	2	2-AS	2	Rakennus edustaa ajalleen tyyppillistä teollishenkistä koulurakentamista. Sisäarkkitehtuuria leimaa selkeän linjakas pohjaratkaisu ja vahvojen värien käyttö. Koulun suhde ympäristöön on vahva ja luokkatiloista avautuu kauniita näkymiä ympäröivään metsämaisemaan. Rakennushahmo on säilynyt alkuperäisen kaltaisena, vaikkakin rakennuksen ulkovaippa on uusittu täysin peruskorjauksen yhteydessä.
Karhusuon koulu 1961 Matti Hakuri	2002 laajennus	rivitalo	2	2	2	2	2-AS	tehty 2014	Rakennustaiteellisesti ajalleen tyyppillinen ja hyvin säilynyt matala, moderni ja linjakas koulurakennus, joka on sijoitettu maisemaan harkiten. Poikkisuuntainen laajennusosa muodostaa rakennukselle luontevan jatkeen ja sulkee sisäpihan. Koulukokonaisuuteen kuuluu opettaja-asuntolana toiminut ja koulurakennuksen arkkitehtonisia ratkaisuja toistava rivitalo.

Kilon koulu 1986 Arkkitehtitoimisto Perko & Rautamäki		ei ole	2	3	2	1	2-SK	2	Matala polveileva koulu, jonka arkkitehtuuri on ajalleen tyyppilinen. Rakennuksen ulkoarkkitehtuurissa on laadukkaita piirteitä, kun taas sisäpuoli on hyvin arkinen. Koulu sijaitsee avaran maiseman laidalla metsäisen mäen, Nuijalanpuiston eteläpuolella ja rakennukseen liittyy maisemallisia arvoja. Koulu on säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan.
Komeetan koulu 1982 Arktsto Reino Hämäläinen ja Seppo Niemioja		ei ole	2	3	2	1	2-AS	2	Rakennus on ajalleen tyyppillistä hyvää arkirakentamista. Rakennus on muodoltaan selkeä ja sen pohjaratkaisu on toimiva ja tehokas, mutta samalla myös tilava. Rakennuksen materiaaliarvot on tehty johdonmukaisesti. Koulu on säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan.
Kuitinmäen koulu 1984 Reijo Perko ja Simo Hautamäki	2010 peruskorjaus ja laajennus	ei ole	2	2	2	2	2-HS	2	Ajalleen tyyppilinen ilmaisutaitoaineiden opetukseen soveltuva koulurakennus. Rakennus on muodoltaan hyvin selkeä. Koulu on säilynyt kohtuullisen alkuperäisessä asussaan ja muutokset on toteutettu rakennuksen henkeen soveltuvin.
Kungsgårdsskolan talousrakennus 1909 Albert Nyberg (eteläpäätty)	1975 osa purettu ja paikalle rakennettu laajennus	ei ole	2	1	2	3	2-HK	1	Rakennus edustaa kansakouluja täydentävää talousrakennuskantaa, joka on äärimmäisen harvinaista edelleen käytössä olevien koulujen yhteydessä. Rakennus on talousrakennuksen tyyppilliset piirteet säilyttäneet, monta vaihetta käsittävää kerroksellinen kokonaisuus.
Lagstad skola och daghem 1954 Toivo Pelli	2000 peruskorjaus ja laajennus, 2006 laajennus	purettu pienkerrostalo	2	1	2	2	2-HK	1	Koulun 1950-luvulla rakennettu osa on hyvistä, kestävästä materiaaleista toteutettua julkista arkirakentamista. Suunnitteluratkaisut, rakennusmateriaalit ja värytys ovat ajalleen tyyppillisiä ja ne ovat varsinkin sisäpuolella säilyneet hyvin. Koulu on laajennettu kahteen otteeseen. Aikaisempi laajennus on onnistuneesti sovellettu vanhaan rakennukseen. Myöhempi laajennus poikkeaa suurelta mittakaavaltaan alkuperäisestä rakennuksesta ja on myös muuttanut koulun asemaa tuomiokirkkomaisemassa.
Lahnuksen koulu 1958 V. Nortomaa	2000 laajennus ja muutos	oma kohde, katso alhaalla	2	2	2	3	2-HK	1	Laadukkaasti rakennettu 1950-luvulle tyyppilinen ja pienimittakaavainen koulurakennus. Koulun alkuperäiset rakennustaiteelliset ansiot ovat vähentyneet myöhempien sisä- ja ulkotilamuutosten takia. Maastoon hyvin sopeutuva rakennus sijaitsee harva-asutusalueella, tärkeänä julkisena kiintopisteenä Vanhan Lahnusentien varrella. Lähistöllä on vanhaa kylämaisemaa. Koulu kuuluu Pakankylän koulun ja Rödskogin koulun kanssa seudun maalaiskansakoulujen muodostamaan sarjaan.
Lahnuksen koulun opettaja-asuntola 1958 V. Nortomaa		pienkerrostalo	2	1	2	1	2-HS	1	Kansakoulukokonaisuuteen kuuluva opettaja-asuntola edustaa aikansa arkista, mutta laadukasta asuinrakentamista. Rakennus on osittain koulun opetusikäikässä ja osittain alkuperäisessä asuinkäytössä. Porrasluone on erittäin hyvin säilynyt, kuten myös ainakin yksi asunonista. Muissa tiloissa on paljon alkuperäisiä materiaaleja ja piirteitä.
Laurinlahden koulu 1983 Espoon kaupunki		ei ole	2	3	1	1	2-KS	2	Ajalleen tyyppilinen ja toimiva arkirakentamista edustava pienimittakaavainen koulurakennus, joka on maisemallisesti hyvin sovellettu. Koulussa on käytetty laadukkaita materiaaleja ja sisätilat ovat toimivat. Rakennus on hyvin säilynyt alkuperäisessä asussaan. Koulu muodostaa viereisen Merisaappaan koulun kanssa pienen koulukeskittymän.
Leppävaaran lukio 1959 Aulis Salo		ei ole	2	2	2	1	2-AS	1	Moderni matala koulurakennus edustaa vuosikymmenen lopun kouluun suunnittelua. Linjakas ja selkeäpiirteinen rakennus on osin rapattu ja osin levytetty. Sisätilat ovat valoisa. Koulu on säilynyt pääosin alkuperäisessä tai alkuperäisen kaltaisessa asussaan. Rakennus on osa Leppävaaran historiallista koulukeskittymää.
Lintuvaaran koulu 1956 Olli Vahtera ja Pekka Pitkänen	2015 osittainen uudelleen rakentaminen ja laajennus	porrastettu rivitalo	2	2	2	2	2-AK	tehty suppea 2012	Koulurakennus edustaa arkkitehtuuriltaan vuosikymmenen murrosvaihetta. Tilaratkaisu on selkeä ja toimiva, materiaaliarvot ovat maanläheiset. Koulu on sijoitettu maisemaan porrastetusti, harkiten ja edustavasti. Rakennuksen laajennusosa on mittakaavaltaan iso. Koulun tilajärjestely vastaa alkuperäistä. Ulkopuoli on säilynyt alkuperäisen kaltaisena, vaikkakin detaljitason on tapahtunut muutoksia. Kokonaisuuteen kuuluu päiväkotit, opettajain asuntolarakennus ja piharakennus.
Mainingin koulu 1974 Osmo Lappo	2015 peruskorjaus	ei ole	2	1	2	2	2-HA	1	Rakennushistoriallisesti arvokas koulurakennus, joka edustaa suunnittelijansa uranuurtavaa kouluarkkitehtuuria. Koulu on ensimmäisiä koulurakennuksia Suomessa, joka suunniteltiin vuosina 1972-1977 toteutetun peruskoulu-uudistuksen mukaisella tilaohjelmalla. Rakennuksen ulkoasu on muuttunut paljon, mutta hyvin harkittu kokonaisuus on sisäpuolella säilynyt melko hyvin. Myöhemmät muutokset vähentävät koulun alun perin korkeaa rakennustaiteellista arvoa.
Mankkaanpuron koulu 1952 Erich von Ungern-Sternberg	1962 laajennus, 2009 peruskorjaus ja laajennus	oma kohde, katso alhaalla	2	2	2	2	2-KS	2	1950-luvun alussa valmistunut koulurakennus on hyvistä, kestävästä materiaaleista toteutettua julkista arkirakentamista. Arkkitehtoniset ratkaisut, rakennusmateriaalit ja värytys ovat ajalle tyyppillisiä ja ne ovat varsinkin ulkopuolella hyvin säilyneet. Vanha osa sijoittuu hienosti Mankkaan puron varrelle. Iso laajennusosa on selkeästi erotettu vanhasta osasta ja on saanut vaikutteita siitä. Koulu on osa isompaa koulukokonaisuutta.

Mankkaanpuron koulun opettaja-asuntola 1952 Erich von Ungern-Sternberg		pienkerrostalo	2	1	2	1	2-HS	2	Opettaja-asuntolana toiminut pienkerrostalo on hyvistä, kestävästä materiaaleista toteutettua asuinrakentamista. Rakennuksen volyyymi, rakennusmateriaalit ja värit ovat ajalle tyyppillisiä. Rakennus on osa Mankkaanpuron koulun pihapiiriä ja sijaitsee luontevasti maastossa puron varrella. Sekä rakennuksen ulko- että sisäpuoli ovat todella hyvin säilyneet.
Mattlidens skola och gymnasium 1959 Kansakoulu: Erich von Ungern-Sternberg	lisärakennus (Lukio/keskikoulu) 1970-l, Erik Kråkström	Yhdistetty pienkerrostalo ja porrastettu rivitalo	2	1	1	3	2-AK	2 tehty 2016	1950-luvun hyvistä, kestävästä materiaaleista toteutettu kansakoulu-rakennus, jonka hienoimpia piirteitä ovat sijoittuminen maastoon, sekä massoittelun ja sommittelun hienovarainen vaihteleva rytmi ja polveilu. Kokonaisuuteen kuuluu samaan aikaan valmistunut, samoin harkitusti maastoon sovitettu opettaja-asuntola, jonka arkkitehtoniset ratkaisut ovat ajalleen tyyppillisiä. Opettaja-asuntolan massoittelu on kuitenkin poikkeuksellinen ja edustaa suunnittelijansa arkkitehtuuria. Sekä koulun alkuperäinen osa, että asuntorakennus ovat hyvin säilyneet. Koulu on useassa eri vaiheessa muutettu ja laajennettu. 1970-luvun osat on sommiteltu harkiten suhteessa vanhempaan koulun. Koulu on kuitenkin yleisvaikutelmaltaan sekava.
Merisaappaan koulu 1986 Kirsti ja Egil Nordin		opettaja-asuntola (paritalo) ja oppilasasuntola	2	2	2	1	2-SH	2	Koulu edustaa aikansa hyvää julkista arkirakentamista ja siinä on laadukkaita ja omaperäisiäkin piirteitä. Rakennusmassat muodostavat harkittuja ulkotiloja, joista merkittävin on koulun suojaista sisäpiha. Sisätilat ovat korostetun pienimittakaavaiset ja kotoiset. Koulurakennus on säilynyt alkuperäisessä asussaan. Koululla on erityinen symboliarvo koulukodin oppilaille. Kokonaisuuteen kuuluvat opettaja-asuntola ja oppilasasuntola. Koulu muodostaa vieressä olevan Laurinlahden koulun kanssa pienen koulukeskittymän.
Mäkkylän koulu / Boställsskolan 1956 Kaj-Erik Salenius	1959 uusi päiväkotijä uusi asuntola, 1962 viereinen uusi koulu	oma kohde, katso alhaalla	2	2	2	1	2-AS	1	Modernit koulurakennukset ovat aikansa hyvää ja kestävästä materiaaleista toteutettua arkirakentamista. Koulukokonaisuuteen kuuluu neljä alkuperäistä rakennusta, joilla on sama suunnittelija ja yhtenäinen arkkitehtoninen ilme. Sisätilat ovat valoisat ja luokahuoneet avarat. Koulun kaupunkikuvallinen asema on valtaväylän meluvallien myötä muuttunut. Koulurakennukset ovat hyvin säilyneet.
Mäkkylän koulun opettaja-asuntola 1958 Kaj-Erik Salenius		pienkerrostalo	2	2	2	1	2-AS	1	Kansakoulukokonaisuuteen kuuluva pienkerrostalo, joka edustaa 1950-luvun arkista, mutta huolellisesti suunniteltua asuinrakentamista. Koulu ja asuntola sijoittuvat luontevasti ympärillä olevaan samankaiseen asutukseen. Rakennus on edelleen asuinkäytössä ja on ulko- ja sisätiloiltaan säilynyt erittäin hyvin.
Nöykkiön koulu 1986 Eero Miikkulainen ja Pentti Korhonen	2002 laajennus ja vanhan osan peruskorjaus	ei ole	2	2	1	1	2-KS	1	Aikansa kouluarkkitehtuuria edustava koulu, jossa on laadukkaita piirteitä. Rakennusmassa polveilee maaston muotojen mukaan ja julkisivujen materiaaliyhdistelmät ovat ilmeikkäät. Pohjaratkaisu on selkeä, viihtyisine keskustiloineen. Rakennus sijaitsee näkyvällä paikalla kaupunkirakenteessa, osana Nöykkiön julkisten palvelujen rakennusryhmää ja sen paikallinen merkitys on erittäin suuri. Tien myötäisesti sijoitettu korkea rakennusmassa luo kaupunkimaista julkista tilaa pientaloaluevaltaiselle alueelle. Rakennus on säilynyt hyvin.
Pakankylän koulu 1955 Esko Järventaus		koulurakennuksessa	2	2	1	1	2-KS	1	1950-luvun lopussa valmistunut kyläkoulu on hyvistä, kestävästä materiaaleista toteutettua julkista arkirakentamista. Suunnitteluratkaisut, rakennusmateriaalit ja värit ovat ajalleen tyyppillisiä. Koulu ja sen viereinen vanhempi koulurakennus muodostavat merkittävän rakennusryhmän, joka sijaitsee näkyvällä paikalla avoimen viijelysmaiseman reunassa vahvistaen alueellista identiteettiä. Koulu on säilynyt sekä ulkoa että sisätilojensa osalta hyvin alkuperäisenä.
Pohjois-Tapiolan koulu ja lukio 1964 Eija-Leena ja Elja Airaksinen	1988-89 laajennus, 2001-2002 tilajärjestelyt	ei ole	2	2	2	1	2-AS	2	Linjakas ja selkeäpiirteinen solukoulu, joka edustaa aikansa rationaalista arkkitehtuuria. Koulurakennus on säilynyt kohtuullisen alkuperäisessä asussaan ja muutokset on toteutettu rakennuksen henkeen soveltuvin. Suurin muutos on toisen kerroksen suluyksiköiden yhdistäminen yhdyskäytävillä. Koulu muodostaa yhdessä viereisen Sepon koulun kanssa isomman koulukeskittymän.
Rastaalan koulu, alarakennus 1952 Toivo Pellä	1998 peruskorjaus	oma kohde, katso alhaalla	2	2	2	2	2-AS	1	1950-luvun tyyppinen koulurakennus, jossa on ajalle ominaiset ja laadukkaat materiaalit ja toimiva pohjaratkaisu. Joillakin osilla, kuten näyttävällä porrashuoneella on erityistä rakennustaiteellista arvoa. Rakennukseen on tehty joitakin muutoksia ja erityisesti iv-konehuoneen korotus kattolinjasta häiritsee alkuperäistä arkkitehtuuria. Sisätiloissa päätilojen tilahahmot ovat säilyneet hyvin. Rakennus on osa eriaikaisten koulurakennusten kokonaisuutta.
Rastaalan koulu, lisärakennus / ylärakennus 1968 Erkki Pasanen	2010 peruskorjaus ja laajennus	ei ole	2	2	1	2	2-AH	1	Aikansa kouluarkkitehtuuria edustava hallikoulu. Arkkitehtonisesti melko onnistunut alkuperäisratkaisu, josta on säilynyt tärkeimmät piirteet. Ulkohahmo on säilynyt hyvin. Laajennusosa sijoittuu vanhan osan taakse ja erottuu selkeästi omana kokonaisuutenaan. Vanhassa osassa on tehty onnistuneita tilamuutoksia. Rakennus on osa eriaikaisten koulurakennusten kokonaisuutta.
Rastaalan koulun opettaja-asuntola 1952 Toivo Pellä		pienkerrostalo	2	1	1	2	2-AS	1	Alkuperäiseen 1950-luvun kansakoulukokonaisuuteen kuulunut opettaja-asuntola, joka muodostaa parin koulurakennuksen kanssa. Melko hyvin säilynyt, laadukkaasti rakennettu rakennus, joka on hyvin muunneltu koulukäyttöön. Alkuperäiset tilahahmot ja paljon alkuperäisiä yksityiskohtia ovat säilyneet. Rakennus on osa eriaikaisten koulurakennusten kokonaisuutta.

Rehtorintien koulurakennus 1979 Osmo Sipari		ei ole	2	2	2	1	2-AS	1	Rakennus edustaa aikansa laadukasta, yksinkertaista ja toimivaa kouluarkkitehtuuria hyvistä ja kestävästä materiaaleista. Ammattiopetukseen suunnitellun koulurakennuksen selkeä tilajako ja selkeät julkisivut luovat toiminnallisen kokonaisuuden. Rakennuksen niukat detaljit ovat harkittuja ja hyvin toteutettuja. Rakennus on hyvin säilynyt.
Sepon koulu 1965 Matti Hakuri	1998 peruskorjaus	ei ole	2	2	2	2	2-AK	2	Matala moderni koulu on ajalleen tyyppillinen linjakas ja selkeäpiirteinen koulurakennus. Siinä on samoja piirteitä kuin 1961 valmistuneessa Sirenien Aarnivalkean koulussa. Detalji- ja materiaalitasolla on tapahtunut muutoksia, joiden seurauksena rakennuksen vähäeleinen arkkitehtuuri ja niukka detaljointi ovat paikoin kärsineet. Koulu muodosta yhdessä samanaikaisesti rakennetun sivurakennuksensa ja viereisen Pohjois-Tapiolan koulun ja lukion kanssa merkittävä koulukeskitymän. Koulun sivurakennus on käsitelty erillisenä kohteena: Espoo International School.
Smedsby skola 1958 Aura Meller ja Veikko Rauhala	2004 peruskorjaus ja laajennus	oma kohde, katso alhaalla	2	1	2	2	2-HK	2	Rakennus on 1950-luvun lopussa valmistunut pienimittakaavainen koulu, jonka suunnitteluratkaisu ja käytetyt materiaalit ovat ajalle tyyppilliset. Koulu sijaitsee vanhalla kylätontilla. Rakennus istuu luontevasti ympäröivään maisemaan ja asettuu osaksi sitä. Koulu on säilynyt ulkopuolelta melko hyvin, sisäpuolella alkuperäinen tilahahmo on osin muutettu paljonkin.
Smedsby skola lärarbostad 1958 Aura Meller ja Veikko Rauhala		porrastettu rivitalo	2	2	2	1	2-HS	2	Kansakoulukokonaisuuteen kuuluva opettaja-asuntolana toiminut rivitalo, joka edustaa 1950-luvun arkista, mutta huolellisesti suunniteltua asuinrakentamista. Rakennus on osittain koulun opetuskäytössä ja osittain asuinkäytössä. Se on ulkohahmoltaan säilynyt erittäin hyvin ja sisätilojen osalta tilajärjestelyt ovat säilyneet. Sisällä on säilynyt paljon alkuperäisiä rakennusosia ja piirteitä. Ympäriällä on vanha, arvokas kylämaisema, johon koulu ja asuntola sijoittuvat luontevasti.
Soukan koulu 1969 Kari Virta	2010 peruskorjaus ja laajennus	ei ole	2	2	1	2	2-HK	3	Rakennuksen alkuperäisratkaisu on ajalleen tyyppillinen, selkeä koulurakennus. Sen suunnittelun päämäärinä olivat muunneltavuus sekä helpommin hallittavien, pienempien toiminnallisten yksiköiden muodostaminen. Koulun alkuperäinen hahmo ja luonne on onnistuneesti säilytetty peruskorjaus- ja laajennustöissä. Koulurakennus on osa Soukan 1970-luvulla rakennettua lähiökeskuskokonaisuutta, joka oli aikanaan Suomen suurin yhtenäinen rakennushanke.
Tiistilän koulu, yläkoulu A-rakennus (entinen Matinkylän koulu) 1976 Arno Savela	2000 peruskorjaus ja lisärakennus	ei ole	2	2	2	2	2-AH	1 tai 2	Rakennuksen arkkitehtuuri ja tilajärjestelyt ovat ajalleen tyyppisiä ja niissä on laadukkaita piirteitä. Rakennuksessa on ilmeikkäällä tavalla käytetty betonielementtirungon lisäksi tiiltä ja ikkunapintoja. Sisätiloissa ovat pohjaratkaisun perusidea ja alkuperäiset materiaalit ratkaisut hieman hämärtyneet myöhempien muutosten seurauksena. Koulu on yhdessä Tiistilän alakoulun kanssa osa isompaa koulukokonaisuutta. Ulkohahmo on säilynyt pääosin alkuperäisenä.
Tähtiniityn koulu 1984 Timo ja Tuomo Suomalainen		ei ole	2	2	2	1	2-SA	2	Ajalleen tyyppillinen, persoonallista ilmaisu sisältänyt lokatoksissa tavoitteleva koulurakennus. Horisontaalisen ja polveilevan koulun alkuperäinen hahmo ja luonne on onnistuneesti säilytetty peruskorjaus- ja laajennustöissä. Koulu on säilynyt kohtuullisen alkuperäisessä asussaan ja myöhemmät muutokset ja korjaukset on toteutettu rakennuksen henkeen soveltuvin.
Vierkallion koulu 1958 Aulis Salo	2006 peruskorjaus ja laajennus	pienkerrostalo koulun läheisyydessä	2	2	2	2	2-HK	2	Ulkoarkkitehtuuriltaan rakennus edustaa tyyppistä rapattujen pintojen ja nauhaikkunoiden maailmaa, jossa alkuperäinen sisätilojen funktionaalinen jaottelu toistuu rakennuksen massoittelussa ja aukotuksessa.
Vierlaakson koulu ja lukio 2 1955 Juri E. Sillander	laajennettu 1955, 1959, 1963, 1971 ja 2000	ei ole	2	1	2	2	2-AS	tehty suppea 2014	Vierlaakson koulun 1950-luvun laajennuksessa on havaittavissa vuosikymmenen alku- ja loppupään arkkitehtoniset suuntaukset. Kyseessä on Espoon ensimmäinen solukoulu. Myöhemmät laajennukset istuvat luontevasti osaksi kokonaisuutta ja rajaavat suojattua pihaa kolmelta sivulta. 1940- ja 1950-luvun rakennukset ovat koulukokonaisuuden arvokkaimmat.
Vindängens skola och daghem 1989 Ålander-Packalén-Korsström	2003 peruskorjaus	ei ole	2	3	2	2	2-KS	2	Koulurakennuksen arkkitehtoniset ratkaisut, rakennusmateriaalit ja väriyty ovat ajalleen tyyppisiä ja ne ovat säilyneet alkuperäisen kaltaisina julkisivumuutosta huolimatta. Pohjaratkaisu on toimiva ja käytetyt materiaalit ovat laadukkaat. Koulu on yhdyskäytävällä liitetty Folkhälsanhuset i Esbo-rakennukseen, jossa on molempien yhteinen ruokasali.
Kirstin koulu 1977 Espoon kaupunki	2001 lisärakennus (päiväkoti)	ei ole	3	3	2	2	3-KS	tehty suppea	Tasakattoinen, massiivinen koulurakennus, jonka alkuperäisratkaisu on tavanomainen. Arkkitehtoninen kokonaisuus ei kuitenkaan sisätiloissa hahmotu selkeästi. Rakennuksessa on säilynyt alkuperäisiä materiaaleja ja tilaratkaisuja.
Koulumäen koulu 1988 Espoon kaupunki		ei ole	3	3	2	1	3-KS	3	Rakennuksen alkuperäisratkaisu on tavanomainen. Rakennuksen ulkoarkkitehtuuria kohottavat erkeriäiheet ja kattoikkunoiden muodonto, kun taas sisäpuoli on arkinen ja vailla tilallisia kohokohtia. Koulu on yksi Espoon kolmesta erityiskoulusta. Rakennus sijaitsee Koulumäen koulukampuksen keskeisellä, näkyvällä paikalla. Koulun alkuperäisratkaisut ovat säilyneet.

Latokasken koulu ja päiväkoti 1982 Espoon kaupunki		ei ole	3	3	2	1	3-KS	2	Koulun arkkitehtoniset ratkaisut, erityisesti rakennusmateriaalit, ovat ajalle tyyppisiä. Rakennus sijoittuu luontevasti ympäristöönsä ja on alueen keskeinen julkinen rakennus, vaikkei sijaitsekaan erityisen näkyvällä paikalla. Koulu on säilynyt hyvin.
Matinlahden koulu 1969 Erich von Ungern-Sternberg	2005 peruskorjaus ja laajennus	ei ole	3	3	3	3	3-K	3	Koulurakennus on välikappaleen avulla yhdistetty, alun perin kahdesta erillisestä rakennusosasta koostuva kokonaisuus, jonka alkuperäiset osat edustavat tavanomaista julkista arkkitektuuria. Rakennus sijaitsee asuinalueen reunalla puisto- ja ulkoilueen reunalla hyvin suojaisessa paikassa. Suunnitteluratkaisujen, rakennusmateriaalien ja värityksen säilyneisyysaste on matala.
Matinlahden koulu (entinen kirjasto) 1970 Erich von Ungern-Sternberg	2003 sisätilojen purku	ei ole	3	3	3	2	3-SK	3	Matala pienimittakaavainen rakennus edustaa tavanomaista julkista arkkitektuuria. Rakennus sijaitsee asuinalueen reunalla puisto- ja ulkoilueen yhteydessä suojaisessa paikassa vaikkakin pieneen mäen päällä. Rakennus on pohjaratkaisultaan muuttunut lähes kokonaan. Muiden suunnitteluratkaisujen, rakennusmateriaalien ja värityksen säilyneisyysaste on kohtuullinen.
Nöykkiönlaakson koulu 1965 Erich von Ungern-Sternberg	2000 peruskorjaus ja laajennus	ei ole	3	2	2	3	3-HK	3	Rakennuksen alkuperäisratkaisu on tavanomainen. Matalat, noppamaiset rakennusmassat on sijoitettu maastoon tasoeroja luoden. Rakennus on Nöykkiön kouluista vanhin ja se rakennettiin Oxfotin tilalle. Koulun alkuperäiset tilajärjestelyt ovat pääosin säilyneet. Ulkoasu on muuttunut huomattavasti peruskorjauksen ja laajennuksen yhteydessä eristerappauksen, uusien katosten ja tehostevärien myötä.
Perkkaanpuiston koulu 1986 Espoon kaupunki		ei ole	3	3	3	1	3-SK	3	Matala, vaatimaton koulurakennus, jonka suunnitteluratkaisut, rakennusmateriaalit ja käytetty rakennustekniikka ovat tavanomaisia. Rakennus sijaitsee osana laajempaa koulukokonaisuutta Leppävaaran julkisten rakennusten keskittymässä. Koulu ei yksittäisenä rakennuksena ole kaupunkikuvallisesti kovin merkittävä. Koulun ulkoasu ja sisätilat ovat säilyneet hyvin.
Päiväkehrän koulu 1975 Matti Hakuri	2015-2017 peruskorjaus ja laajennus	ei ole	3	2	2	3	3-HK	2	Päiväkehrän koulu on suurikokoinen, arkkitehtuuriltaan melko tavanomainen 1970-luvun koulu. Koulussa oli inventointihetkellä käynnissä laaja peruskorjaus, jonka toimenpiteet, kuten sisäpihojen muuttaminen sisätiloiksi, rakennuksen korotus ja julkisivujen uusiminen, muuttavat koulurakennuksen hahmoa oleellisesti.
Tiistilän koulu, alakoulu B-rakennus 1984 Espoon kaupunki		ei ole	3	3	2	2	3-KS	2	Vaatimaton koulurakennus, jonka suunnitteluratkaisut, rakennusmateriaalit ja käytetty rakennustekniikka ovat tavanomaisia. Koulu on yhdessä Tiistilän yläkoulun kanssa osa isompaa koulukokonaisuutta. Sekä sisä- että ulkotiloissa on säilynyt paljon alkuperäisiä elementtejä.
Toppelundin koulu ja Haukilahden kirjasto 1985 Espoon kaupunki		ei ole	3	3	2	1	3-KS	2	Pienimittakaavainen matala koulu edustaa ajalleen tyyppistä, melko tavanomaista arkkitehtuuria, jossa on myös ilmeikkäitä piirteitä. Rakennuksessa on toimivia ratkaisuja ja rakennushahmo sopeutuu ympäristöönsä. Koulu on osa palvelukeskittymää, johon kuuluu koulun ja kirjaston lisäksi päiväkoti ja monitoimitalo.
Veräjänkulman koulu 1982 Espoon kaupunki		ei ole	3	3	2	1	3-SK	3	Matala vaatimaton koulu, jonka alkuperäisratkaisu on tavanomainen. Koulu on yksi Espoon kolmesta erityiskoulusta. Rakennus sijaitsee osana koulukokonaisuutta tienristeyksessä Leppävaaran julkisten rakennusten keskittymässä. Koulu ei yksittäisenä rakennuksena ole kaupunkikuvallisesti kovin merkittävä. Koulun ulkoasu ja sisätilat ovat säilyneet hyvin.
Veräjätalon koulu 1966 Kaj Salenius		ei ole	3	3	2	2	3-SK	3	Matala, arkinen koulu, jonka alkuperäisratkaisu on tavanomainen. Rakennus sijaitsee osana koulukokonaisuutta tienristeyksessä Leppävaaran julkisten rakennusten keskittymässä. Koulu ei yksittäisenä rakennuksena ole kaupunkikuvallisesti kovin merkittävä. Koulun ulkoasu ja sisätilat ovat säilyneet melko hyvin.

Puretut ennen vuotta 1990 rakennetut koulut

Revontulen koulu (purettu 2008) 1967 Osmo Sipari		ei ole
Hakalehdon koulu (purettu) 1964 Olavi Niemi		ei ole
Auroran koulu (purettu 2015) 1957 Erich von Ungern-Sternberg		
Mårtensbro skola och daghem (purettu 2016) 1956 Esko K. Mäkelä	1984 laajennus	purettu rivitalo
Päiväkehrän koulun kirjasto (purettu osana inventoinnin aikana käynnissä ollut peruskorjausta) 1975 Matti Hakuri		ei ole

4.3.

Johtopäätöksiä

Espoolaiskoulut olivat 1910-luvulla pieniä, puurakenteisia maalaiskouluja. Opettajien asunnot sijaitsivat ajankohdan normien mukaan koulurakennuksessa. Asuntojen välillä oli selkeä sosiaalinen hierarkia, koska miespuolisille opettajille tuli kouluhallituksen ohjeen mukaan rakentaa suurempia asuntoja kuin naisopettajille. Maalaiskoulujen pihat toteutettiin hyödyn näkökulmasta ja niihin kuului lasten ulkoilalueiden lisäksi erinäisiä talousrakennuksia ja jopa eläinsuojia ja puutarha.

Tämän tutkimuksen piiriin kuului ainoastaan yksi 1920-luvulla rakennettu koulutalo, joka edelleen on käytössä kouluna. Tilanne on sikäli erikoinen, että Suomessa laajasti ottaen rakennettiin paljon kouluja 1920-luvulla oppivelvollisuuslain astuttua voimaan 1921. Todennäköisesti Espoossa koulukäytössä on tuossa vaiheessa ollut muuhun käyttöön rakennettuja huoneistoja ja osa kouluiksi rakennetuista taloista on myöhemmin poistunut koulukäytöstä, eikä niitä siksi ole käsitelty tässä tutkimuksessa. Bemböleen 1920-luvulla rakennettu kivirakenteinen, arkkitehtuurikilpailuun perustuva ja kaupunkikuvallisesti tärkeälle paikalle sijoitettu, arkkitehti Johan Sirénin suunnittelema koulurakennus on monumentaalisuudessaan täysin poikkeuksellinen ja erityisen merkittävä ponnistus maalaismaisessa kunnassa. Opettajan asunto sijaitsi edelleen koulurakennuksessa.

Vaikka Espoossa on edelleen koulukäytössä vain yksi 1930-luvun koulu, Leppävaaran koulu, se edustaa rajapyykkiä puurakenteisten, pienimittakavaisten ja kivirakenteisten, suurempien yksiköiden välillä. Kouluarkkitehtuuri edustaa aikansa siirtymävaihetta klassisismista moderniin ilmaisuun. 1930-luvun kouluissa terveellisyys ja hygieenisuus korostuivat suunnitteluperiaatteina. Sivukäytävät ja suuret ikkunapinnat olivat tyypillisiä piirteitä julkisissa rakennuksissa. Symmetria ei enää ollut ehdoton suunnitteluperiaate, kuten esimerkiksi vielä Bembölen koulussa. Kouluihin alettiin rakentaa voimistelusalin yhteyteen pesu- ja pukeutumistiloja. Leppävaarassa opettajien asunnot sijaitsivat koulun vanhemmassa, puurakenteisessa osassa.

Espoossa on vain kaksi 1940-luvun lopun puola-ajan koulua, Niittykummun koulu, joka rakennettiin nopeasti kaupungistuvaan Espooseen hyvien kulkuyhteyksien äärelle ja Viherlaakson koulu,

joka rakennettiin talkoovoimin. Kouluarkkitehtuurin ominaispiirteitä ovat tasa-aukotetut rapatut julkisivut, harjakatot, materiaalien maanläheisyys ja yksityiskohtien kekseliäisyys. Opettajan asunnosta käsin saattoi pitää silmällä koulupihaa, kuten aikaisemminkin vuosikymmenillä.

1950-luvulla koulujen rakentamistahti oli Espoossa ennennäkemättömän suuri. Vuosikymmenen alun koulusuunnittelua leimasi niukkuus ja sen loppua kokeelliset tuulet. Koulurakennuksen sijoitteluperiaatteet ja typologia uudistuivat. Nyt suosittiin tasaiselle maalle sijoitettua matalaa, paviljonkimaista rakennusta, jonka sisätilat olivat valoisia. Rakennustapa oli vielä käsityövaltainen. Espoolaisittain kiinnostavaa oli koulujen sijoittaminen puistojen ja virkistysalueiden äärelle siten, että koulu saattoi käyttää kunnan viheralueita toimintaansa ja koulun piha sai uusia käyttäjiä eri vuorokaudenaikoina. Modernin Tapiolan koulupihat ovat tästä hyvä esimerkki. Kyseinen ”Schulgrunn”-malli oli Suomessa melko tuntematon¹¹², mutta Tapiolassa siis käytössä. Opettajan asunnot toteutettiin rivitaloina tai pienkerrostaloina. Sosiaalinen hierarkia näkyi siinä, että talonmiehen asunto oli vaatimattomampi kuin opettajan. Huviloita tai erillistaloja ei rakennettu. 1950-lukua voi myös luonnehtia täydennysrakentamisen vuosikymmeneksi, jolloin ajoittain maamme koulurakentamisen volyyymistä noin puolet oli korjaus- ja täydennysrakentamista, mikä helposti unohdetaan.

1960-luvulla koulujen koko kasvoi, monikäyttöisyys lisääntyi koulukeskittymien rakentamisen myötä ja uusia pohjaratkaisuja alettiin käyttää rohkeasti. Rakennusteknisesti jotkut kouluista uumoilivat alkavaa elementtirakentamisen kautta – Espoossa kuitenkin vain yhdessä koulussa, Espoon yhteislyseon koulussa ja lukiossa, on elementtirakenteinen julkisivu. Kaikkien espoolaiskoulujen runko valettiin paikalla riippumatta yleistyvästä moduulimitoituksesta. Asuntojen rakentaminen jäi pois.

Uudenlainen pedagoginen ajattelu ohjasi 1970-luvun peruskoulu-uudistusta ja lopputuloksena toiminta koulurakennuksen sisällä muuttui syvästi. Samaan aikaan rakentamistapa muuttui teolliseksi ja anonymiksi; tilaratkaisuissa pyrittiin yleispä-

¹¹² Lappo 1962, 15–16.

tevytyteen. Koulujen iltakäyttö yleistyi tavalliseksi. Solu- ja hallikouluja suosittiin, mikä vaikutti muun muassa pihojen järjestelyihin. Koulurakennus alkoi muistuttaa laatikkoa, jonka julkisivussa oli usein näkyvissä betonirakenteita ja värikkäitä puupintoja. Tehosteväriä käyttäminen kuului 1970-luvun kouluarkkitehtuuriin.

Vastavuoroisesti 1980-luvulla oltiin mieltyneitä pastellisävöjen käyttöön. Koulut rakennuksina muuttuivat yksilölliseen suuntaan. Espoon kouluarkkitehtuurin 1980-luvun kohokohtia ovat muun muassa Suomalaisen veljesten Karamzinin koulun katto, joka muistuttaa Arata Isozakin töitä; Kari Järvisen ja Timo Airaksen suunnitteleman Sunan koulun valorailo ja Touko Nerosen suunnitteleman Lähderannan koulun latoa muistuttava puujulkisivu. Modernistinen arkkitehtuuri pyrki tavoittamaan paikan hengen.

Lähdeluettelo

Arkistot

Espoon kaupunki, kaupunginarkisto, Koulujen historiikit, Artikkelikokoelma
Espoon kaupunki, kaupunginmuseo, Lausunnot, Suunniteluun liittyviä dokumentteja, Valokuvat
Espoon kaupunki, rakennusvalvontakeskus, Rakennuslupa-dokumentit
Espoon kaupunki, Tilapalvelut-liikelaitos, Suunnitteludokumentteja
Kansallisarkisto, Maalaiskansakoulujen tyyppiirustussarjat 1890–1928, (Siirretty Opetushallituksen arkistosta Kansallisarkistoon vuonna 2013), Sisältää mm. Yrjö Sadeniemen *Maalaiskoulujen mallipiirustuskokoelman (1904) sekä Maalaiskansakoulujen rakennuspiirustuksia* (1910).

Suullisia tietoja ovat antaneet

Osmo Lapon haastattelu 21.11.2016, haastattelijana Mariana Heikinheimo.

Kirjalliset lähteet, yleistä

Ahlbäck, Ragna, 1958. *Esbo kommun under femhundra år 1458–1958*. Helsinki: Maalaiskuntien liitto.
Aho, Erkki, 1971. *Peruskoulu-uudistuksen nykyinen vaihe*. *Arkkitehti* 7/1971, 21–22.
Anon, 1922. *Maalaiskansakoulujen rakennuspiirustuksia: kouluhallituksen julkaisema valintavihko*. Helsinki: Valtionneuvosto.
Anon, 1971. Projektikatsaus: Viipalekoulut. *Arkkitehti* 1/1971, 62.
Borg, Olli, 1957. Koulujen kalusteista. *Arkkitehti* 6–7/1957, 108.
Edlund, G. W., 1892. *Mallipiirustuksia kansakoulurakennuksia varten maalla*. Helsinki: keisarillisen senaatin kirjapaino.
Ervi, Aarne, 1957. Kouluarkkitehtuurimme tänään. *Arkkitehti* 6–7/1957, 91–93.
Frey, T. Miettinen, H. ja Vormala, T, 1967. Peruskoulu rakennuksena. *Arkkitehti* 12/1967, 6–11.
Heikinheimo, Marianna et al., ark-byroo Oy, 2016. *Drumsö lägstadieskola, rakennushistoriaselvitys 17.5.2016*. ISBN 978-952-7198-07-0. *Helsingin kaupungin Tilakeskuksen tilaama konsulttityö*.
Helminen, Martti ja Tukkimäki, Jukka, 2009. *Helsingin kouluolojen kehitys*. Teoksessa M. Hietala et al. (toim.): Helsinki: historiallinen kaupunkikartasto. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
Härö, Erkki, 1991. *Espoon rakennuskulttuuri ja kulttuurimaisema*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.
Jetsonen, Sirkka-Liisa, 1994. *Realismia ja unelmia – 1950-luvun julkisesta rakentamisesta*. Teoksessa R. Nikula toim.: *Sankaruus ja arki. Suomen 50-luvun miljö*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo, 35–55.
Järvi, Jorma, 1955. *Koulurakennuksista*. *Arkkitehti* 11/1955, 165–167.
Itälä, Jaakko, 1967. *Koulu-uudistuksen haaste arkkitehtikunnalle*. *Arkkitehti* 12/1967, 3–5.
Jormakka, Kari, 1991. *Sydämellistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873–1990*. Espoo: Espoon kaupunki.
Kansakoulukalenteri 1958, 1957. Kahdesviidettä vuosikerta.

Helsinki: Valistus.
Kansakoulukalenteri 1959, 1958. Kolmasviidettä vuosikerta.
Helsinki: Valistus.
Kansakoulukalenteri 1960, 1959. Neljäsviidettä vuosikerta.
Helsinki: Valistus.
Koivisto, Pia. 1950-luvun ihmisläheistä modernismia. *Opettaja* 46/2001, 20–22.
Koivisto, Pia. Koulurakentamisen 1920-luku. *Opettaja* 21/2001, 18–20.
Kråkström, Erik, 1971. Koulurakennukset ja yhteiskunta. *Arkkitehti* 7/1971, 23–24 ja 61–63.
Kuikka, Martti T., 1991. *Suomalaisen koulutuksen vaiheet*. Helsinki: Otava.
Kähkönen, Erkki. *Koulujen rakentaminen lähivuosina*. *Arkkitehti* 4/1974, 39–40.
Laaksoharju, Taina. Koulukasvitarhatoiminta 1900-luvulta nykypäivään Helsingissä. *Kasvatus* 1/2012, 63–71.
Lahti, Matti J., 1972. *Espoo – maalaispitäjistä suurkauppalaksi*. Espoo-sarja 2. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.
Laine, Yrjö, 1932. *Folkskolorna*. *Arkkitehti* 1/1932, 1–3.
Lappo, Osmo, 1971. Avotilakoulu – tulevaisuuden koulu? *Arkkitehti* 7/1971, 27–30.
Lappo, Osmo, 1978. *Muuttuva koulumiljö*. *Arkkitehti* 3/1978, 14–15.
Lilius, Henrik, 1982. *Suomalaisen koulutalon arkkitehtuurihistoriaa. Kehityslinjoiden tarkastelua keskiajalta itsenäisyyden ajan alkuun*. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 83. Helsinki.
Lundsten, Bengt (toim.), 1962. *Koulu rakentuu*. Kouluhallituksen julkaisema (Eteläesplanadinkatu 16) 16.–29.4.1962 pidetyn näyttelyn näyttelyluettelo. Helsinki: Kouluhallitus.
Makkonen, Leena, 2004. *Opintielämä: Helsingin koulurakennuksia 1880–1980*. *Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2004:12*. Helsinki: *Helsingin kaupunkisuunnittelu-virasto*.
Nissinen, Arja ja Ropponen, Liisa, 1983. *Espoon koulujen historiaa*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.
Nurmi, Veli, 1989. *Kansakoulusta peruskouluun*. Porvoo: WSOY.
Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut*. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.
Norri, Marja-Riitta, 1994. *Sankarit ja materia – merkintöjä 50-luvulta*. Teoksessa R. Nikula (toim.): *Sankaruus ja arki. Suomen 50-luvun miljö*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo, 11–33.
Oker-Blom, Max, 1910. *Kouluhygienian lääkäreitä ja koulumiehiä varten*. Helsinki: Otava.
Osmo Lapon haastattelu 21.11.2016, haastattelijana Mariana Heikinheimo.
Palva, Pauli, 1966. *Kansakoulurakennukset vuosisadan aikana*. Teoksessa A. Valtasaari et al. (toim.): *Kansakoulu 1866–1966*. Helsinki: Otava, 115–126.
Salokorpi, Asko. Koulusuunnittelua rationalismin kaudella. *Opettaja* 13–14/2002, 24–26.
Savela, Arno, 1971. *Peruskoulu uudistaa opetustilat*. *Arkkitehti* 7/1971, 34–36.
Savela, Arno, 1974. *Vanhat koulurakennukset ja peruskouluun siirtyminen*. *Arkkitehti* 4/1974, 41–42.
Sipari, Osmo, 1967. Käytännön koulusuunnittelusta. *Arkkitehti* 12/1967, 12–15.
Tandefelt, Claus, 1954. *Eräs kansakoulujen rakennuskustan-*

nuksia koskeva tutkimus. *Arkkitehti* 10/1954, 57–58.

Tapaninen, Reino. Suomen kouluarkkitehtuurin kehitys kulkenut puukoulusta puukouluun. *Opettaja* 8–9/2001, 26–29. Valtasaari, Antero, Henttonen, Antti, Järvi, Lauri ja Nurmi, Veli toim. *Kansakoulu 1866–1966*. Helsinki: Otava.

Suomen säädöskokoelma

Päätös maalaiskuntien ja kauppaloiden kansakoulurakennusten kunnossapitoavustuksen perusteiden vahvistamisesta 15.2.1962/153.

Päätös peruskoulurakennusten piirustusten, työselitysten ja normaalihintojen perusteista 15.2.1962/152.

Päätös peruskoulurakennusten piirustusten, työselitysten ja normaalihintojen perusteista 25.3.1965/182.

Päätös kansakoulurakennusten piirustusten, työselitysten ja normaalihintojen perusteista 4.3.1971/217.

Päätös peruskoulurakennusten piirustusten, työselitysten ja normaalihintojen perusteista 26.1.1978/96.

Verkkolähteet

Arkkituutuurimuseon verkkosivu. <http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely> [Haettu 29.12.2016]

Espoon perinneseuran verkkosivu: <http://espoonperinnesaura.net/perinnetieto/Koulutus-ja-sivistys.html> [Haettu 30.12.2016]

Opetushallituksen verkkosivu: <http://www.oph.fi/opetus-hallitus/historia> [Haettu 29.12.2016]

Oppimaisema – verkkosivut: <https://oppimaisema.fi/design> [Haettu 29.12.2016]

Kirjalliset lähteet koulukohtaisesti järjestettynä

Aarnivalkean koulu

Siren, Heikki. Tapiolan kansakoulu = Tapiola folkskola. *Arkkitehti* 6–7/1957, 94–100.

Toimitus. Tapiolan kansakoulun kutsukilpailu = Inbjuden tävlan om Tapiola folkskola. *Arkkitehti* 1–2/1956, 9–12 Härö, Erkki, 1991. *Espoon rakennuskulttuuri ja kulttuurimaisema*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Tuomi, Timo, 1992. *Tapiola: a history and architectural guide*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Jormakka, Kari, 1991. *Sydämellistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873–1990*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Perkko, Mariliina, Espoon kaupunginmuseo. Lausunto teknisen keskuksen talosuunnittelupalveluille asunrakennusten muuttamisesta opetus- ja päiväkotikäyttöön. 19.10.1999.

Auroran koulu

Mimma Hailin, Tilakeskus –liikelaitos, talosuunnittelu. Ennakkolausuntopyyntö Maarit Henttoselle, Espoon kaupunginmuseo. 13.6.2011.

Sundholm, Pirjo, 2001. Kosteus- ja homevaurioiden kartointus, Auroran koulu, vanha osa. 26.2.2001. Espoon kaupunki, tekninen keskus, talonrakennuspalvelut.

Ahlbäck, Ragna, 1958. *Esbo kommun under femhundra år 1458–1958*. Helsinki: Maalaiskuntien liitto.

Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulu*. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Nissinen, Arja ja Ropponen, Liisa, 1983. *Espoon koulujen historiaa*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Härö, Erkki, 1991. *Espoon rakennuskulttuuri ja kulttuurimaisema*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Bembölen koulu

Törnblom ja Vierinen, 1987. Kuntotutkimus, Bembölen koulu, 6.5.1987. Espoon kaupunki, kiinteistövirasto, tekninen isännöinti.

Granfors, Stig, 1998. Den svenska skolan i Esbo 125 år. *Svenskbygden* 4/1998, 22–24.

Espoon kaupunki, tekninen virasto, talosuunnitteluosasto. Bemböle skola, peruskorjaus, 15.6.1988 [muistio].

Raksystems, 2016. Kuntoarvio, Bemböle skola. 19.1.2016.

Ahlbäck, Ragna, 1958. *Esbo kommun under femhundra år 1458–1958*. Helsinki: Maalaiskuntien liitto.

Härö, Erkki, 1991. *Espoon rakennuskulttuuri ja kulttuurimaisema*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Jormakka, Kari, 1991. *Sydämellistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873–1990*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Eestinkallion koulu

Jormakka, Kari, 1991. *Sydämellistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873–1990*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Espoo international school

Ei kirjallisia lähteitä tiedossa.

Espoon yhteislyseon koulu ja lukio

Espoon yhteislyseon koulu ja lukio, 2002. *Lyseosta lyseoksi* [juhla-kirja]. Espoo: Espoon yhteislyseon koulu, Espoon yhteislyseon lukio.

Kaukalahden koulu ja lukio, 1987. *Espoon yhteislyseo 1962–1977, Kaukalahden koulu 1977–1987, Kaukalahden lukio 1977–1987, 25-vuotishistoriikki*. Espoo: Kaukalahden koulu ja lukio.

Mälkki, Mikko, 2004. *Kaukalahden historia* [esite]. Espoo: Espoon kaupungin kulttuuriasiainkeskus.

Espoonlahden koulu ja lukio

Relander, Jukka, 1999. *Aika on Espoonlahden: Jyllan tie Helsingistä Esbooseen*. Espoo: Jyllan 75-vuotisjuhla-laisuusien juhla-toimikunta.

Espoonlahden koulu ja lukio, 1983. *Perinteitten oven avaus: Espoonlahden koulun ja lukion 60-vuotisjuhla*. Espoo: Espoonlahden koulu ja lukio.

Salmenkallio, Kauko, Järvinen, Heljä ja Ahtola, Niina, 1983. *60 vuotta kansallista sivistystyötä, 1923–1983: näkymiä koulutien varrelta Helsingin suomalaisesta yksityislyseosta Espoonlahden kouluun ja Espoonlahden lukioon*. Espoo: Espoonlahden koulu ja lukio.

Ihatsu, Sanna, Palaste Leinonen Arkkitehdit Oy, 2009.

Espoonlahden koulun ja lukion rakennushistoriaselvitys 21.12.2009. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

EKM, 2009. Espoonlahden koulun peruskorjaus 10.8.2009 [muistio].

Anon, s. a. kirje koskien Espoonlahden koulun suojele- ja suunnittelutavoitteita.

Anon, s. a. Hanksuunnitelman laadinta.

Optiplan, 2015. Espoonlahden koulu ja lukio, liimapuupalkkien halkeamien selvitys 21.5.2015.

Friisilän koulu

Jormakka, Kari, 1991. *Sydämellistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873–1990*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Hakalehdon koulu

Pihkala, Pirkko, 2003. *Hakalehdon yhteiskoulun ja Etelä-Tapiolan lukion historiikki* 24.10.2003.

Hansakallion koulu

Siren, Heikki. Kaukalahden kansakoulu. *Arkkitehti* 7–8/1961, 138–142.

Arkkitehtitoimisto Aarne von Boehm, 2009. Hansakallion koulu, rakennushistoriaselvitys 1.7.2009. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

Tuomi, Timo ja Gestrin, Tryggve, 2009. Lausunto rakennusvalvontakeskukselle koskien Hansakallio 4 purkulupahakemusta 16.6.2009.

Anon, 2008. Hansakallion koulun peruskorjaus ja laajennus, tavoitekokouksen pöytäkirja 1.2.2008.

Anon, s. a. Selvitys Hansakallion koulun korjaushistoriasta ja –tarpeista [muistio].

Hahko, Päivi. Hansakallion koulun laajennus jyrää opettajien asunnot. *Länsiväylä* 27.8.2008.

Arkkitehtitoimisto Aarne von Boehm, s. a. Tiivistelmä Hansakallion koulun rakennushistoriasta.

Nissinen, Arja ja Ropponen, Liisa, 1983. *Espoon koulujen historiaa*. Espoo: Espoon kaupungin museo.

Mälkki, Mikko, 2004. *Kaukalahden historia* [esite]. Espoo: Espoon kaupungin kulttuuriasiainkeskus.

Haukilahden koulu ja lukio

Lukander, Minna, Kyllönen, Mira ja Heinonen, Pijatta, Arkkitehtuuri- ja muotoilutoimisto Talli Oy, 2016. Haukilahden koulu ja lukio, rakennushistoriaselvitys. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

Kukkanen, Kari, 1982. *Etelä-Espoon yhteiskoulun 30-vuotishistoriikki*. Espoo: Etelä-Espoon yhteiskoulun kannatusyhdistys.

Talli, Riikka, 2002. *Aapelista se alkoi... Etelä-Espoon yhteiskoulu, Haukilahden koulu ja lukio 1952–2002*. Espoo: Etelä-Espoon yhteiskoulun kannatusyhdistys.

A-insinööri, s. a. Haukilahden koulu ja lukio, kuntoarvio. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

Jousenkaaren koulu

Sipari, Osmo. Metsolan kansakoulu, Tapiola. *Arkkitehti* 7–8/1961, 132–137.

Taskinen, Tiina, Rautanen, Osmo et al., 1990. *Jousenkaaren koulu 1960–1990*. Espoo.

Brännare, Anna-Leena, 2010. *Jousenkaaren koulu 1960–2010*. Espoo: Jousenkaaren koulu.

Tuomi, Timo, 1992. Tapiola: a history and architectural guide. Espoo: Espoon kaupungin museo.

Jormakka, Kari, 1991. Sydämeleistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873–1990. Espoo: Espoon kaupungin museo.

Sundholm, Pirjo, 2001. Jousenkaaren koulu, kosteus- ja homevaurioiden kartoitus 8.7.2001. Espoon kaupungin, teknisen keskuksen, talonrakennuspalveluiden tilaama konsulttityö.

Rajaniemi, Petri, Inspecta Oy, 2011. Jousenkaaren koulun asuntolat, kuntoarvio. 10.11.2011. Espoon kaupungin, teknisen keskuksen, talonrakennuspalveluiden tilaama konsulttityö.

EKM. Jousenkaaren koulun opettaja-asuntolat 20.2.2013 [muistio].

EKM. Jousenkaaren koulun opettaja-asuntolat 25.3.2013 [muistio].

Perkko, Mariliina ja Tuominen Laura, EKM, 1998. Lausunto rakennusvalvontakeskukselle Jousenkaaren koulun muutos- ja peruskorjaussuunnitelmista. 9.9.1998.

Jupperin koulu

Anon, 1952. Jo riittäisi kouluriidat. *Uusi Kuvalehti* lokakuu/1952.

Anon 1991. *Jupperin koulu 1939–1991*. Espoo: Espoon kaupunki.

Anon 1999. *Jupperin koulu 1939–1999*. Espoo: Espoon kaupunki.

Härö, Erkki, 1991. Espoon rakennuskulttuuri ja kulttuurimaisema. Espoo: Espoon kaupungin museo.

Kaitaan koulu ja lukio

Schalín, Mona, Salonen, Kati ja Karlsson, Kristina, Stationark / Kati Salonen ja Mona Schalín Arkkitehdit Oy, 2014. *Kaitaa-livisniemi, kulttuuriympäristöselvitys*. Espoon kaupunkisuunnittelukeskuksen julkaisu 1/2014. Espoo: Espoon kaupunkisuunnittelukeskus.

Jeskanen, Timo, työyhteisöliittymä Jeskanen-Repo-Teränne Arkkitehdit Oy ja Arkkitehtitoimisto Leena Yli-Lonttinen, 2007. Kaitaan koulun rakennushistoriaselvitys. 27.8.2007. Espoon kaupungin, teknisen keskuksen, talonrakennuspalveluiden tilaama konsulttityö.

Sundholm, Pirjo, 2001. Kaitaan siirtokelpoisen koulun kosteus- ja homevaurioiden kartoitus. 28.2.2001. Espoon kaupungin, teknisen keskuksen, talonrakennuspalveluiden tilaama konsulttityö.

Anon, 1976. Ei otsikkoa. *Espoon sanomat* 104/1976.

Kalajärven koulu

Lehtinen, Tuija, 2006. *40 vuotta – 833 ylioppilasta. Lahnuksen yhteiskoulusta Pohjois-Espoon lukioksi*. Espoo: Pohjois-Espoon lukio.

Karakallion koulu

Mustonen, Tapani, Arkkitehdit Mustonen, 2010. Katsaus Karakallion koulun rakennushistoriaan ja arvoihin. Hanke-suunnitelman liite 17.9.2010. Espoon kaupungin, teknisen keskuksen, talonrakennuspalveluiden tilaama konsulttityö.

Sundholm, Pirjo, 2001. Karakallion koulu, kosteus- ja homevaurioiden kartoitus 26.1.2001. Espoon kaupungin, teknisen keskuksen, talonrakennuspalveluiden tilaama konsulttityö.

Karuvuori, Anne ja Tuppurainen, Elsa, 2001. Home vaivaa kymmeniä kouluja Vantaalla, Espoossa ja Helsingissä. *Helsingin Sanomat* 25.8.2001.

Karamalmens skola

Salonen, Kati ja Schalín, Mona, Kati Salonen ja Mona Schalín Arkkitehdit Oy, 2008. Karamalmens skola, Espoo. Rakennushistorian selvitys 1.9.2008. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

Anon, 1953. Fem nya folkskolor [artikkeli]. s. n. 27.5.1953.

Anon, 2008. Karamalmens skola, peruskorjaus ja laajennus. Rakennustapaselostus. 1.12.2008.

Lukander, Minna, 2009. Karamalmens skola. Koulurakennuksen ja suunnitelmien esittely kaupungin museolle 20.1.2009 [muistio].

Ahlbäck, Ragna, 1958. *Esbo kommun under femhundra år 1458–1958*. Helsinki: Maalaiskuntien liitto.

Karamzinin koulu

Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupungin museo*.

Nissinen, Arja ja Ropponen, Liisa, 1983. *Espoon koulujen historiaa*. Espoo: Espoon kaupungin museo.

Jormakka, Kari, 1991. Sydämeleistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873–1990. Espoo: Espoon kaupungin museo.

Härö, Erkki, 1991. *Espoon rakennuskulttuuri ja kulttuuri-*

maisema. Byggnadskulturen och kulturlandskapet i Esbo. Espoo: Espoon kaupunginmuseo / Esbo stadsmuseum.

Karhusuon koulu

Salonen, Kati ja Schalin, Mona, Stadionark/Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy, 2014. Karhusuon koulu, Espoo. Rakennushistoriaselvitys. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

Vesterinen, Markku. Karhusuon koulun peruskorjaus ja laajennus Espoossa. *Projektiutiset* 2/2003, 70–75.

Tuomi, Timo ja Gestrin, Tryggve, EKM, 2015. Espoon kaupunginmuseon lausunto Rakennusvalvontakeskukselle koskien Karhuniitynmäen asemakaavaehdotusta, alue 632400 30.1.2015.

Sahlberg, Marja, EKM, 2015. Espoon kaupunginmuseon muistio Karhusuon koulun säilytettävistä piirteistä 30.4.2015.

Wise group, 2013. Kuntoarvio, Karhusuon koulu 19.9.2013. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

Kilon koulu

Hakola, Liisa, 1996. Kilon koulu ja päiväkotit samana katon alle. *Projektiutiset* 9/1996, 68–71.

Anon, 1996. *Kilon koulu 1986–1996*. Espoo: Kilon koulu.

Sippola, Petri ja Palosaari, Juha, WSP, 2009. Kilon koulu, ulkoseinien kuntotutkimus 9.3.2009. Espoon kaupungin, teknisen keskuksen, talonrakennuspalveluiden tilaama konsulttityö.

Kirstin koulu

Toikkanen, Pekka, AW2-Arkkitehdit, s. a. *Kirstin koulu, rakennushistoriaselvitys. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.*

Insinööritoimisto Tähtiranta, 2015. Kirstin koulu, kuntoarvio. 7.4.2015. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

Komeetan koulu

Ei tietoja.

Koulumäen koulu

Sundholm, Pirjo, 2001. Koulumäen koulu, kosteus- ja homevaurioiden kartoitus. 19.1.2001. Espoon kaupungin, teknisen keskuksen, talonrakennuspalveluiden tilaama konsulttityö.

Kuitinmäen koulu

Ei tietoja.

Kungsgårdsskolan

Törnblom ja Vierinen, 1987. Kuntotutkimus, Kungsgårdsskolan. 29.1.1987. Espoon kaupungin kiinteistöviraston teknisen isännöinnin tilaama konsulttityö.

Backman, Sigrid, 2006. *Köklax svenska folkskola – Kungsgårdsskolan 1906–2006*. Esbo: Kungsgårdsskolan.

Jormakka, Kari, 1991. *Sydämelistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873–1990*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Ahlbäck, Ragna, 1958. *Esbo kommun under femhundra år 1458–1958*. Helsinki: Maalaiskuntien liitto.

Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut*. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Nissinen, Arja ja Ropponen, Liisa, 1983. *Espoon koulujen historiaa*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Härö, Erkki, 1991. *Espoon rakennuskulttuuri ja kulttuuri-maisema*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Laajalahden koulu

Lukander, Minna, Kyllönen, Mira ja Heinonen, Pijatta, Arkkitehtuuri- ja muotoilutoimisto Talli Oy, 2016. Laajalahden koulu ja asuntola, rakennushistoriaselvitys. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

Wise group, 2013. Laajalahden koulu, kuntoarvio 19.9.2013. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

Lagstads skola

Ahlbäck, Ragna, 1958. *Esbo kommun under femhundra år 1458–1958*. Helsinki: Maalaiskuntien liitto.

Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut*. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Nissinen, Arja ja Ropponen, Liisa, 1983. *Espoon koulujen historiaa*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Jormakka, Kari, 1991. *Sydämelistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873–1990*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Härö, Erkki, 1991. *Espoon rakennuskulttuuri ja kulttuuri-maisema*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Hellman, Sonja, s. a. Fornminnen bromsar skoltillbyggnad. *Huvudstadsbladet*.

Anon, 2002. *Lagstad, sen vaiherikas menneisyys*. Historiajulkaisu Lagstad hembygdsgården vihkiäisiin 26.5.2002.

Anon, 1953. Fem nya folkskolor. S. n. 27.5.1953.

Anon, 1954. Lagstad folkskola har invigts. *Nyland* 1.4.1954. S. S., 1953. Suuri kansakoulu harjaan. *Sosialidemokraatti* 29.3.1953.

Anon, 1953. Kaksikielisen kansakoulun harjannostajaiset Espoossa. *Uusi Suomi* 29.3.1953.

Anon, 1953. Lagstadsskolan nu under tak. *Västra Nyland* 29.3.1953.

Perkko, Mariliina ja Tuominen, Laura, EKM, 2005. Espoon kaupunginmuseon lausunto Lagstadin koulun lisärakennuksen rakennuslupahakemuksesta 8.3.2005.

Perkko, Mariliina ja Tuominen, Laura, EKM, 2004. Espoon kaupunginmuseon lausunto Lakelan asemakaavan muutoslunnoksesta 4.2.2004.

Lahnuksen koulu

Anon, s. a. Luukin ”piikkilankakoulusta” moderniin koulutaloon. Lahnuksen kansakoulun vihkiäiset viime sunnuntaina [artikkeli]. S. n.

Ahlbäck, Ragna, 1958. *Esbo kommun under femhundra år 1458–1958*. Helsinki: Maalaiskuntien liitto.

Anon, s. a. Espoon Lahnuksen kansakoulun rakennushistoriikki. Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut*. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Pohjois-Espoo. Luonnonläheinen idylli pääkaupunkiseudulla, 1994. Toim. Sainio, Hannu et al. Espoo: Lahnuksen-Takkula-seudun omakotiyhdistys ry.

Nissinen, Arja ja Ropponen, Liisa, 1983. *Espoon koulujen historiaa*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Latokasken koulu ja päiväkoti

Ei kirjallisia lähteitä tiedossa.

Laurinlahden koulu

Ei kirjallisia lähteitä tiedossa.

Leppävaaran koulu

Schalin, Mona, Mentu, Sakari, Protassova, Varvara, Schalin, Marica, Arkkitehdit Frondelius Keppo Salmenperä, 2014.

Leppävaaran koulurakennus, rakennushistoriaselvitys. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

Seppo, Pirkko ja Alaranta Päiviö, 1985. *Leppävaaran yhteiskoulu, koulu ja lukio. Juhlavuosisikirja 1955–1985*. Espoo: Leppävaaran koulu ja lukio.

Nissinen, Arja ja Ropponen, Liisa, 1983. *Espoon koulujen historiaa*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Jormakka, Kari, 1991. *Sydämellistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873–1990*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Ahlbäck, Ragna, 1958. *Esbo kommun under femhundra år 1458–1958*. Helsinki: Maalaiskuntien liitto.

Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut*. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Leppävaaran koulukeskus, esisuunnitelma. 1975. Espoon kaupungin tekninen virasto, talonsuunnitteluosasto.

Sahlberg, Marja, EKM, 2014. Muistio kohdekäynnistä Leppävaaran koulukeskuksella 4.3.2014.

Pöyry group, 2013. Leppävaaran koulu, kuntoarvioraportti 2.10.2013. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

Leppävaaran lukio

Seppo, Pirkko ja Alaranta Päiviö, 1985. *Leppävaaran yhteiskoulu, koulu ja lukio. Juhlavuosisikirja 1955–1985*. Espoo: Leppävaaran koulu ja lukio.

Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut*. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Jormakka, Kari, 1991. *Sydämellistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873–1990*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Lintuvaaran koulu

Miettinen, Eija-Riitta ja Tiilikka, Vesa, ISS suunnittelupalvelut, 2012. Lintuvaaran koulu, rakennushistoriaselvitys 23.5.2012. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

Jormakka, Kari, 1991. *Sydämellistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873–1990*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Sahlberg, Marja, EKM, 2012. Muistio kohdekäynnistä Lintuvaaran koulu 16.2.2012.

Hiltula, Leena ja Sahlberg, Marja, EKM, 2013. Lausunto Lintuvaaran koulun ja päiväkodin peruskorjauksen ja laajennuksen elinkaarihankkeen luonnoksista 18.12.2013.

Roine, Susanna ja Keinänen, Hanna, Vahanen group, 2014. Sisäilman laadun ja rakenteiden rakennusfysikaalisen toiminnan huomioiminen Lintuvaaran koulun perusparannushankkeessa 21.3.2014 [lausunto].

Lähterannan koulu

Laitakari, Timo, 1992. Lähterannassa kokeillaan puhelimitse. *Oppima*. 3/1992, 31–33.

Mainingin koulu

Lappo, Osmo. Sammalvuon peruskoulu Kivenlahti, Espoo. *Arkkitehti* 7/1971, 48–49.

Repo, Tuomo ja Koskelo, Mika, Jeskanen-Repo-Teränne Arkkitehdit Oy, 2010. *Mainingin koulun rakennushistoriaselvitys*. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

Jormakka, Kari, 1991. *Sydämellistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873–1990*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Jeskanen-Repo-Teränne Arkkitehdit Oy, s. a. Mainingin koulu, rakennustapaselostus.

Anon, EKM, 2010. Mainingin koulun peruskorjaus, tarveselvityskokous 6, 24.8.2010.

Karuvuori, Anne ja Tuppurainen, Elsa, 2001. Home vaivaa kymmeniä kouluja Vantaalla, Espoossa ja Helsingissä. *Helsingin Sanomat* 25.8.2001.

Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut*. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Nissinen, Arja ja Ropponen, Liisa, 1983. *Espoon koulujen historiaa*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Mankkaanpuron koulu

Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut*. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Nissinen, Arja ja Ropponen, Liisa, 1983. *Espoon koulujen historiaa*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Matinlahden koulu

Ei kirjallisia lähteitä tiedossa.

Mattlidenin koulukeskus

Kråkström, Erik, 1971. Espoon ruotsalainen keskikoulu Matinkylä, Espoo. *Arkkitehti* 7/1971, 52–53.

Heikinheimo, Marianna ja Puranen, Mia, ark-byroo Oy, 2016. *Mattlidenin koulukeskus, rakennushistoriaselvitys* 29.4.2016. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

Klingenberg, Hilding, 2002. *Invid västerleden: Mattlidens gymnasiums 25 års historik 1977–2002*. Esbo: Drumsö skols-tiftelse.

Merisaappaan koulu

Anon, s. a. Espoonlahden lastenkodissa käydään omaa koulua. *Helsingin Sanomat*.

Kauppala, Arja, 1987. Turvapaikka painajaisten jälkeen. *Länsiväylä* 4.11.1987.

Meritorin koulu

Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut*. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Nissinen, Arja ja Ropponen, Liisa, 1983. *Espoon koulujen historiaa*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Jormakka, Kari, 1991. *Sydämellistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873–1990*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Mårtensbro skola och daghem

Ei kirjallisia lähteitä tiedossa.

Mäkkylän koulu

Karuvuori, Anne ja Tuppurainen, Elsa, 2001. Home vaivaa kymmeniä kouluja Vantaalla, Espoossa ja Helsingissä. *Helsingin Sanomat* 25.8.2001.

Ahlbäck, Ragna, 1958. *Esbo kommun under femhundra år 1458–1958*. Helsinki: Maalaiskuntien liitto.

Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut*. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Niittykummun koulu

Castrén, Kirsi, 2006. Monta reittiä digiaikaan. *Opettaja*. 22/2006, 2–5.

Sahlberg, Marja, EKM, 2015. *Lausunto rullakkoarastosuunnitelmasta*.

Nuoksion koulu

Anon, S. a. Piirros Histan koulurakennuksesta.

Ahlbäck, Ragna, 1958. *Esbo kommun under femhundra år 1458–1958*. Helsinki: Maalaiskuntien liitto.

Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut*. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Nissinen, Arja ja Ropponen, Liisa, 1983. *Espoon koulujen historiaa*. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.

Hiltunen, Leena ja Gestrin, Tryggve, EKM, 2014. *Lausunto koskien Nuuksion matkaviestin tukiasemaa, suunnittelutarveratkaisu ja poikkeaminen, Heinästie 19, 17.2.2014.*
 Anon, 2015. *Nuuskion koulun peruskorjaus, tietoja tarveselvitystä varten 9.11.2015. Espoon kaupunki, tekninen keskus.*

Nöykkiön koulu

Anon, 1987. *Valoprisma valmistui. Alueuutiset 9.9.1987.*
 Pihlajajarju, Sisko, 1986. *Tiedote koskien Nöykkiön koulun vihkijäisiä 30.8.1986.*
 P. A., 1986. *Nöykkiön monitoimikoulu aloitti. Länsiväylä 9.3.1986.*
 Valtakari, Pirjo, 1986. *Nöykkiön koulussa tekniikkaa ja yksityiskohtia. Suomen kunnat 18/1986.*
 Terho, Raija, 1996. *Nöykkiön koulu – 10 vuotta 1.6.1996.*

Nöykkiönlaakson koulu

Ei kirjallisia lähteitä tiedossa.

Pakankylän koulu

Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.*

Perkkaanpuiston koulu

Ei kirjallisia lähteitä tiedossa.

Pohjois-Tapiolan koulu ja lukio

Sirviö, Teija, 2003. *Kouluelämä Pohjois-Tapiolassa: Pohjoistapiolan yhteiskoulu, koulu ja lukio 40 vuotta [juhla-kirja]. Espoo: Pohjois-Tapiolan koulu ja lukio.*
 Lagus, Antti, 2003. *Pohjois-Tapiolan koulun ja lukion peruskorjaus: lisää valoa ja tilaa. Projekt uutiset 4/2003, 80–83.*
 Tuomi, Timo, 1992. *Tapiola: a history and architectural guide. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.*

Päiväkehrän koulu

Elomaa, Marja-Riitta, Siren Arkkitehdit Oy, 2012. *Päiväkehrän koulu, rakennushistoriaselvitys 26.4.2012. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.*
 Karuvuori, Anne ja Tuppurainen, Elsa, 2001. *Home vaivaa kymmeniä kouluja Vantaalla, Espoossa ja Helsingissä. Helsingin Sanomat 25.8.2001.*
 Sahlberg, Marja, EKM, 2012. *Muistio kohdekäynnistä, Olari, Päiväkehrän koulu 12.1.2012.*
 Hämäläinen, K., 2014. *Päiväkehrän koulu, perusparannus. Alustava perustamistapaselvitys. 3.2.2014. Espoon kaupunki, tekninen keskus.*

Rastaalan koulu

Toimitus. *Projektikatsaus: Rastaalan koulun lisärakennus. Arkkitehti 3/1971, 59.*
 Nissi, Aimo. *Inspiroiva laajennus: Rastaalan koulun laajennus. Arkkitehti 2/2011, 46–53.*
 Mentunen, Jaako, *Espoon kaupunki, tekninen keskus, talonrakennuspalvelut, 2001. Rastaalan koulu, uudempi rakennus. Liikuntasalin lattia, kosteus- ja homevaurioiden kartoitus 12.1.2001.*

Rehtorintien koulurakennus

Laitinen, Tomi ja Koljonen, Miika, Ramboll Finland, 2014. *Liimapuupalkkien kuntotutkimus 7.5.2014. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.*

Revontulen koulu

Mustonen, Tapani ja Vainio, Niina, arkkitehdit mustonen Oy, 2005. *Revontulen koulun rakennushistoriaselvitys 18.8.2005. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.*

Rödsdags skola

Isakas, Joh., 1952. *Rödsdags folkskolas historik 12.10.1952.*
 Johansson, Maj-Britt, 1992. *Rödsdags skola 1892–1992. Espoo: Rödsdags skola.*
 Ahlbäck, Ragna, 1958. *Esbo kommun under femhundra år 1458–1958. Helsinki: Maalaiskuntien liitto.*
 Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.*
 Sainio, Hannu et al. toim., 1994. *Pohjois-Espoo. Luonnonläheinen idylli pääkaupunkiseudulla. Espoo: Lahnus-Takkula-seudun omakotiyhdistys ry.*
 Nissinen, Arja ja Ropponen, Liisa, 1983. *Espoon koulujen historiaa. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.*
 Härö, Erkki, 1991. *Espoon rakennuskulttuuri ja kulttuurimaisema. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.*
 Perkkio, Mariliina, EKM, 1994. *Lausunto Rakennusvalvontakeskukselle Folksskolan muutoslupahakemuksesta. 10.3.1994.*
 Gestrin, Tryggve, EKM, 2014. *Sähköpostikirjeenvaihto Pontus Karlemon kanssa liittyen Rödsdagskolanin sisäilmaongelmiin. 8.–26.5.2014.*
 Pöyry Finland Oy, 2014. *Rödsdagskoulun Kuntotarkastusraportti 24.4.2014. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.*

Sepon koulu

Ei kirjallisia lähteitä tiedossa.

Smedsby skola

Ann, s. a. *Päiväämätön piirros vanhasta koulurakennuksesta. Savonius, Anna, 2011. Smedsby i vårt hjärta: Smedsby skola 100 år. Espoo: Smedsby hem och skola.*
 Ahlbäck, Ragna, 1958. *Esbo kommun under femhundra år 1458–1958. Helsinki: Maalaiskuntien liitto.*
 Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.*
 Nissinen, Arja ja Ropponen, Liisa, 1983. *Espoon koulujen historiaa. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.*
 Härö, Erkki, 1991. *Espoon rakennuskulttuuri ja kulttuurimaisema. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.*
 Rajaniemi, Petri, Penttilä, Esa, Nöjd, Kari ja Ravea, Markku, Inspecta Oy, 2016. *Smedsby skolan asuntola, kuntoarvio. 16.8.2016.*

Soukan koulu

Ihatsu, Sanna, Virta Palaste Leinonen Arkkitehdit Oy, 2010. *Soukan koulun rakennushistoriaselvitys 16.3.2010. Helsinki: NCC Rakennus Oy.*
 Karuvuori, Anne ja Tuppurainen, Elsa, 2001. *Home vaivaa kymmeniä kouluja Vantaalla, Espoossa ja Helsingissä. Helsingin Sanomat 25.8.2001.*
 Vuojolainen, Anne, EKM, 2009. *Soukan koulun peruskorjaus, katselmus 10.11.2009 ja suojelutavoitteet. 7.12.2009.*
 Tuomi, Timo ja Vuojolainen, Anne, EKM, 2010. *Espoon kaupunginmuseon lausunto Rakennusvalvontakeskukselle koskien Soukan koulun purkulupahakemusta 26.1.2010.*

Sunan koulu

Anon, 1986. *Sunan koulu. Arkkitehti 6/1986, 42–45*
 Jormakka, Kari, 1991. *Sydämellistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873–1990. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.*

Tapiolan koulu ja lukio

Toimitus. Tapiolan oppikoulun kutsukilpailu. *Arkkitehti* 6-7/1957, 15-21.

Järvi, Jorma, 1961. *Tapiolan yhteiskoulu, Espoo. Arkkitehti* 7-8/1961, 119-128.

Holma-Kokkonen, Hanna, 1998. *Opintielä. Espoo: Tapiolan yhteiskoulun tuki.*

Iivanainen, Juha, *Espoon kaupungin tekninen keskus, talosuunnittelu, 2006. Tapiolan koulu ja lukio, rakennushistoriaselvitys 19.1.2006.*

Karuvuori, Anne ja Tuppurainen, Elsa, 2001. *Home vaivaa kymmeniä kouluja Vantaalla, Espoossa ja Helsingissä. Helsingin Sanomat* 25.8.2001.

Tarkka-Tierala, Hannele, 2003. *Tapiolan maineikkaissa kouluissa versoo akateeminen henki. Helsingin Sanomat* 10.8.2003.

Ihamäki, Olli, 2000. *Espoota odottaa satojen miljoonien markkojen lasku huonosta rakentamisesta. Länsiväylä* 15.10.2000.

Ihamäki, Olli. *Vesi on murentanut Tapiolan koulun rakenteet. Länsiväylä* 11.10.2000.

Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.*

Härö, Erkki, 1991. *Espoon rakennuskulttuuri ja kulttuurimaisema. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.*

Tuomi, Timo, 1992. *Tapiola: a history and architectural guide. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.*

Tiistilän koulu

Rinne, Raila. *Lämmin ja turvallinen, Tiistilän koulusta vuoden koulu 2011. Opettaja* 21/2011, 8-13.

Anon, 1975. *Matinkylän lukio jo arkkitehtisuunnitteluun. Espoon Sanomat* 18.5.1975.

Anon, 1975. *Matinkylän koululle kiirehditään omia tiloja. Helsingin Sanomat* 29.4.1975.

Matinkylän keskikoulu, vuosikertomus 1975-1976. Sijainti: EKA.

Anon, 1976. *Raportti Matinkylän keskikoulun v. 1976 valmistuneesta raportista.*

Vehmas, Risto, 1973. *Johtokunnan mielipide koulun tyypistä. Matinkylän keskikoulun johtokunnan kirje Espoon koulu- suunnittelutoimikunnalle 5.4.1973.*

Toppelundin koulu

Ei kirjallisia lähteitä tiedossa.

Tuomarilan koulu

Lukander, Minna, Kyllönen, Mira ja Heinonen, Pijatta, Arkkitehtuuri- ja muotoilutoimisto Talli Oy, 2016. *Tuomarilan koulu, rakennushistoriaselvitys. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.*

Jetsonen, Sirkka-Liisa, 1994. *Koulut 1950-luvun rakennustehtävä. Teoksessa Jälleenrakentamisen aika - Näkökulmia 1940- ja 1950-luvun arkkitehtuuriin. Toim. S-L. Jetsonen. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston julkaisuja. Teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtiosasto, Arkkitehtuurin historia, 44-58.*

Ahlbäck, Ragna, 1958. *Esbo kommun under femhundra år 1458-1958.* Helsinki: Maalaiskuntien liitto.

Tuomarilan kansakoulu vihittiin eilen. Helsingin Sanomat 20.10.1958.

Tuomarilan kansakoulun vihkiäisjuhla eilen. Uusi Suomi 20.10.1958.

Anon, s. a. *Myrky vesilasissa - Tuomarilan kansakoulu kiihkeän sanatulvan kohteena.*

Wise Group, 2013. *Kuntoarvio, Tuomarilan koulu 20.9.2013.*

Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

Tähtiniityn koulu

M. L. K., 1990. *Erytisopetuksen tähtitarhassa. Espoo - Espoon kaupungin tiedotuslehti* 5/1990.

Anon, 1996. *Tähtien koulu 1986-1996. Espoo: Tähtiniityn ja Tähtitarhan koulu.*

Jormakka, Kari, 1991. *Sydämellistä yhteiselämää: Espoon koulutaloja 1873-1990. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.*

Veräjäkulman koulu

Schalin, Mona, Mentu, Sakari, Protassova, Varvara, Schalin, Marica, Arkkitehdit Frondelius Keppo Salmenperä, 2014. *Leppävaaran koulurakennus, rakennushistoriaselvitys.*

Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.

Veräjapellon koulu

Schalin, Mona, Mentu, Sakari, Protassova, Varvara, Schalin, Marica, Arkkitehdit Frondelius Keppo Salmenperä, 2014. *Leppävaaran koulurakennus, rakennushistoriaselvitys.*

Sahlberg, Marja, EKM, 2014. *Muistio kohdekäynnistä Leppävaaran koulukeskuksella 4.3.2014.*

Viherkallion koulu

Ei kirjallisia lähteitä tiedossa.

Viherlaakson koulu

Paavilainen, Kaisa, Siren Arkkitehdit Oy, 2014. *Viherlaakson koulun rakennushistoriaselvitys 21.11.2014. Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitoksen tilaama konsulttityö.*

Roos, Pirkko toim., 1989. *Kouluni VYK-Viherlaakson koulu ja lukio 1939-1989. Espoo: Viherlaakson lukio.*

Ahlbäck, Ragna, 1958. *Esbo kommun under femhundra år 1458-1958.* Helsinki: Maalaiskuntien liitto.

Nurmi, Veli, 1991. *Espoon kansakoulut. Espoo-sarja 9. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.*

Nissinen, Arja ja Ropponen, Liisa, 1983. *Espoon koulujen historiaa. Espoo: Espoon kaupunginmuseo.*

Sahlberg, Marja, EKM, 2015. *Kaupunginmuseon lausunto Tilakeskus-liikelaitokselle Viherlaakson koulun ja lukion rakennusten arvoista 7.10.2015.*

Sahlberg, Marja, EKM, 2015. *Kaupunginmuseon kannanotto Tilakeskus-liikelaitokselle Viherlaakson koulun ja lukion rakennusten arvoista 19.11.2015.*

Karvonen, Esko, *Espoon kaupunki, tekninen keskus, 2015.*

Viherlaakson koulu ja lukio, julkisivujen rappaustutkimus, tutkimusselostus 5.6.2015.

Vindängens skola och daghem

Ei kirjallisia lähteitä tiedossa.

ark-byroo

Arkkitehtitoimisto ark-byroo Oy

Kustaankatu 3, 00500 Helsinki

www.arkbyroo.fi

info@arkbyroo.fi

010 2350 566